RASMUS LUDVIGSSON
SOM GENEALOG

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AF

VIDTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS
I UPSALA
HUMANISTISKA SEKTION

FÖR VINNANDE AF FILOSOFISK DOKTORSGRAD

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

AF

HOLGER ROSMAN
FILOSOFIE LICENTIAT AF GOTLANDS LANDSKAP

FREDAGEN DEN 28 MAJ 1897

Å LÄROSALEN N:o IV

KL. 10 F. M.

UPSALA 1897
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

ACAD.
LUGD.BAT.
BIBL.

Åt vår genealogiska litteratur har den moderna historieforskningen egnat ganska liten uppmärksamhet. Man har en allmän uppfattning af, att de biografiska handböcker och lexika, som historikern behöfver anlita, ej äro utarbetade efter en modern forskningsmetod, man emottager med reservation dessa arbetens uppgifter, förkastar dem stundom helt och hållet och bygger nya slägtledningar efter säkrare källor, men knappast gör man sig närmare reda för sammanhanget och orsaken till de brister, man gång på gång nödgas konstatera.

Ej heller har man närmare beaktat den äldre genealogiska litteratur, som våra arkiv och bibliotek förvara. En och annan modern forskare har kanske granskat några gamla slägtböcker, men någon kritisk undersökning af dessa arbetens historiska värde har, såvidt jag vet, icke företagits, ännu mindre har man sökt att ifrån litteraturhistorisk synpunkt skärskåda dylika handskrifter.

Det är isynnerhet genealogierna rörande medeltidens frälseätter, som i våra större biografiska verk äro ytterst otillförlitliga: på ett rentaf förvånande sätt visa de sig stridande mot urkundernas hållbara uppgifter. En källkritisk undersökning förklarar detta faktum. Sådana arbeten som Svenska Adelns Ättartaflor, Biographiskt lexicon öfver namnkunnige svenske män och Stiernmans Höfdingaminne visa sig vara bygda på äldre genealogier, hvilka åter i sin tur haft källor af samma slag. Våra slägtböcker bilda en sluten serie; jemte de närmast äldre genealogierna ha de endast i mindre grad — mindre än man kanske vill förmoda — användt urkunder eller allmänhistorisk litteratur såsom källor. Men vid 1500-talet visar sig ett tvärt afbrott; för äldre tid än omkring 1540 finner man inga slägtböcker, endast en och

annan kortfattad uppteckning. Redan vid hastigt beaktande ledes man till slutsatser. Om inga äldre slägtböcker någonsin funnits, skulle medeltidsgenealogierna vara nedskrifna först ett eller flera århundraden efter de omhandlade personernas lefnad. Man förstår då, hvarför de måste vara mera förvirrade än följande tiders slägtledningar, som omedelbart haft muntliga berättelser att stödja sig på. Och pröfvar man saken närmare, visar sig, att 1500-talet verkligen bildar en epok. Först då kan man tala om en egentlig forskning inom genealogien; först då uppgöras de ätteledningar, som visa sambandet mellan medeltidens herrar och nyare tiders ridderskap, men just då skapas också de flesta af de genealogiska fabler, som vår tids kritik ej längre vill lita på.

Det är framförallt en man, hvars verksamhet inom detta område är bestämmande för århundradets och därmed för följande tiders vetande om medeltidens frälseslägter. Det är Rasmus Ludvigsson, Vasakonungarnas sekreterare. Han har med fullt skäl blifvit kallad Sveriges äldste genealog, och med fullt skäl kan man kalla honom den mest beaktansvärde af alla våra genealoger. Han har efterlämnat en stor samling slägtböcker, och en jemförelse visar, att det just är han, som uppgjort de flesta af de ätteledningar, som fortlefvat ända till vår tid. Såtillvida är hans ställning nästan enastående. Att närmare pröfva hans verksamhet som genealog bör därför icke vara utan betydelse. Man måste känna den för att förstå värdet hos den litteratur, som hans efterföljare skapat, och för att möjligen kunna draga någon nytta af källor, som för honom existerat, men som för vår tid äro förkomna. Det är en bindande förutsättning för ett fullt vetenskapligt studium rörande medeltidens frälseslägter. Också från rent litteraturhistorisk synpunkt kan det vara af intresse att känna något om en grupp af litterära alster, som faktiskt för sin tid hade stort värde.

Om Rasmus Ludvigsson är ytterst litet skrifvet. Några uppsatser i Biographiskt lexicon och Nordisk familjebok är egentligen det enda. Föröfrigt nämnes han någon gång i litteraturhistoriska verk, äldre och nyare. Hans särskilda betydelse som genealog har knappast blifvit uppmärksammad. Öfverhufvudtaget har man icke gjort något försök att se våra slägtböcker i historiskt sammanhang. Den enda tillstymmelse därtill, som vår litteratur eger, är några korta an-

tydningar i inledningen till Messenius' Theatrum nobilitatis och ett litet utförligare försök att bedöma våra "langfedgare och genealogister" af Lagerbring i förordet till Svea Rikes historia. Att ämnet således är nytt må delvis förklara bristerna i min framställning.

Jag kommer att ordna planen för min afhandling så, att jag först lemnar en öfversigt öfver Rasmus Ludvigssons lefnadsöden och hans verksamhet i dess allmänna drag. Därefter fäster jag mig särskildt vid hans genealogiska forskningsarbetes omfattning, hans källor, hans forskningsmetod och hans inflytande på samtid och efterverld.

Angående källorna vill jag nämna, att medeltidsurkunder hufvudsakligen användts för utredning af några exempelvis tagna slägter, som stälts i jemförelse med Rasmus' genealogier. En del af dessa exempel anföras vid behandlingen af Rasmus' forskningsmetod. — Litteraturförteckningen har jag afsett att göra någorlunda uttömmande endast inom det rent genealogiska området. Allmänhistoriska arbeten och tidskriftsuppsatser anföras blott, försåvidt de i afhandlingen citeras.

I bilagor har jag intagit några af Rasmus' slägttabeller, hufvudsakligen för att belysa de exempel jag anför. Då jag icke från början tänkt offentliggöra mina afskrifter, är jag icke fullt säker på, att stafning och förkortningar öfverensstämma med originalen. Af tekniska skäl har jag måst använda modern klammer vid tabellerna, ehuru Rasmus sällan har sådan uppställning.

Förkortningar har jag ganska ofta brukat i noterna, regelbundet i följande fall: *R. A.* = Riksarkivet; *K. A.* = Kammararkivet; *U. B.* = Upsala Universitetsbibliotek; *K. B.* = Kongl. biblioteket; *Vitt. Akad.* = Vitterhets-, historie- och antiquitetsakademiens samlingar; *D. S.* = Diplomatarium Suecanum före 1350; *Dipl. e. 1401* = Svenskt Diplomatarium fr. o. m. år 1401; *Dipl. Norv.* = Diplomatarium norvegicum; *R. P.* = Svenska Riksarkivets pergamentsbref, förteckning 1351—1400.

I. Otryckta källor.

Riksregistraturet (*R. A.*)
Gustaf I:s f. o. m. 1545, Erik XIV:s, Johan III:s, hertig Karls t. o. m. 1594.
Register och handlingar rörande från kyrkan och klostren indragne och af adeln igenvunne gods (*R. A.*)
Rasmus Ludvigssons probationsbok m. m.
Anteckningar af Rasmus Ludvigsson.
Berättelse af Rasmus Ludvigsson om arff och egne gårdar som adeln hafver igenvunnit etc.
Handlingar rörande Kongl. Hofvet. (*R. A.*)
Gustaf I, Erik XIV, Johan III.
Handlingar rörande donationer och förläningar. (*R. A.*)
Förläningsregister 1546—1595. (*K. A.*)
Beställningsregister 1500-talet. (*K. A.*)
Svenska handlingar från 1500-talet i Rosenbladska saml. (*K. A.*)
Räntekammarböcker från 1530- och 1540-talen. (*K. A.*)
Konung Gustafs kvittenser på upburne penningar 1544—58. (*K. A.*)
Diverse handlingar rörande den kyrkliga reduktionen, konungarnas godsförvärf, jordatvister o. d. under 1500-talet. (*K. A.*)
Biografiska uppgifter om Rasmus Ludvigsson i Sandbergska samlingen, FF., f. 18238—18256. (K. A.)
Gahms samling om svenska arkivarier X. 213. (U. B.)
Annerstedts samlingar till Upsala Universitets historia. (U. B.)

Slägt- och vapen-böcker i Riksarkivet, Litt. H.
4—8, 11—17, 21, 24, 25, 27, 34—51, 70.
Slägtböcker i Ups. Universitets Bibl. Litt. X. 1—9, 25, 36, 39—41, 45.
Slägtanteckningar i Palmskiöldska och Nordinska saml. i U. B.
"Pehr Brahes slägtbok" och "Svenske familiers genealogier" i Rålambska saml. i K. B.
Slägtböcker i Riddarhusarkivet, af Peringskiöld, von Schantz, Åkerstein.
Peringskiöld, Biografica illustrium virorum. F. 29. (R. A.)
Peringskiöld, Characteres procerum et consiliorum. Fh. 17 i R. A.

Rådslängder och matriklar i U. B., Litt. X. 121, 122 och dessutom i Vestinska samlingen i U. B., n:o 868, 902.
Samlingar till Tom IV af Script. rer. Suec. (U. B.)
Krönikor D. 1, 18, 19 i K. B.; E. 52 i U. B.

Brenners teckningar af grafstenar 1669 och 1670. (K. B.)
Beskrifning öfver grafstenar i Vadstena kyrka. (Vitt. Akad.)
Rhezelius och Håkansson, samling af ritningar öfver vapen i Uplands kyrkor. (K. B.)
(delar af) Peringskiölds Monumenta Suiogothica. (K. B.)
Topografica i Palmskiöldska samlingen. (U. B.)

Bref på pergament och papper:
- i Riksarkivet (Katalog 1420—1520 i R. A.),
- i Upsala Universitets Bibl. (Katalog 1350—1400, 1420—1520 i R. A.),
- i Skoklosters arkiv, f. n. i R. A. (Katalog i R. A.),
- i Bergshammars arkiv, f. n. i R. A.,
- i Vitt. Hist. och Ant. Akad. samlingar.

Copieböcker:
- Sparres copieböcker, sign. B. 14, 15, 16 (f. d. J. 5, 6, 7) i R. A.,
- Diverse copieböcker, A. 1, 6, 8, 9, 16, 17; B, 9 i R. A.,
- Diverse copieböcker, E. 131, 132, 168, 169, 172, 173, 174, 175, 176, 182 i U. B.,
- Peringskiölds Diplomatarium i Vitt. Akad.,
- Örnhjelms afskrifter ur kyrko- o. klosterbref i Vitt. Akad.,
- Broocmans afskrifter i 4:to i Vitt. Akad.,

Brefförteckningar:
- Katalog till Svenskt Diplomatarium 1351—1400 i R. A., anteckningar ur diverse samlingar och copieböcker,
- Peringskiölds förteckning och extrakt ur diverse kyrkors, klosters och slägters bref, sign. B. 22 i R. A.,
- Åke Bengtssons (Färla) förteckning öfver bref på Eka 1572, sign. U. 269 a i U. B.
- (Rasmus Ludvigssons brefförteckningar bl. Register och handl. rör. från kyrkan och klostren indragne gods, se ofvan.).

Tryckta källor.

A. *Handlingar, urkundspublikationer* o. d.

De la Gardiska Archivet eller Handlingar ur Grefl. De la Gardiska Biblioteket på Löberöd, utgifna af *P. Wieselgren*. I—XX. Sthlm, Lund 1831—43.
Diplomatarium Suecanum, I—VI: 1, utg. af *J. G. Liljegren, B. E. Hildebrand* och *E. Hildebrand*. Sthlm 1829—78.
[Diplomat.] Svenskt Diplomatarium fr. o. m. år 1401, utg. af *C. Silfverstolpe,* Sthlm 1875—92.
Diplomatarium Dalekarlicum, I—III, utg. af *Kröningsvärd* och *Lidén,* Sthlm och Falun 1842—46.
Diplomatarium norvegicum, I och följ.; utg. af *Lange, Unger* och *Hvitfeldt,* Kra 1847 o. följ.
Handlingar rörande Skandinaviens historia, I—XL. Sthlm 1816—60.
Handlingar rörande Sveriges historia, utg. af Kongl. Riksarchivet.
Ser. I: Konung Gustaf den förstes registratur, I—XVII. Sthlm 1861—96.
Handlingar rörande Sveriges inre förhållanden under Konung Gustaf I [utg. af *Thyselius* och *Ekblom*], I. II. Sthlm 1841—44.
Historiska handlingar, till trycket befordrade af Kongl. samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia. I—XIV. Sthlm 1861—92.
Linköpings Biblioteks handlingar. I, II, Linköping 1793—95.
Meddelanden från Svenska Riksarkivet, I—XIX. Sthlm 1877—95.
Statuta Synodalia veteris ecclesiæ sveogothicæ, ed. *H. Reuterdahl*. Lund 1841.
Svenska Riksarchivets pergamentsbref från och med år 1351, förtecknade med angifvande af innehållet, I—III. Sthlm 1866—72.
Svenska Riksdagsakter 1521—1718, utg. af *E. Hildebrand* och *O. Alin,* I: 1. Sthlm 1887.
Upplysningar i Svenska historien, utg. af *Sam. Loenbom,* I—IV. Sthlm 1768—71.

B. *Bearbetningar, genealogisk litteratur.*

Annerstedt, C., Upsala Universitets historia, I, 1477—1654. Bihang I, Handlingar 1477—1654. Upsala 1877.

Anrep, G., Svenska Adelns Ättartaflor, I—IV. Sthlm 1858—64; Register. Sthlm 1888.

Biographiskt lexicon öfver namnkunnige svenske män I—XXIII. Upsala, Örebro 1835—37. Ny följd, I—XIV. Örebro, Sthlm 1857—92.

Boëthius, S. J., Om den svenska högadeln under konung Sigismunds regering, I. Ak. afh. Sthlm (Upsala) 1877.

Bygdén, L., Om ursprunget till den historiska mythen om Fale Bure [Separat ur Samlaren XI 1890]. Upsala 1891.

Chronicon genealogicum eller Undervisning på någon gammal Slächt — — fordom sammanskrefne af Anna Fickesdotter Bylou — — och af Herr Lars Siggesson — — samt dess son Rikscancelleren Herr Eric Sparre, utg. af *Johan Peringskiöld.* Sthlm 1718.

Clason, S., Till reduktionens förhistoria, Ak. afh. Sthlm (Upsala) 1895.

Danmarks Adels Aarbog, utg. af *H. R. Hiort-Lorenzen* och *A. Thiset,* I—XIV. Kbhn 1884—97.

Dansk Biografisk Lexicon, utg. af *C. F. Bricka,* I—X. Kbhn 1887—96.

Djurklou, G., Arfstvisten mellan Nils Nilssons till Traneberg och fru Ingegerds till Öja afkomlingar [Hist. Tidskrift X]. Sthlm 1890.

Djurklou, G., Bidrag till svenska frälsets historia under medeltiden [Hist. Bibl. V]. Sthlm 1878.

Djurklou, G., Jöns Gerekesson, ärkebiskop i Uppsala 1408—21. [Hist. Tidskr. XIV]. Sthlm 1894.

Djurklou, G., Om Göran Månssons till Bolmsnäs jordebok [Vitt. Hist. Ant. Akad. handl. 28, ny följd VII: 1]. Sthlm 1885.

Djurklou, G., Om vedernamn och känningsnamn [Svenska fornminnesföreningens Tidskrift n:r 25]. Sthlm 1894.

Engeström, J. v., Upplifvadt minne af framfarne åldrars vittre Landsmän, med deras Vitterhetsyrken [Tryckt i Vitt. Hist. och Antiquitets Akad. Handl., IV]. Sthlm 1795.

Eneroth, O., Herregårdar uti Södermanland. Sthlm 1869.

Erslev, Kr., Kilderne til Danmarks Historie i Middelalderen, Bibliografisk Oversigt. Kbhn 1892.

Erslev, Kr., Slægtskabsforbindelser mellem dansk og svensk Adel i Tiden för Kalmarunionen [Dansk Personalhistorisk Tidskrift I: 3]. Kbhn 1882.

Forssell, H., Sveriges inre historia från Gustaf den förste, I, II. Sthlm 1869, 1875.

Hallman, Joh. Göstaf, Hieltars Grönskande Lager, Thet är, Minne af Then frå Heden Tima i Norden Högborna Båta-Ätten — — —. Sthlm 1734.

Hildebrand, B E., Svenska Sigiller från Medeltiden. Sthlm 1862, 67.

Hildebrand, E., Svenska prestslägter under Medeltiden. [Hist. Tidskrift III]. Sthlm 1883.

Hildebrand, E., Vasanamnet och Vasavapnet [Svenska Autografsällskapets Tidskrift II]. Sthlm 1889.

Hildebrand E., Ärkebiskop Tord Pederssons slägt [Hist. Tidskr. I, II]. Sthlm 1881, 82.

Hildebrand, H , Heraldiska studier. I. Det svenska riksvapnet. [Antiquarisk Tidskrift för Sverige. VII: 1]. Sthlm 1884.

Hofman, T. de, Historiske Efterretninger om velfortiente danske Adelsmænd, I—III, (senare upplaga). Kbhn 1777—79.

Huitfeldt-Kaas, H. J., Stamtavle over Hr Hafthor Jonssons og fru Agnes Haakonsdatters ligebyrdige Descendents. [Dansk Personalhist. Tidskr. I: 6, bihang till sid. 252]. Kbhn 1885.

Karlsson, K. H., Aspenäs och Fånöätternas härstamning. [Hist. Tidskr. III]. Sthlm 1883.

Karlsson, K. H., Drotsen Bo Jonssons fäderneslägt. [Sv. Autografsällsk. Tidskr. I, II]. Sthlm 1887, 90.

Karlsson, K. H., Folkunga-ätten. [Sv. Autografsällsk. Tidsk. I]. Sthlm 1888.

Karlsson, K. H., Hertig Bengt Algotssons gifte. [Sv. Autografsällsk. Tidskr. I]. Sthlm 1888.

Karlsson, K. H., Några anteckningar från 1400-talet om Trolle-slägten. [Sv. Autografisk Tidskrift I]. Sthlm 1886.

Karlsson, K. H., Strödda generalogiska anteckningar, dels [i Hist. Tidskr. V och VI]. Sthlm 1885, 86, dels [i Sv. Autografsällsk. Tidskr. II]. Sthlm 1891.

Kjellberg, C. M., Erik den heliges ättlingar. [Hist. Tidskr. VIII]. Sthlm 1888.

Kjellén, R., Om dateringen af Alsnö och Skeninge herremöten under Magnus Ladulås regering. [Hist. Tidskr. XIV]. Sthlm 1894.

Klingspor, C. A., Svenska slott och herresäten. Sthlm 1885—87.

Klingspor, C. A., och Schlegel, B., Uplands herregårdar. Sthlm 1877—81.

Klingspor, C. A., Om Uplands Adel i äldre tider. Upsala 1880 (särtryck ur tidningen Upsala-Posten 1878—80).

Lagerbring, S., Svea Rikes Historia. I—IV. Sthlm 1769—83.

Lexicon over Adelige familier i Danmark, Norge og Hertugdömene, I, II. Kbhn (1787).

Messenius, J., Genealogia Sigismundi III. Dantisci 1608.

Messenius, J., Schema familiare . . . Caroli noni. Dantisci 1608.

Messenius, J., Theatrum nobilitatis Suecanæ Holmiæ 1616.

Möller, P. von, Bidrag till Hallands historia. Lund 1874.

Per Brahe den äldres fortsättning af Peder Svarts krönika, utg. af *Otto Ahnfelt*. I. Inbjudningsskrift. Lund 1896.

Peringskiöld, J., Ättartal för Swea och Götha Konunga Hus . . . Sthm 1725.

[Rosenhane, S. och Uggla, C. H.] Svea Rikes Konunga- och Rådslängd (Svea Rikes Konungalängd af Rosenhane, Sthm 1789; Svea Rikes Rådslängd 1—8 af Uggla, Sthm. 1791—93, 9 af A. Th. Låstbom, Upsala 1844).

Samlingar till Det Norske Folks Sprog og Historie, utg. af et Samfund, I—VI. Christiania 1833—39.

Schegel, B., och Klingspor, C. A., Den med sköldebref förlänade men ej på Riddarhuset introducerade Svenska Adelns Ättartaflor. Sthlm 1875.

Schück, H., Svensk Litteraturhistoria. I. Sthlm 1890.

Scriptores rerum Suecicarum medii ævi, I—III, utg. af *E. M. Fant, E. G. Geijer, J. H. Schröder* och *C. Annerstedt*. Upsaliæ 1818—76.

Silfverstolpe, C., Klostret i Wadstena. [Historiskt Bibl. I]. Sthlm 1875.

Silfverstolpe, C., Om Jöran Persson och konungens nämnd. [Hist. Tidskr. I]. Sthlm 1881.

Stiernman, A. A. von, Svea och Götha Höfdingaminne. D. I, Ed. 2. Sthlm 1836. D. II. Sthlm 1835.

STYFFE, C. G., Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver, I—V. Sthlm 1859—1884.
STYFFE, C. G., Skandinavien under Unionstiden, 2:dra uppl. Sthlm 1880.
Svenska Ättartal (utg. af *L. M. V. Örnberg*), I—XI. Sthlm 1885—1896.
TEGEL, E. J., Arbor genealogica. Sthlm 1598.
TEGNÉR, E., Om svenska familjenamn. [Nordisk Tidskrift]. Sthlm 1882.
TERSMEDEN, C. H., Kalender öfver i Sverige lefvande ointroducerad adel. Sthlm 1886.
THISET, Til hvilken Æt hörte Niels Ebbesön? [Dansk Histor. Tidskrift V: 3]. Kbhn 1885.
THUN, J., Imago politica Christiani in vita nobilis et generosi viri dn Erici Palmskiöldii, Holmiæ 1707.
TIBELL, G. W. AF, Seraphimerordens historia. Sthlm 1826.
WIESELGREN, H., Krönikorna om Gustaf Vasa. [Hist. Tidskr. X]. Sthlm 1890.
WIESELGREN, S., Om svenska Riddarhuset och dess ätter, I. Göteborg 1869.
WRANGEL F. U., Några ord till utredning af frågan om Vasa-vapnets betydelse. [Sv. Autogr. sällsk. Tidskr. II.] Sthlm 1892.
WRANGEL, F. U., och BERGSTRÖM, O., Svenska Adelns Ättartaflor ifrån år 1857. Häft. 1 o. följ. Sthlm 1894 o. följ.

I.

Hvad som burit Rasmus Ludvigssons namn till efterverlden är framför allt hans författarskap, hans krönikor och hans genealogier. Som konungarnes sekreterare har han blifvit föga bemärkt. I den politiska historien har han icke spelat någon rol. Och det värf, han utförde vid brytningstidens omorganisationer, har icke bevarat hans namn vid sidan af de personer, hvilkas vilja han åtlydde. Och likväl är hans embetsmannaverksamhet det centrala i hela hans lifsarbete. Det är den, som egentligen leder honom till historiska studier, det är den, som bestämmer karaktären hos hela hans forskning och öfvar inflytande på dess resultat. Det är därför den, man först måste beakta och söka förstå, om man vill döma om hans ställning och betydelse som historisk författare.

Men det är ganska svårt att få något exakt begrepp om Rasmus Ludvigssons embetsmannaverksamhet. Om hans lefnadsöden känner man ganska litet. De källor som stå oss tillbuds gifva endast strödda notiser. Det är hufvudsakligen registraturen, några kortfattade handlingar rörande konungarnas embetsmän samt ett och annat bref eller någon anteckning af enskilda. Hans samtid talar icke mycket om honom, och det är samtidens exempel som efterverlden följt. Hans egna arbeten lemna knappast några direkta uppgifter; det är endast af deras inbördes sammanhang man vågar draga några slutsatser.

Enligt hvad Rasmus sjelf uppgifvit, har hans far varit bagare, och efter andra omständigheter att döma har han varit bosatt i Stockholm. Modern har hetat Anna Persdotter; äfven hennes far kallas bagare. En

syster till Rasmus har varit gift med Per Hermansson. Det är egentligen allt hvad man vet om hans slägt och härstamning [1].

Rasmus' födelseår känner man icke; till något år närmast före 1520 kan det dock gissningsvis förläggas.

Det har uppgifvits, att han föddes i början af 1500-talet och att han på 1520-talet kommit in i konungens kansli [2]. Dessa uppgifter måste emellertid anses oriktiga. Den förra är endast en slutsats, som man trott sig kunna draga från den senare. Denna åter har säkerligen ingen annan källa än en berättelse af Peder Månsson Utter, hvilken efterträdde Rasmus såsom förvaltare af arkivet [3]. Där talas om att Rasmus efter Vesterås riksdag fått konungens befallning att hopsamla kyrkors och klosters bref, som skulle göra tjenst vid godsindragningen från kyrkan. Att man af Utters uppgift trott sig förstå, att Rasmus redan på 1520-talet varit i konungens tjenst, är ju ganska naturligt, då man ingen orsak hade att tvifla på Utters kännedom om saken och ingenting fann, som direkt talade däremot. Men nu behöfver man icke tyda Utters meddelande så, att Rasmus redan 1527 fått detta uppdrag; och äfven om man det måste, så är Utters förmodan ingen borgen för sakens riktighet. Man får knappast förutsätta, att han bestämdt skulle ha reda på, när hans företrädare började sin verksamhet; hela hans berättelse är hållen i allmänna ordalag, och han afser egentligen att få veta, hvad han skall göra med några handlingar, som ligga under hans vård. Utters uppgift måste falla, när man kan skaffa säkrare motbevis. Nu finnes det flera omständigheter som tala för, att Rasmus föddes något före 1520 och först på 1540-talet kom i konungens tjenst.

[1] En kortfattad genealogi, skrifven af Rasmus' hand, i R. A.

[2] *Biografiskt lexikon, Nordisk familjebok, Gahms saml. X, 213* i U. B.

[3] Denna berättelse om "hvadh som framlidne Rassmuss Lodwichsons Embete hafver waritt och hvadh för handlingar som han under sin förwaringh haftt hafver", tr. i *Meddel. fr. RA.* 1877. Afskrift i *Gahms saml.* X, 213 i U. B. — Berättelsen odaterad har af Palmskiöld satts till år 1618 eller 1619.

Det äldsta säkra datum jag påträffat om Rasmus Ludvigsson är 1539, då han inskrefs vid Rostocks högskola — Erasmus Lodeves från Stockholm skall säkerligen vara han[1].

I registraturet förekommer han första gången 1543[2], möjligen 1542[3]. I öfriga samtida handlingar där jag letat efter hans namn har jag ej återfunnit det före denna tid[4]. Bland de genealogiska arbeten, som bevisligen äro af honom utförda, härstammar det äldsta från 1550-talet. Hans lifligaste verksamhet som krönikeskrifvare och genealog infaller omkring 1570. Ännu 1591 tyckes han sköta sina embetssysslor och korrespondera med hertig Karl[5]. Arbetet med jordaböcker synes hufvudsakligen ha sysselsatt honom under Eriks och Johans tid. Hans gravationer af 1564 och flera företag tyda på, att han ej haft någon klar uppfattning af reduktionens gång ännu på 1530-talet[6]. Jag tror ej att jag behöfver påpeka flera omständigheter för att göra det sannolikt, att Rasmus först i början af 1540-talet kommit i konung Gustafs tjenst.

1543 omtalas Rasmus Ludvigsson, då konungen sänder en uppmaning, att några penningar skola lemnas åt honom

[1] Enl. Bibliotekarien *Annerstedts samlingar till Upsala universitets hist.* (Kronol. excerpter 1477—1592, U. B.) hvilka benäget ställts till mitt förfogande. Jfr ANNERSTEDT: *Ups. Univ. hist.* I, s. 78. Mindre troligt är, att han är identisk med Erasmus Ludovici de Dacia, som 1533 inskrefs vid Leipzigs högskola (*Styffes excerpter*, åber. i *Script.* III, 1 s. 79).

[2] *Gust. I:s Reg.*, 15 s. 354.

[3] *Gust. I:s Reg.*, 14 s. 323.

[4] Beställnings- och förläningsreg., räntekammarböcker, Gust. I:s kvittenser på uppbörd (R. A., K. A.).

[5] *Hert. Karls Reg.* 1591 (R. A.).

[6] ÖRNHJELMS berättelse om reduktionen af kyrko- och klostergods afg. 1691, tryckt i *Handl. rör. Skand. hist.* 21, 22. Ö. förebrår honom bl. a., att han har uppgift om en herredag i Nyköping, då konungen skulle gjort öfverenskommelse med adeln om sättet för återbördandet; men Rasmus tyckes ej veta om herredagen var 1533 l. 1538, då han har motsäg. uppg. Intet i ber. tyder på, att Rasmus så tidigt som på 1530-talet varit med vid reduktionen.

och Lasse Pedersson: han kallas då skrifvare[1]. Möjligen är en Rasmus, som konungen 1542 kallar sin dräng, samma person, eftersom äfven denne har med penningangelägenheter att skaffa[2], eller är denne kanske identisk med en Rasmus Nilsson, som senare har att göra med likartade ärenden. Att döma af några bref från 1540-talet, har Rasmus Ludvigsson sysslat med uppbörden och äfven rest omkring för att utföra konungens befallningar[3]. Hans namn förekommer sällan i konung Gustafs registratur. Af hans egna jordaböcker och register framgår, att han särskildt varit den, som skött godsindragningen under konungens arf och eget och i allmänhet kronans godsförvärf. Men hans jordaböcker tyckas ej vara uppgjorda förrän under 1550-talet; för äldre tider åberopas bref eller längder, uppgjorda af andra[4].

Utter talar om, att Rasmus var bland reduktionens ledande män, att han hade att vaka öfver att kronans skatt icke förspildes, att fogdar och skrifvare redovisade för honom, att han vårdade och inventerade konungens klenoder och skattkammare. — Det är äfven Utter som omtalar, att han fick konungens befallning att insamla kyrkors och klosters gamla dokumenter. Något konungabref därom ega vi icke. Vi endast veta, att Rasmus verkligen

---

[1] *Gust. I:s Reg.* 15 s. 354.

[2] *Gust. I:s Reg.* 14 s. 323. Jfr 15 s. 330.

[3] *Gust. I:s Reg.* 15, 16. I kng Gust:s kvittenser på uppburna penningar 1544—58 (K. A.) nämnes han under 1548 flera gånger ss. uppbördsman å konungens vägnar. Jfr *Sandbergska saml.* (K. A.), där flera samtida handl. åberopas. FF. f. 18242, 43, 44.

[4] Handl. rör. kng Gustafs godsförvärf äro spridda i våra arkiv; till största delen i K. A., där de f. n. hålla på att ordnas. Innan man fått dem hopsamlade är det svårt att fullt bestämma, hvad Rasmus Ludvigsson på detta område uträttat. — Flera bref rör. jordaköp och byten med kng Gustaf äro skrifna af Rasmus Ludvigssons hand, fast de utfärdats af andra personer. Äfven dessa bref tyda på, att Rasmus knapt förrän på 1550-talet haft ledningen af kngns godsaffärer. (Bref i R. A. o. K. A.)

med tillhjelp af medeltidsurkunder uppgjort godsregister och genealogier. Om han är den förste som fått den befallning som Utter omtalar, eller om ens en bestämd befallning en gång för alla utfärdats af konungen, därom är svårt att döma. Det ligger naturligtvis någon sanning bakom Utters uppgifter; de flesta bekräftas ju af samtida handlingar. Vi böra endast flytta dem något längre fram i tiden än Utter synes ha tänkt sig. Det är egentligen Rasmus' verksamhet under senare delen af Gustafs tid och under Eriks, då han skref sina flesta jordaböcker, som ger oss tillfälle att draga slutsatser om hans föregående arbete på detta område [1].

I register öfver hofembetsmän förekommer han några gånger vid slutet af Gustafs regering; att han ej nämnes oftare beror säkerligen på, att fullständiga register ej uppgjorts eller ej blifvit bevarade. 1555 har han i förläning biskopsdelen och kanikedelen af Lagunda härads prosteri; följande år endast biskopsdelen [2]. Kansliskrifvare tyckes vara hans titel [3]; möjligen en något lägre syssla än sekreterare, att döma af senare register, där man vanligen skiljer på dessa embeten.

Under Eriks och Johans tid kallas Rasmus nästan alltid sekreterare och räknas bland kansliets embetsmän [4]. Enligt Örnhjelm skulle han äfven burit titeln "camere-

[1] Från slutet af kng Gustafs tid några bref om Rasmus: 1557 fr. kngn om några register, af Rasmus inlagda i ett skrin, som Nils Svantesson tagit med sig. (*Reg.* R. A.) S. å. äfven i kngns kvittenser, då han varit med och "upprecknet" några penningar som levererats till Sthlms slott. (Kvitt. K. A.). 1560 för han kngns talan i en godstvist. *(Handl. rör. Skand. hist.* 2. s. 64.)

[2] "Förläningsregister utdraget aff the 55 års rechenskaper anno 56". (Bl. förlän. reg. 1546—84, K. A.)

[3] *Sandbergska saml.* (K. A.) FF. f. 18238—56, flera notiser om Rasmus, samlade ur originalkällor. Jfr kng Gustafs kvittenser (K. A.). Enl. en i Sandbergska saml. åberopad handl. skulle Rasmus 1550 räknats bland "cantzlerer".

[4] Förlänings- och beställn.-reg. i R. A. och K. A., Bref i *Reg.* m. m.

rare“ [1], hvilket nog är möjligt, fastän registren alltid skilja mellan kansliets och kammarens embetsmän; titelbegreppen voro ej utpräglade, lika litet som embetsgöromålen voro bestämdt afgränsade. 1564 och 1566 står han under särskild rubrik i konung Eriks hofregister såsom “jordeboksskrifvare“ tillika med Hannes Eriksson [2], en person som vid andra tillfällen kallas Rasmus Ludvigssons medhjelpare [3]. Det är just vid denna tid, 1564, Rasmus sysslar med sina gravationsregister, d. v. s. register på gods som frälset tagit från kyrkor och kloster emot Vesterås recess, och det är konung Eriks befallning han därvid åtlyder [4]. Men hans undersökningar röra ej blott adelns olagligt fångna gods; äfven det som konung Gustaf med orätt tagit skulle nu återlemnas. Det var konung Erik som ville ändra sin faders jordaböcker just för att bortskaffa de orättvisor, som han ansåg ha smugit sig in vid reduktionen. Och det är nu Rasmus företar sina mera djupgående godsundersökningar och skrifver sina flesta jordaböcker. Konungens nämnd dömer i jordatvisterna, och Rasmus arbetar för dess räkning [5].

Det är egentligen nu man kan tala om att Rasmus Ludvigsson haft något särskildt inflytande som konungatjenare, då hans arbete mera koncentrerar sig kring ett bestämdt verksamhetsfält. Nu har han i någon mån spelat äfven en politisk rol. Till den allsmäktige Jöran Persson tyckes han ha stått i godt förhållande och tillsammans med honom gått sin herres ärenden, ej blott mot adeln,

[1] Enl. en handling, som Örnhjelm åberopar i sin ber. (*Handl. rör. Skand. hist.* 22 s. 370.)

[2] Kung Eriks hofregister, dat. 1564 och 1566, ett tredje odat. (R. A. *Handl. rör. Kongl. hofvet.*)

[3] *Sandbergska saml.* (K. A.) FF. f. 18450: “Hans Eriksson, Rasmus Ludvigssons medhjelpare, 1577 i längden för Vesterås slottskatts utgifter.“

[4] Det är detta gravationsregister som Örnhjelm i sin berättelse underkastat kritik. Orig. finnes i K. A.; handl. därom äfven i R. A.

[5] Jfr Silfverstolpe: *Jöran Persson och kngns nämnd.*

utan äfven mot hertig Johan. Jöran omtalar, att Rasmus Ludvigsson varit honom behjelplig vid hertigens fängslande [1]. Och då sedan nämnden sammanträdde efter hertigens ankomst till Stockholm för att upptaga anklagelserna mot de män, som "fört afvog sköld mot fäderneslandet", deltog äfven Rasmus såsom bisittare [2].

Men några år därefter är Rasmus sjelf anklagad inför nämnden, kanske rättvist, kanske endast därför, att han fallit i onåd hos konungagunstlingen. Han hade fått i uppdrag att inlemna register på jutegodsen, d. v. s. de gods och gårdar, som danska adeln egde i Sverige, och hvilka enligt nämndens beslut skulle indragas till svenska kronan, därför att det var Danmark, som anfallit Sverige med krig. Nu blef Rasmus beskyld för att ha uppgjort falska register och äfven på annat sätt ha varit oärlig mot konungen. Han blef 1567 dömd till döden, men af konungen benådad [3]. Möjligen har Rasmus just efter denna rättegång förlorat något af sin embetslön, ty hans "bestelning", som före 1566 omfattar 8 läster spannmål [4], har 1569 gått ner till 6 läster [5]. Bergshammars gård i Upland däremot, som han har i förläning 1562, har han ännu 1569 och sedermera under hela Johans regering [6].

Om Rasmus tagit något parti vid brödratvisten och Eriks afsättning, är ej bekant. Redan under första året är han i Johans tjenst. Möjligen kan hans öfvergång stå i något samband med anklagelsen inför nämnden, vare sig som orsak eller följd; men kanske har icke omhvälfningen för honom betydt något annat än ett vanligt regentskifte. Hans verksamhet blir densamma; hans lön

[1] Jöran Perssons berättelse till kng Erik om hertigens fängsl., tr. *Handl. rör. Skand. hist.* 3, s. 88.

[2] Silfverstolpe: anf. uppsats.

[3] *Erik XIV:s nämnds dombok* s. 312.

[4] Förlän.-reg., i K. A. 1562, R. A. 1563, K. A. 1564, 1566.

[5] Bestelningsreg. K. A. 1569.

[6] Förlän.-reg. i K. A. o. R. A. — Förlän.-reg. i K. A., som från 1575 finnas i nästan fullständig serie, tala om ett kyrkohemman i Solna s:n, vid några tillfällen uttryckligen kalladt Bergshammar.

är sedermera utsatt för tillfälliga ökningar eller minskningar, men dessa ha nog icke varit något annat än regleringar. Endast 1578 tyckes en verklig löneförhöjning ha gifvits honom, då hans inkomster efter den tiden äro mer än en half gång större än förut. Under de följande åren åberopas just 1578 som datum för hans nya "bestelning".

Under Johans regering vet man säkert, att Rasmus haft med uppbörd och fogderedovisning att göra; flera bref från konungen tyda därpå [1], hvarjemte ännu finnas bevarade några kvittobref, af Rasmus afgifna till fogdar 1571 och 1588 [2]. — Föröfrigt har kanske de gamla handlingarnas förvaltande varit hans hufvudsyssla. Det är nu det arkiv, som under konung Gustafs tid grundats, småningom utvidgas och ordnas. Godsregister, uppbördslängder, bytesbref o. d., delvis skrifna af Rasmus sjelf eller hans underordnade, samlas dit, och Rasmus har tydligen uppsigt öfver det hela. Arkivet har nog ej förvarats å ett ställe; i Vadstena har åtminstone en del legat. Under 1580-talet har Rasmus haft Peder Månsson Utter till sin medhjelpare. Denne har skrifvit en "registration" på register och handlingar, som Rasmus Ludvigsson lemnat efter sig i Vadstena 1587 — en förteckning, som är ganska intressant, om man vill veta hvad slags handlingar arkivet under sin första tid innehöll [3]. Under dessa år ser man, hur Rasmus ofta anlitas af konungen, hertigen och enskilda, som begära upplysningar ur jordaböcker, bref och genealogier, som stå under Rasmus' "förvaring" [4].

[1] *Kng Johans Reg.* 1580, 81, 84, 86.

[2] *Sandb. saml.* (K. A.), FF. f. 18248, 18252, orig.-bref å papper.

[3] Registrat. i *Gahms saml.* X 213 i U. B. — Utter talar sedermera i några bref om att han före 1588 var vid arkivet; 1587 tyckes han af Rasmus ha varit sänd till hert. i ngt genealogiskt ärende. *(Hert. Karls Reg.* 1587.)

[4] Bref i *kng Johans* o. *hert. Karls Reg.* — Pehr Brahe till Rasmus Ludv. med begäran om en slägttabell 1573. Orig. i *Gahms saml.*

Vid arfskiftet mellan de furstliga bröderna 1572 har Rasmus Ludvigsson tjenstgjort som lottläggare [1]. Till hertig Karls belåtenhet har han icke fullgjort uppdraget, att döma af några bref, som denne skrifvit till honom [2]; vid mötet i Nyköping 1580 har hertigen rätt skarpt dömt sekreteraren för orättvisa och t. o. m. fordrat, att han skulle aflägga ed på att rättvisligen dela [3]. — Vid inventeringen efter hertig Magnus i Linköping 1580 har äfven Rasmus närvarit [4]. — I konungens och kronans godstvister har han naturligtvis varit sjelfskrifven som sakkunnig, t. ex. i den ganska skarpa tvisten mellan konungen och Åke Bengtsson (Färla) under 1570-talet [5].

Under 1580-talet förekommer Rasmus' namn några gånger i konungens och hertigens bref. Ännu 1591 skrifver hertigen till honom; det är fråga om Örebro stads privilegier, som Rasmus fått låna, men nu uppmanas att efterleta och lemna åt stadens utskickade. Redan 1587 har hertigen sändt honom samma uppmaning, och i båda brefven tyckes han vara uppretad äfver sekreterarens försumlighet. Men kanske förstår han ock, att det är dennes höga ålder som hindrar utförandet af hans vilja.

Utter har i sin berättelse klagat öfver oordningar vid godsregleringar och byten, när Rasmus Ludvigsson blifvit "minneslös, gammel och svag". Vi veta för litet om honom för att kunna säga, om hans helsa verkligen hindrat honom att till det sista stå i konungens tjenst.

[1] *Hist. Handl.* I; *Kng Johans Reg.* 1571 m. m. Jfr Örnhjelms ber. *Handl. rör Skand. hist.* 22.

[2] *Hert. Karls Reg.* 1573, 1587. Rasmus' "ödmjuke swar på then högborne furstes och herres her Karls etc. register opå thet feel som udi arfskifftet finnes skall" bl. Rasmus Ludvigssons saml. af godsreg. i K. A.

[3] Berättelse om conferensen i Nyköping mellan kng Johans utskickade o. hert. Karl, tr. hos Loenbom; *Upplysn. i svenska hist.* 2.

[4] Loenbom: *Upplysningar* 2.

[5] *Hist. Handl.* I. — Flera bref och utredningar rör. denna fråga bl. Rasm. Ludv. saml. i K. A.

Det vill emellertid synas som om han helt och hållet dragit sig tillbaka under de sista åren af sin lefnad, ty 1593 tyckes t. o. m. hans förläning vara honom fråntagen. Ännu 1592 nämnes han i förläningsregistret, men i 1593 års register är hans namn öfverstruket och i stället ditskrifvet Jonas Persson, en person som under följande år verkligen innehar just Rasmus' förläning i Upland [1]. Och förrän 1594 kan man ej anse att Rasmus har dött.

Hertig Karl har i 1594 års almanacka antecknat: "Aug. 22 begrofs Rasmus Ludvicksån en gammel och trogen tiener, gudh upvecke kråppen till en saligh upståndelse". Det är den enda bestämda uppgift jag sett om hans dödsår.

Rasmus Ludvigsson har varit gift två gånger. I en slägttabell, som tydligen är skrifven af hans hand [2], kallas hustrun Barbro, dotter till Erik Olsson och hustru Carin, hvars bror Nils Jönsson var borgmästare i Stockholm. I en annan slägttabell, som också kan anses härstamma från Rasmus [3], säges han vara gift med Clara Nilsdotter, en dotter till Nils Orgellekare i Vesterås och Margareta Persdotter, på mödernet befryndad med slägten Svinhufvud. Clara Nilsdotter har varit hans sista hustru, sjelf har hon varit gift två gånger förut, med Gärt Hansson och Peder Svensson, och har öfverlefvat alla sina männer. Ett bref från henne till hertig Karl är ännu bevaradt [4]. Hon kallar sig där Rasmus Ludvigssons enka och begär understöd af hertigen, åberopande sig på mannens förtjenster. Brefvet är odateradt, men tydligen

[1] Förlän. reg. K. A. — Möjl. är det svårt att draga någon slutsats. Från 1594 har jag ej funnit ngt reg. i K. A., och kanske är Rasmus' namn öfverstruket först något år efter 1593. — 1595 har Jonas Persson en förläning i Upland, som till storlek just motsvarar Bergshammars gård.

[2] Inhäftad i *Gahms saml.*, X 213 i U. B.

[3] I *Pehr Brahes slägtbok* i K. B. Att denna endast är afskrift af en bland Rasmus' slägtb. skall jag senare visa.

[4] I *Gahms saml.* orig. å papper. Hon talar bl. a. om att hert. närvarit vid begrafningen.

skrifvet strax efter Rasmus' död, ty redan d. 3 jan. 1595 har hertigen villfarit hennes begäran och gifvit henne "een lest af Lossa Kirckieherberge" (Upland)[1]. Hustru Clara har dött 1599 och blifvit begrafven i Stockholms stora kyrka "under sin egen sten"[2]. Säkerligen är Rasmus äfven där begrafven. Att han varit bosatt i Stockholm bör ej betviflas; 1582 eger han hus därstädes, "stenhus i indre kvarteret"[3], och om hustru Claras underhåll säges uttryckligen, att det levereras till Stockholm[4].

Om Rasmus efterlemnat några barn vet jag ej; i sista giftet är åtminstone ej troligt. I ofvannämda slägttabell anföras flera barn från hustru Claras två första äktenskap, men intet från det tredje.

Sådana äro de yttre konturerna af Rasmus Ludvigssons lif, de data man har att bygga på, när man vill skaffa sig en föreställning om hans lifsarbete och dess betydelse.

Att få någon helgjuten bild af Rasmus Ludvigssons personlighet är ganska svårt. Man har framförallt att vända sig till alstren af hans författarskap, hans krönikor, genealogier och register. Men det är icke lätt att skärskåda en man, hvars arbeten så litet återspegla något af hans inre lif, och obestämda konturer har därföre den dom, som historien fällt öfver honom. Den tenderar skarpt till att fördöma både hans karaktär och hans verksamhet, då den kallar honom till karaktären något tvetydig[5], eller då den talar om att hans krönikor ej vittna om någon högre begåfning[5], eller då den tillskrifver hans misstag vid godsundersökningarna ett afsigtligt bedrägeri[6]. Pröfvar man saken litet närmare, må-

[1] *Hert. Karls Reg.* (RA).

[2] 1599 års räkenskaper för Sthlms stora kyrka, utdrag i *Sandb. saml.* FF f. 18254.

[3] *Sandb. saml.* FF f. 18251.

[4] *Sandb. saml.* FF f. 18256.

[5] Schück: *Sv. Litt. hist.* I s. 411.

[6] Örnhjelms berättelse.

ste man erkänna någon sanning i dylika uttalanden, men på samma gång måste man se honom belyst af de tidsförhållanden, under hvilka han lefde.

Att Rasmus af nit i konungatjensten verkligen gjort förfalskningar får man anse säkert. Ett ännu bevaradt bref tyckes gifva ett ovedersägligt exempel därpå [1]. Det är ett salubref på några gårdar i Östergötland, hvilka Nils Andersson i Nyköping upplåter till konung Gustaf. Brefvet är dateradt 1548, men gömmer på den märkliga motsägelsen, att det beseglas af "her Birge Nilsson frijherre till Wienäs". Då Birger kallas friherre, kan det icke vara skrifvet förrän under konung Eriks tid. Då nu stilen är Rasmus Ludvigssons, då sigillen äro bevarade och således ingen afskrift föreligger, och då icke utfärdaren sjelf, endast herr Birger beseglar, har man allt skäl att misstänka en förfalskning af Rasmus. Afsigten med denna kan nu ha varit mer eller mindre brottslig; man kan ju tänka sig, att den endast afsett att rekonstruera ett förkommet bevis på ett faktiskt förhållande; men i alla händelser måste man anse det som en förfalskning. Kanske är förhållandet detsamma med flera af de salubref, som tyda på Rasmus Ludvigssons stil.

Troligt får man nog anse, att konungen vid flera af de olagliga återbördningar han gjort [2], formelt har kunnat skjuta skulden för bedrägeriet på sin sekreterare. Troligt är väl ock, att Rasmus verkligen varit skyldig till afsigtlig falskhet, då han 1567 ställdes inför konungens nämnd. Och kanske får man också misstänka, att konung Johan och hertig Karl ej hade goda tankar om hans är-

[1] Hofintendenten Örnberg har välvilligt gjort mig uppmärksam på detta bref. Orig. i KA.

[2] Om dessa bära bl. a. nämndens domar under 1560-talet ett ojäfaktigt vittnesbörd.

lighet, då de vid några tillfällen ganska strängt upprepa sina befallningar om att han till dem skall skicka hvad de begärt. Men för många slutsatser får man ej draga ur dylika notiser. Ännu mindre har man rätt att bedöma hans karaktär af alla de oriktigheter, som så rikligen förekomma i hans godsregister och genealogier. Motiven äro därvidlag säkerligen mera omedvetna, på samma gång de kunna vara ganska invecklade. Öfverhufvudtaget är det vanskligt att i det fallet skapa någon allmängiltig regel. Då materialet är så begränsadt, kunna slutsatserna knapt bli annat än obestämda.

Man får icke tänka sig Rasmus Ludvigsson som någon utpräglADT dålig karaktär med endast sjelfviska afsigter, som icke skyr något medel för att vinna ett föresatt mål. Snarare synes han ha varit en osjelfständig natur, en sådan som omedelbart danas af tidsförhållandena och helt och hållet böjer sig för dem, som icke har någon kraft eller vilja att lägga in för ett bestämdt syfte i den ena eller andra riktningen. Konungagunst har för honom inneburit en lockelse, och han har kanske böjt sig för dess fordringar, allteftersom förhållandena fogat. Gustaf Vasas skola har icke varit lämplig att inpränta pedantisk ärlighet hos en sådan natur. Men man kan knappast öfver honom fälla någon fristående dom. Man dömer honom, då man dömer tidens lyten. För sina herrar har han varit "en gammel trogen tiener". Det tyckes som om samtiden knapt haft något annat säga om honom.

Då vi skola bedöma hans verksamhet, är det framförallt från samma synpunkt vi böra se den. Rasmus Ludvigsson har haft en viss betydelse; hans verksamhet är ej så litet beaktansvärd. Men det är ej några lysande egenskaper, som varit grunden därtill. Hans rol är knappast någon annan än konungatjenarens. Hvad han utför är konungens befallningar, och de få sin betydelse ej så mycket därför att de utföras af honom, utan snarare där-

för att bakom hans handlingar står en kraftigare personlig vilja.

Rasmus Ludvigsson danas till embetsman i konung Gustafs tjenst. Det är hans embetsmannaverksamhet, som ger sin prägel åt allt hvad han gör äfven inom den historiska forskningens områden. Det är den, som skapar hans historiska intressen, eller åtminstone ger honom tillfälle att gifva lif åt dem, och på samma gång är det den, som hindrar honom att åt allt egna en sådan omsorg, som en senare tid velat fordra. — Vi måste se Rasmus Ludvigsson mot bakgrunden af det nya, rika lif, som konung Gustafs regering framkallar.

Konung Gustaf begärde mycket af sina tjenare. Mycket arbete behöfdes ock för att nedrifva det gamla och uppbygga det nya, som tiden och konungens mäktiga vilja fordrade. Statsförvaltningen är kanske det område, där det nya i konung Gustafs omorganiserande arbete skarpast framträder. Den medeltida länsherreförvaltningen ändrar sin karaktär och blir konungaförvaltning. Konungamakten blir statens enhet, därför att det var konungens herskareegenskaper, som möjliggjorde hela nydaningsverket. Genom konungamakten nödgas de som trängta efter inflytande vinna sitt mål, och de organ som det allt rikare statslifvet kräfver måste i konungens person få sitt öfverhufvud.

Vasakonungarnes tid utbildar Sveriges adel till en embetsmannaadel och ger den därigenom en helt annan karaktär än medeltidsaristokratien egde. Utvecklingen går framåt, allteftersom nya områden dragas inom statens verksamhet och formerna för dess förvaltning blifva befästade. Men Gustaf Vasas regering är endast begynnelsen till adelns embetsmannadaning. Den står ännu på öfvergången från medeltidens intressen; idéen om dess användbarhet såsom förvaltningsorgan är ännu ny. Och det behöfdes ett århundrades utveckling, som medförde adelns krigiska och litterära utbildning, bördsrättens fastslående, förläningsväsendets befästande, aristokratiens

centralisering, för att göra adelns embetsmannadaning till en fast bestående verklighet. De första Vasakonungarnas tid är den egentliga brytningstiden mellan det gamla och det nya. Just däri ligger förutsättningen för det så kallade sekreterareregementet, i det konungarna nödgades åt sina sekreterare, som vanligen voro af lägre börd, öfverlemna en mängd uppdrag, som under en senare tid legat under den af adeln skötta högre förvaltningen.

Konung Gustaf sökte i adeln en bundsförvandt vid sina nyhetssträfvanden, men den blef ej organet för genomförandet af hans reformer. Han skapade en egen embetsmannaklass af lågättade män, som han lättare kunde bruka för sina skiftande uppdrag. Fogdarne blefvo hans tjenstemän i landsorten, och sekreterarne hade han kring sig för att utföra hans tillfälliga befallningar. Den början till en centralregering, som man under konung Gustafs tid kan skymta, hade just sekreterarne till sina organ. Det är dessa som äro närmast jemförliga med senare tiders ministrar. Adeln hade sin betydelse mera såsom lokal-embetsmän; den var hufvudsakligen en provinsadel; konungens sträfvan att centralisera rådsmakten ledde ej till något resultat, lika litet som hans brådstörtade försök att införa en verklig embetsmannastyrelse. — Konung Gustafs tid är icke mindre än hans söners sekreterare-styrelsens period, fast den ej på samma sätt blifvit karaktäriserad af konkurrens mellan adeln och sekreterarne, delvis beroende på regenternas olika herskarlynnen, men kanske också beroende därpå, att adeln under konung Gustafs tid ännu icke bestämdt framträdt med anspråk på inflytande vid konungens hof. Dess anspråk blifva större, ju mera den finner det med sina intressen förenligt att blifva konungamaktens tjenare. Det är adeln som framträder för att uttränga skrifvarne snarare än tvärtom samtidigt med att Gustaf Vasas närmaste efterträdare söka att gifva större fasthet åt regeringsorganen. Adelns embetsmannadaning göres ej med ett slag. Den har sin förutsättning i hela ståndets bildningssträfvande och and-

liga höjande under 1500-talet. De sekreterare, som konungarna samlade kring sig, voro till största delen verkligt bildade män, som studerat vid utländska högskolor. Det är endast vid den lägre förvaltningen han begagnar knektar, djeknar o. d. Sekreterarne kunna betraktas snarast såsom efterträdare till de högre andlige, som konungarne under medeltiden hade kring sig. Det blir under Gustaf Vasas tid tvenne klasser af civile embetsmän, oadelige och adelige. De senare vinna småningom herraväldet, ej så mycket genom att uttränga de förra, utan fastmer genom att upptaga dem bland sig.

Hvad som karaktäriserar den begynnande centralförvaltningen är dess obestämdhet, de skiftande uppdrag som konungen ger sina närmaste tjenare. Det är ännu endast famlande försök till en riksregering med bestämda organ. Och samtidigt ligger öfver hela den nya utvecklingen något jägtande, brådstörtadt, som fordrar så mycket; den skapas mera af yttre, tillfälliga förhållanden än af historiskt sammanhang. Detta måste inverka på gången och resultatet af hela arbetet. Det är nya verksamhetsområden, nya verksamhetsformer och ovana organ. Det är först småningom man lär sig begränsa de skilda verksamhetsfälten och därmed skapar system; och först småningom ger man åt formerna någon stadga. Därvidlag märkes skilnad mellan konung Gustafs tid och hans söners.

Hela konung Gustafs sträfvan är karaktäriserad af sitt praktiska syfte. Nästan hvarje teoretiskt intresse, som under hans tid framväxer, har skapats af något praktiskt och står mer eller mindre i beroende däraf. De finansiella angelägenheterna hafva på hela hans verksamhet ett dominerande inflytande; det är nästan kring dem hans förvaltningssystem först uppväxer. Det är mest för finansiella uppdrag han använder sin tjenarskara, vare sig skrifvarne formelt räknas till kansliets eller kammarens embetsmän. Det fins väl knappast någon af dem som icke haft att göra med räntornas redovisning, uppbörd eller andra penningangelägenheter. Då hela statsförvalt-

ningen får en ny karaktär, är det just inom finansområdet det centrala först kännes af behofvet påkalladt.

Rasmus Ludvigsson är ganska typisk för en sekreterare, som af sin konung brukats i skilda värf. Men någon framskjuten plats har han egentligen aldrig intagit. I embetsregistren stå andra namn före hans, och lönen är jemförelsevis måttlig. I konungabrefven nämnes han endast sparsamt. Och adelskap, som många af hans likar erhöllo, har aldrig tilldelats honom. Han har fått en särskild betydelse, först då hans arbete koncentrerats kring ett mera bestämdt verksamhetsfält, och han har småningom kommit att få en enastående ställning bland sekreterarne. Men det arbete han utför är ej något som för samtiden är mera betydelsefullt än alla de uppdrag, som andra sekreterare utföra. Då han börjar skrifva, skrifver han i konungens tjenst, och detta öfvar inflytande på hans arbete äfven senare, då mera rent historiska och litterära intressen ligga där bakom. Därför är han för samtiden knappast något annat än embetsmannen, konungatjenaren bland de många. Det är egentligen först efterverlden, som användt alstren af hans skrifvararbete för historiska syften och så kommit att se hans betydelse från en annan synpunkt.

Rasmus Ludvigsson kan ej kallas någon stor man, men en egenskap som han tyckes ha egt, och som främst behöfdes för ett värf sådant som hans, var en ofantlig arbetsförmåga och ett tillräckligt intresse för de saker, som legat under hans händer. Hvad som af Rasmus' hand skrifvet, till vår tid blifvit bevaradt vittnar verkligen om ett jägtande arbete. Och det är mycket däraf, som ännu ingen forskare uppmärksammat. Handlingar rörande Gustaf Vasas reduktion och rörande jordabyten, skiften och tvister under de första Vasakonungarnas tid finnas i riklig mängd i våra arkiv, och nästan hvarje volym eller hvarje litet blad bär märken af Rasmus Ludvigssons hand. Innan dessa handlingar blifvit sammanstälda, är det svårt att döma om deras betydelse för sin

tid; säkert är, att bakom dem ligger ett ofantligt arbete. — Slägtböcker, af Rasmus Ludvigsson skrifna, finnas till stort antal i våra arkiv; och flera äro säkerligen förkomna. Åtminstone fyra medeltidskrönikor tyckes han hafva hoparbetat[1]. Om Gustaf Vasa och Erik XIV har han också skrifvit krönikor, säkerligen flera än en[2]. Utom de egentliga genealogierna har han gjort personalregister öfver biskopar, riksråd o. d. och samlat anteckningar i heraldik och topografi. Särskilda brefförteckningar eller register har han upprättat, utan tvifvel värderika för oss, då flera medeltidsurkunder nu äro förkomna[3]. Som författare af epitafier och grafskrifter tyckes samtiden ofta ha anlitat honom[4]. Äfven på diktarkonst har han försökt sig[5].

Det är således ett icke obetydligt författarskap Rasmus Ludvigsson har utöfvat. Vill man söka någon centralpunkt i hans skrifställeri, måste man som sådan framhålla just hans genealogiska forskning, dels därför att den kanske är mest omfattande, dels därför att den lik-

[1] Tre å KB. i orig. (sign. D. 1, D. 18, D 19), en å UB. i afskrift (sign. E. 52). De förra äro skrifna med Rasmus' stil. Den sistnämnda, hvars stil tyder på 1600-talet, säger sig vara "Ett kårt extrakt och uttogh aff Swerigis Rikes crönikor, gamble breff, Register etc. af K. M:ts ödmjuke tro tiener Rasmus Loduickson Anno Christi 1580". Då den icke fullt öfverensstämmer med de tre orig., utan är mera systematiskt utarbetad o. då ingen af dessa har någon liknande titel, har man skäl att anse den vara afskrift af en nu förkommen krönika, ty 1600-talets skrifvare kan naturligtvis icke ha gjort samarbetningen.

[2] Jfr Wieselgren, *Krönikorna om Gustaf Vasa*, och Ahnfelt: *Per Brahes krönika*. — Erik XIV:s krönika tr. i *Handl. rör. Skand. hist.* 12, s. 247.

[3] Några volymer bland "Reg. o. handl. rör. från kyrkan och klostren indragne och af adeln igenvunne gods" i RA.

[4] En bok med epitafier och grafskrifter af Rasmus Ludv. H. 24 i RA. — Jfr *Handl. rör. Skand. hist.* 30 s. 5, där det talas om, att han skrifvit grafskrift öfver amiralen Jacob Bagge.

[5] Lyckönskan till Johan Bagge 1581, hvarvid han sänder sin dikt om "then helige Gudz Patriarchz Isaacz och Rebecce troloffning" (*Handl. rör. Skand. hist.* 3 s. 105).

som bildar öfvergången mellan hans embetsmannaverksamhet och hans historiska studier. Den står i det närmaste samband med hans konungatjenst; han blir genealog därför att han är konungatjenare, och han får inflytande som konungatjenare därför att han är genealog.

Rasmus' verksamhet inom detta område betingas af hela det genealogiska intresse, som får ett så stort uppsving just vid denna tid. Detta åter stod i närmaste samband med adelns sociala och litterära utbildning under tidehvarfvet, men är också i alldeles särskild grad framalstradt af tillfälliga förhållanden. Under sådana brytningstider som denna förstår man, huru just det yttre, tillfälliga mer än annars har ett mäktigt inflytande och alstrar en hastig utveckling. Här är det formerna för reformationens genomförande, särskildt den återbördningsrätt, som Vesterås recess medgaf adeln, hvilka gifva styrka åt ett intresse, som visserligen förut funnits, men som först under nya utvecklingsformer får verksamt lif.

Då Vesterås riksdagsbeslut gaf adeln rätt att återlösa gods, som efter konung Karls räfst kommit till kyrkor och kloster från någon af deras fäder, anvisades äfven, huru detta återbördande skulle försiggå. Där stadgades uttryckligen, att godsen skulle med lag och rätt återvinnas, d. v. s. att de med käromål och svaromål, med bref och syn skulle på häradsting och lagmansting ordentligen bördas[1].

Det gälde således för adeln att skaffa sig upplysning om härstamning från någon donator eller försäljare och framvisa det bref, som kunde ådagalägga gåfvan eller försäljningen. För den förra uppgiften har man troligen ej haft något annat medel än muntlig tradition och bevisning genom vittnen. Det torde icke varit så svårt, då återbördningsterminen ej var längre än 73 år. Sjelfva

[1] "Doch skal ingen tagha sit igen för än han på tinge hafver gjordt sin byrdh fuld med tolf men effter lagen i svararens närvaro". Hildebrand och Alin, *Svenska Riksdagsakter* I, s. 85. — Jfr Forssell, *Sveriges inre hist.* I, s. 65 ff.

brefven voro väl i kyrkornas och klostrens ego, och säkerligen har det yppat sig svårigheter vid deras begagnande. Så har kanske adeln gripit till utvägen att utan laga bevisning "rappa till sig" gods, som den ansåg vara dess rättmätiga tillhörighet. Konung Gustaf fick då anledning att ytterligare inskärpa vilkoren i bref, som utfärdades strax efter recessen, och han var ifrig att förspörja, om någon bröt mot den ordning han medgifvit [1].

Samtidigt med att konungen höll efter sina adeliga undersåtar, använde han sig sjelf af den återbördningsrätt, som recessen äfven medgaf honom som svensk adelsman. Närmast är det kanske för att få veta, hvilka gods han sjelf hade utsigt att få återbörda, som han låtit insamla alla kyrkors och klosters bref och "urskilja dem ifrån hvarandra som före och efter räfsten voro". Det är ett sådant uppdrag han, enligt Utter, skall ha gifvit Rasmus Ludvigsson.

Jag har redan påpekat, att vi ingenting bestämdt veta om en sådan befallning från konungen. Registraturen visa, att han verkligen i sin ego skaffat medeltidsbref [2], fast det är ytterst sällan de göra en antydan därom. Kanske få vi icke tänka oss saken fullt så exakt som Utter tyckes fatta den. Reduktionen sker småningom. De former, under hvilka det nya statslifvet verkar, äro ännu obestämda. Konungen har ledningen af det hela, men till medhjelpare än den ene än den andre. Det ena klostret indrages då, det andra då. Dess skatter, dess bibliotek och arkiv förskingras eller falla i konungens ego eller i

[1] Bref i *Reg.* 1527 (s. 274, 278) och 1528 (s. 87) samt under 1530-talet. Han upprepar alltid recessens stadg. nästan ordagrant. Det är till biskopar, domkapitel och kloster han skrifvit dessa bref. — Den utförligaste och noggrannaste framställning af reduktionen är nog Örnhjelms ofvannämda berättelse.

[2] 1544 t. ex. skrifver kngn t. en person — hans namn nämnes icke — och ber, att han skall taga med sig till konungen ett skrin, innehållande bref, som för 5 à 6 år sedan blifvit funna af en prest. Då personen i fråga särskildt begärt konungens uppdrag i saken, vittnar ju det om att konungen brukade insamla bref. (*Reg.* 16 s. 740.)

någon enskild persons ego, alltefter de olika förhållanden, under hvilka indragningen sker. Säkerligen har konungen först småningom kommit att tänka på ett allmännare insamlande af kyrko- och kloster-bref. Åtminstone måste så vara förhållandet, om Rasmus Ludvigsson är den förste, som fått detta uppdrag. Men kanske har Rasmus' rol vid hopsamlandet af brefven mera varit att ordna och förvara dem och att fullända samlingen, än att egentligen påbörja brefvens infordrande. Det enda man med bestämdhet vet, är att han under de sista åren af Gustafs regering haft dem under sin förvaltning.

Klostrens och kyrkornas bref, under århundraden samlade, hafva utan tvifvel för egarne utgjort en dyrbar egendom. Det har varit vigtiga handlingar med en rättsligt bindande betydelse. Det var ett slags upprifvande af grunderna för klostrens och kyrkornas eganderätt, när konungen beröfvade dem deras juridiska dokument, fast sjelfva hopsamlandet möjligen närmast skulle tjena ett praktiskt ändamål, nemligen att få bevisningsmedel för det sätt, hvarpå ett gods kommit till en kyrka eller ett kloster. Konungen fick på samma gång tillfälle att kontrollera adelns återbördande och tillfredsställa sin egen vinningslystnad. Man ser, huru hans förbud mot olagligt bördande år från år växer, och huru han slutligen tager hela den adliga reduktionen i sin hand, då han bjuder att käromålet måste pröfvas inför honom. Man ser också, huru konnngens tillstånd gång efter annan ödmjukligen begäres[1]. Det är ett skärpande af det första vilkoret, antagligen föranledt af några olagligheter, som konungens vaksamma intresse för statens bästa ej kunde tåla.

Konungen ville äfven kontrollera adelns slägtuppgifter, då de för honom inlemnade sin bevisning. Ganska antagligt synes därför hvad Utter påstår, nemligen att han åt Rasmus Ludvigsson gifvit befallning att göra utredningar öfver Sveriges ridderliga och adeliga ätter och framförallt hans majestäts egen.

---

[1] Flera bref i *Reg.* jemte Örnhjelms ber. med citerade bilagor.

Att Rasmus är den förste, som hjelpt konungen med genealogiska utredningar, är dock ej troligt. Då han — efter hvad man får anse — först på 1540-talet kom i konungens tjenst, måste bakom hans verksamhet ligga åtminstone några förarbeten. Den äldsta af Rasmus Ludvigsson skrifna slägtbok, som till vår tid blifvit bevarad, härstammar från 1550-talet, och något äldre än denna äro tvenne ganska vidlyftiga slägtböcker, skrifna af andra händer[1]. Det är möjligt att dessa stå under inflytande af Rasmus' arbete, hvars första resultat då skulle vara förkomna; men lika möjligt är, att de äro fristående alster af andra personers genealogiska studier. De vittna just om det genealogiska intresse, som fått verksamt lif i samband med adelns återbördning; de äro de första slägtböcker i egentlig mening, då de helt och hållet få sin prägel af det nya, som tidsförhållandena gifvit. Då Utters uppgift icke ger oss någon bestämd hållpunkt, när vi vilja döma om tiden, ha vi intet annat att rätta oss efter än det material, som nu står oss tillbuds; och vi ha då knapt något skäl att anse, att Rasmus varit den förste, som gjort genealogiska utredningar i konungens och adelns tjenst. Men å andra sidan ha vi intet skäl att betvifla, att det varit på konungens uppdrag han utarbetat sina första slägttabeller. Att konungen sjelf var svensk adelsman, måste man anse såsom en af de mest bestämmande grunderna till att en kunglig embetsman blef genealog.

Men om också Rasmus Ludvigsson icke är den förste, som hopsamlat genealogiska uppgifter till en systematisk slägtbok, så kan han ändå kallas vår förste genealog. Ty han ger åt slägtkunskapen en alldeles ny utveckling, gör den till föremål för egentlig forskning, utbildar den till ett specielt studium, använder hittills obeaktade källor och ger sitt arbete en nästan storartad omfattning. Han blir sin tids genealogiska orakel, och hvad efterverlden

[1] Sign. H. 36 och H. 37, RA. jfr. nedan.

vetat om medeltidens frälseslägter, det har den hufvudsakligen fått veta genom hans slägtböcker. Hans betydelse som genealog är nästan enastående, ej blott då man jemför honom med hans samtid, utan äfven i jemförelse med hans efterföljare.

Hvad som för Rasmus Ludvigssons tid är alldeles nytt, är att genealogien blir föremål för egentlig forskning; det är först nu vi bestämdt kunna iakttaga, att man användt både skriftliga och muntliga källor i syfte att skapa sig ett genealogiskt vetande. Och det är nu man har funnit ett alldeles nytt studiematerial, nemligen de gamla brefven. Saken står i samband med historieskrifningens rikare utbildning, då den t. ex. under en sådan idkare som Olaus Petri söker alltflera källor och allt mera mångsidig behandling af dessa. Det är renässansens inverkan som äfven här gör sig gällande. Men närmast och i alldeles särskild grad är den beroende af de yttre förhållanden jag här talat om.

Det fins ingenting som tyder på, att man före denna tid haft någon uppfattning af att urkunderna kunnat lemna genealogiska upplysningar. Nu finner man det, upptäcker det rentaf, under det man sysslar med urkunderna för ett annat, helt praktiskt ändamål. Svårt är att säga, om Rasmus Ludvigsson är den förste som användt urkunderna för genealogiskt syfte; de nämda slägtböcker, som äro något äldre än hans, tyda möjligen på samma material; men i så fall har det ytterst litet blifvit brukadt, och en alldeles bestämd skilnad visar sig mellan dem och Rasmus Ludvigssons senare slägtböcker. Det är just när Rasmus sysslar med urkunderna för godsundersökningar, han kommer att beakta deras värde som genealogiska källor. Man kan nästan säga, att det är urkunderna, som leda honom till fortsatta studier, tvinga honom att forska äfven rörande äldre tider. Mer eller mindre stå vid hvarje forskning materialet och studieintresset i vexelverkan med hvarann, men här kan man mer än annars iakttaga, huru materialet drifver till studierna snarare än

tvärtom. Det är detta, som ganska mycket bestämmer utvecklingen af hela hans forskningsarbete. Och just därvidlag visar sig sambandet mellan hans embetsmannaverksamhet och hans skriftställeri, då praktiska sysselsättningar direkt bidraga att vidga hans historiska intressen.

Under Rasmus' långa verksamhetstid kan man iakttaga, huru hans historiska studier utvecklas, då han söker nya källor och mera mångsidigt behandlar dem. Så lockas han att skrifva sina medeltidskrönikor. Det är först ganska sent han griper sig an därmed. De till vår tid bevarade kunna ej anses skrifna förrän på 1570-talet. Han använder det material som ligger för honom, det som han af sitt öfriga arbete ledes till. Det erbjuder sig rikligt åt honom under hans sysslande med arkivalier. Några systematiska arbeten blir det egentligen aldrig, endast tillfälliga anteckningar, löst hopfogade utdrag ur äldre krönikor, annaler och bref, nedskrifna vid olika tillfällen. Den yngsta, som nu endast finnes i afskrift, dat. 1580, är mera helgjuten än de andra, men innehåller liksom dessa endast strödda uppgifter, ordnade efter regenterna. Hans krönikor äro intet annat än samlingar. De ha samma karaktär som hans genealogier; knappast framsprungna ur ett rent historiskt intresse. Man kan säga att de icke vittna om någon högre begåfning, men å andra sidan måste man beakta, att de knappast göra anspråk på att vara historiska verk, och att de äro skrifna af en åldrande man.

Jag har framhållit de allmänna dragen af Rasmus Ludvigssons verksamhet och sökt markera det samband, man kan se mellan de olika grenarna af hans arbete. Jag öfvergår nu till de mera speciella undersökningarna rörande hans genealogiska forskning. Delvis blir det endast en tillämpning och närmare förklaring af det jag redan berört.

II.

Leta vi i våra arkiv och bibliotek bland äldre slägtböcker, möta vi en ganska brokig samling, i hvilken det är svårt att få någon klar inblick. De innehålla endast en mängd personnamn, stundom några årtal vid namnen, sällan en titel eller biografisk uppgift. Allt är ordnadt i tabellform; bredvid tabellerna finnas dock stundom randanteckningar och kortare notiser. Där förekomma slägttabeller ordnade efter vapnen, där förekomma anträd och anors slägtträd [1], i de flesta fall kastade om hvarandra. Öfverskrifter förekomma icke regelbundet. Mest systematiserade äro anornas slägtträd. Vapen förekomma stundom, ibland tecknade, ibland prydligt målade. — Söker man efter direkta uppgifter om en boks ålder eller författare, finner man sällan sådana. Titelblad förekomma nästan aldrig. Å permen finnes ett årtal eller något namn, men det är vanligen skrifvet långt senare än sjelfva boken. Stundom säges, att den eller den varit egare, men nästan aldrig namnet på skrifvaren. Ibland kan man dock på något blad inuti boken finna en uppgift om ålder, egare eller författare, men den kan också vara senare skrifven med annan stil. Ofta ser man också flera stilar å slägttabellerna, stundom ungefär jemnåriga, stundom från helt olika tider. Man får ett allmänt intryck af att slägtböckerna intet annat äro än lösa samlingar, tillfälligt hopkomna och planlöst utförda, och att bakom dem icke ligger något helgjutet arbete.

Vill man döma om en slägtboks ålder, har man egentligen ingenting annat att hålla sig till än handstilen och

[1] Då jag ofta kommer att använda dessa termer, anser jag mig böra precisera begreppen. Slägttaflor eller slägtträd omfatta en persons ättlingar; börja således med stamfadern. Anträd omfatta en persons förfäder å fädernet och mödernet i jemna led; under denna tid vanligen till 4:de led, således 16 förfäder. Anornas slägtträd bli i så fall 16, d. v. s. tabeller öfver alla de slägter, till hvilka anorna höra, enhvar början de med stamfadern.

de namn, som förekomma sist å slägttabellerna. Man får med tillhjelp af andra källor konstatera, när de yngsta personer som omtalas ha lefvat, när man kan anse, att flera eller färre uppgifter om dem torde ha förekommit etc., och däraf draga ungefärliga slutsatser. Men naturligtvis måste man noga beakta, om det är skilnad mellan handstilarna för olika uppgifter. Ibland kan i boken förekomma någon tillfällig uppgift, som ger ledning för slutsatser, men den får man också betrakta med yttre och inre kritik. Ofta äro slägtböckerna tydligen skrifna vid olika tider, äfven om de alltigenom ha samma stil; det är därför svårt att af en enstaka uppgift sluta till hela bokens ålder; man kan konstatera, att boken ej är färdigarbetad före en viss tid, men det behöfver ej visa, att det öfriga först vid den tiden är skrifvet. — Det finnes också fall, då man ej alls kan döma af slutuppgifterna. Boken kan vara ordagrann afskrift af en äldre och i sitt nuvarande skick således från en långt senare tid. — För en ungefärlig beräkning har man stilen att rätta sig efter. Det är svårt att efter någon allmängiltig regel leta efter en mera detaljerad åldersuppgift.

För att få veta bokens författare, har man egentligen ingen annan ledning än handstilen. Förekommer något namn, så behöfver det endast beteckna egaren, äfven om det är skrifvet med samma handstil som boken i dess helhet.

Bland dylika samlingar har man att framleta Rasmus Ludvigssons slägtböcker. Då man med tillhjelp af andra handlingar lyckas konstatera hans handstil, går det delvis ganska lätt. Den har en utpräglad karaktär, är kraftig och verkligt originell och därför igenkänlig. Men man har äfven skäl att misstänka, att slägtböcker, skrifna med annan stil, härleda sig från honom, vare sig de äro af honom ombesörjda eller ordagrant afskrifna ur hans slägtböcker. Då man kan visa, att flera slägtsamlingar intet annat äro än kopior af Rasmus Ludvigssons nu bevarade genealogier, har man skäl att antaga, att det också finnes kopior af numer förkomna, eftersom man vet

att sådana funnits. Det är därför svårt att draga gränsen mellan de arbeten, som äro af Rasmus skrifna och de efter honom plagierade. De senare kunna ge oss inblick i numer förkomna alster af hans hand och därför vara nödvändiga att räkna med, då man vill döma om hans genealogiska författarskap. Strängt taget borde man därför undersöka hvarje slägtbok, som i våra arkiv och bibliotek förvaras, för att se om den möjligen kan gifva något, som i oförfalskadt skick, om också endast indirekt, härleder sig från Rasmus. En sådan undersökning har jag icke kunnat företaga; jag misstänker att den kunnat gifva något; men jag anser mig ej ha behöft mera material för att skapa mig en föreställning.

I det följande kommer jag att bland Rasmus Ludvigssons arbeten äfven räkna några af annan hand skrifna slägtböcker, som jag anser vara i det närmaste ordagranna afskrifter af sådana genealogier, som ej stått till mitt förfogande, vare sig de äro förkomna eller förvaras utom de arkivsamlingar jag genomgått.

I några af de slägtböcker, som Rasmus sjelf skrifvit, förekommer en annan, äfven ganska utpräglad stil, hvilken man trott sig kunna hänföra till en af Rasmus' medhjelpare, som delvis kompletterat hans anteckningar. Samma stil går igen äfven i Rasmus' jordaböcker. Kanske är det den ofvannämde Hans Eriksson, som 1566 kallas jordeboksskrifvare. Föröfrigt påminner stilen något om Rasmus' egen. Man igenkänner på några ställen äfven Utters stil, anmärkningar eller tillökningar vid det som Rasmus nedskrifvit.

De slägtböcker af Rasmus, som vårt riksarkiv förvarar, äro dels sådana, som gjorts åt någon furstlig eller adlig person, dels sådana som författaren ej har lemnat ut åt andra. De förra äro naturligtvis mera omsorgsfullt utförda, ofta med tecknade vapen och elegant inbundna. De senare äro helt enkelt koncept, där man kan iakttaga huru forskaren direkt ur källorna nedskrifvit sina tankar. Säkerligen äro de bevarade slägtböckerna blott en del af hvad Rasmus skrifvit.

Någon riktigt utförlig slägtbok af Rasmus' hand ega vi icke numera. Den mest omsorgsfullt utarbetade i riksarkivets samling torde vara en, som är sign. H. 49, en stor foliant i läderband. Boken, mera storartad till sin anläggning än till sitt innehåll, börjar med konungaslägten och upptar anteckningar om de mest framstående ätter. Den är nog ej skrifven förrän på 1580-talet[1], således en af de yngsta. Delvis är den skrifven af Utter eller någon annan medhjelpare, men tydligen under Rasmus' öfverinseende, att döma däraf, att enstaka anteckningar med Rasmus' stil äro nedskrifna äfven på tabeller, som äro upplagda och ordentligt utförda af hans skrifvare. Denna bok framlägger kanske bättre än någon af de till vår tid bevarade slutresultatet af Rasmus' arbete.

Men Rasmus har emellertid skrifvit en större slägtbok, som jag ej lyckats finna något spår af, och som nog får anses förkommen. Bure åberopar i sin svenska slägtbok[2] "een stor bok uthur cantzelyet RL.", och det kan näppeligen vara någon annan än Rasmus Ludvigssons, ty han använder stundom sina initialer å titelblad[3]. — Med tillhjelp af Bures citat har jag sökt uppkonstruera den förkomna boken, för att möjligen få den identifierad med någon som vi kunna disponera. Och jag har lyckats såtillvida, att jag tror mig ha funnit, att en del af Pehr Brahes slägtbok i KB.[4] är afskrift af den förkomna.

[1] Af skäl jag ofvan antydt, är det svårt att bestämdt datera Rasmus Ludvigssons slägtböcker. Jag kommer i det följande endast att ge dem en ungefärlig tidsbegränsning, utan att inlåta mig på resonnemang om detaljer, som möjligen kunnat leda till ett närmare fixerande.

[2] Flera exemplar i RA. o. UB.

[3] t. ex. vid Hans Åkessons an-bok i slägtsamling X. 1 i UB. och vid flera godsregister.

[4] Boken är bunden i pergament; å ryggen "Pehr Brahes slägtbok", säkerligen skrifvet först i våra dagar. Med en stil som är mycket yngre än boken i dess helhet är å första bladet antecknadt: "Detta är een gammall Slächtebook som sahl. Hans Excellens Greffe Peder Brahe har sigh förskaffat, och lärer näppeligen i Sverige finnas mehr än ett exemplar till detta, den flera upwysa kan, will iagh holla för mindst habile." Det är tydligen Pehr Brahe d. y. († 1680), som varit egare.

Pehr Brahes slägtbok består af två afdelningar. Den senare, från och med fol. 363, säger sig uttryckligen vara "utskriffwen aff en gambell slechtbook"; denna gamla slägtbok är tydligen H. 37 i RA eller dess källa, ty öfverensstämmelsen är slående. Den förra afdelningen af Pehr Brahes slägtbok skulle då vara afskrift af den som Bure citerat.

I RA finnes en slägtbok, sign. H. 48, som alldeles tydligt är nära beslägtad med Pehr Brahes. Utom i några smärre fall äro de ord för ord öfverensstämmande — så långt H. 48 räcker. Den tyckes vara fragment och omfattar nu endast 95 blad, som motsvara 1—108 i Pehr Brahes. Det är alldeles tydligt, att båda hafva en gemensam källa. Den ena kan ej vara afskrift af den andra, ty då kan man svårligen förklara, hvarför t. ex. fol. 15—16 i Pehr Brahes ej återfinnas i H. 48, och tvärtom fol. 67 i H. 48 ej återfinnes i Pehr Brahes. Det förklaras däremot, om man antar en gemensam källa, bland hvars tabeller de förbigått några enstaka. Den nästan fullständiga öfverensstämmelsen mellan båda visar, att de äro rena afskrifter. Jemför man nu Pehr Brahes slägtbok med den af Bure citerade, så framträder en slående likhet. Alla uppgifter i den förra tyckas återfinnas i i den senare och återkomma i nästan alldeles samma ordning, blott någon gång omkastad. Den citerade har öfver 300 fol., Pehr Brahes likaså; båda sluta med utländska och svenska konungaslägter. I ingen annan slägtbok har jag sett utländska konungaslägter sammanstälda med svenska adelsätter. Ingen annan slägtbok har jag sett, som är på långt när så vidlyftig som dessa båda. En märklig omständighet är också, att några hänvisningar från H. 48, som ej påträffas å det citerade foliet hvarken i H. 48 eller i Pehr Brahes, däremot återfinnas i den förkomna slägtboken just å citeradt folium; det är alldeles tydligt, att afskrifvaren varit nog omsorgsfull att ordagrant anteckna äfven de hänvisningar källan innehållit! — Då man om de flesta adeliga slägtböcker kan

visa, att de knappast annat äro än afskrifter af Rasmus Ludvigssons genealogier, har man ej det ringaste skäl att anse, att Pehr Brahes slägtbok är något annat än en afskrift af den förkomna slägtbok, som Bure citerar. Den har som sådan ett ganska stort värde. Vi kunna utan vidare räkna den bland Rasmus Ludvigssons slägtböcker, och den får då anses såsom den mest utförliga af dem alla. Troligt är, att originalet innehållit några tabeller som afskrifvaren ej upptagit; men att denne hemtat äfven ur andra källor än Rasmus' slägtbok, har man ej skäl att anse, utom att kanske några uppgifter blifvit tillagda vid de sista leden.

När afskriften blifvit gjord är svårt att säga, då man ej bestämdt kan urskilja, hvilka af slutuppgifterna kunnat finnas i originalet. Efter 1592 måste man anse att den är gjord, eftersom Sigismund kallas "konung i Sverige och Päland" [1], och detta är skrifvet med samma stil som i boken i öfrigt. Men denna uppgift kan ej anses vara hemtad ur Rasmus' slägtbok, ty i H. 48 förekommer den icke; å motsvarande slägttabell kallas Sigismund endast hertig. Men just därför är det troligt, att afskriften blifvit gjord under 1590-talet; ty vore den gjord senare, skulle man vänta äfven yngre uppgifter tillagda, men sådana förekomma knappast. På ett ställe omtalas konungarna Gustafs och Eriks dödsår, men icke Johans [2]. Detta behöfver icke hindra, att afskriften är gjord efter Johans död, men i så fall visar det bestämdt, att uppgiften om Eriks död funnits redan i originalet, ty hade afskrifvaren tillagt det ena årtalet, borde han äfven ha tillagt det, som låg närmare tillhands. — I början af Pehr Brahes slägtbok finnas några kronologiska anteckningar, af hvilka den yngsta är från 1577. Dessa påträffas icke i H. 48, men ändå är det troligt, att de funnits i

[1] f. 6.

[2] f. 355. Allt är skrifvet med samma stil och intet i afskriften senare tillagdt.

originalet och ej blifvit tillagda af afskrifvaren. Slutuppgifterna i H. 48 tyda på 1570-talet, och en jemförelse med Pehr Brahes visar, att de troligen allesamman återfunnits i originalet. Allt detta gör det högst sannolikt, att Rasmus' slägtbok åtminstone ej varit färdigarbetad före slutet af 1570-talet. Båda afskrifterna — de tyda möjligen på samme skrifvare — skulle då vara gjorda något årtionde närmast därefter.

Betraktad som en af Rasmus Ludvigssons slägtböcker, får man alltså anse Per Brahes slägtbok härleda sig från 1570-talet eller kanske något senare. Det kan ju vara möjligt, att en del uppgifter i originalet varit skrifna med annan hand än Rasmus', men i analogi med H. 49 kan man alltid antaga, att den utarbetats under hans ledning. Sjelfva dess omfattning och rika innehåll tyda på, att den är en af Rasmus' yngre slägtböcker.

Boken är för öfrigt ganska karaktäristisk. Den innehåller diverse slägttabeller, både anträd och slägtträd, kastade om hvarandra utan något märkbart system. Flera slägter gå igen många gånger, ofta med motsägande uppgifter. Delvis är det utförda tabeller, delvis fragmentariska och tillfälliga anteckningar. Det tyckes nästan som om boken blifvit skrifven vid olika tider, eller är en samling af utdrag ur Rasmus' äldre slägtböcker. Dessa ha då blifvit införda, allt eftersom källorna brukats, den ena efter den andra; men någon sträfvan att samarbeta sjelfva uppgifterna kan man ej spåra. Det hela blir ett slags resultat af allt föregående arbete, men endast en löst hopfogad samling, ej en tillstymmelse till inre sammanhang. — Den får ej anses skrifven åt någon enskild, utan af mera rent forskningsintresse. Det är därför den kommit att ligga kvar i kansliet och användts af Bure.

En annan af Rasmus' slägtböcker, som Bure användt, är H. 5 i R. A.[1] Den säger sig uttryckligen vara

[1] Bure säger, att den är skrifven af Rasmus, och använder samma

"sammandragen af Rasmus Loduickson", en anteckning, som får anses härstamma från Rasmus' tid, om också ej från honom sjelf. Den är nästan alltigenom skrifven med hans stil och förefaller till det yttre jemförelsevis omsorgsfull. Den är bunden och möjligen afsedd för en beställning, fast den sedermera fått en annan karaktär och kommit att ligga kvar i arkivet. Så är kanske förhållandet med de flesta slägtböcker, som där bevarats. Den innehåller nästan uteslutande anträd; tidens mest bekanta personligheter äro där upptagna. Till största delen är den nog skrifven under Johans tid, men säkerligen upplagd redan under Eriks [1]. Man måste antaga, att den är utförd vid olika tider. Några uppgifter tyda på 1580-talet.

Flera af de bevarade slägtböckerna innehålla kungliga personers anträd. Hertig Johans fäderne och möderne, sign. H. 44 i R. A., är nästan helt och hållet skrifven af Rasmus' hand. Den får anses härstamma från 1560-talet. — H. 42 innehåller konung Gustafs och drottning Margaretas anor, skrifna efter deras död ("Salig K. M:t"); den tyckes vara källa till H. 44, åtminstone något äldre; slutuppgifterna tala om konung Erik och hertig Johan. Äfven Pehr Brahes slägt har varit ämnad att där intagas, men tyckes aldrig hafva blifvit fullbordad; de få bladen om "gref Pehr" äro skrifna af annan hand än Rasmus'.

Äldre än båda dessa har en numera förkommen slägtbok varit, skrifven till konung Gustafs äldsta dotter vid hennes förmälning 1559. Man får antaga, att den utgått från Rasmus. Den finnes bevarad i en afskrift, sign. H. 39 i R. A., som innehåller konung Gustafs och drottning Margaretas förfäder. Möjligen är afskriften

signum, som ännu återfinnes å denna; citaten öfverensstämma helt och hållet.

[1] Det tyckes framgå däraf, att flera anträd sluta med "Ericus Swerigis Götis oc Wendis k. ampt flere tess Lantzenders Konung".

ombesörjd af Rasmus och kan i hvilket fall som helst räknas bland hans slägtböcker[1].

Befryndad med H. 39 är H. 41 i R. A., som också är skrifven af annan hand än Rasmus', men kanske utgången från hans kansli[2]. Den utgör ingen helhet, möjligen fragment af flera slägtböcker, senare sammanhäftade. I olika serier gå konung Gustafs och drottning Margaretas anor igen, nästan likalydande med H. 39. Riktigast torde man uppfatta det så, att fol. 1—38 (folieringen är gjord först i våra dagar) utgöra en serie, till hvilken möjligen fol. 43—54 kunna anslutas, eftersom stilen är densamma. Utom sjelfva slägtträden förekomma på särskilda blad ganska vidlyftiga vapenbeskrifningar, brefutdrag o. d. — Fol. 55—59 utgöra ett sammanhängande fragment af något konungens anträd, till innehållet ungefär öfverensstämmande med ser. 1; fortsättningen fol. 60—70 är också fragment af ett kungligt anträd, troligen sammanhängande med närmast föregående. Fol. 39—42 utgöra en särskild afdelning, skrifven med helt annan stil och berörande andra slägter. H. 41 kan ej anses som förarbeten till H. 39 eller "grefvinnans bok", ty den är tydligen yngre och skrifven först under Eriks tid, eftersom den har nya uppgifter både vid de äldsta och yngsta leden, och dessa äro skrifna med samma stil som tabellerna i öfrigt[3]. Ej heller kan den anses som en enkel afskrift af H. 39 eller dess original, ty H. 41 är mera innehållsrik. Den senare serien står ej i något direkt samband med den förra; kan knappast vara afskrift af den[4], ej heller källa, efter-

[1] Titelbladet lyder: "Thenne slechte lydher ordh frå ordh effter thenn Slechtebook som min nådige frw grefuinnenn fick medh sigh her utaff rijkedh." Där finnas äfven några kronol. anteckningar om kng Gustafs slägt o. utdrag ur en krönika om S:ta Britas slägt.

[2] Där förekomma enstaka anmärkningar af Rasmus' hand.

[3] Så t. ex. ledas slägten Natt o. dag och Vinstorpa-ätten något längre tillbaka än i H. 39. Dessutom bär Gustaf Johansson grefvetitel, hvarjemte Margareta, dotter till grefv. Katarina af Ost-Friesland, är införd på tabellerna.

[4] Bl. a. att döma af en oriktig uppgift i ser. 1, som ej återfinnes i ser. 2. Erik Stensson är å förra stället upptagen som son till Magnus

som den delvis är mera omfattande än den förra[1]. Att H. 41 har något direkt samband med H. 39 kan man knappast anse. Jag tror snarare, att H. 41 är en, möjligen fragmentarisk, samling afskrifter ur flera slägtböcker, som få anses gjorda af Rasmus. Han har ju skrifvit många böcker om konungens och drottningens anor, och svårt är att säga, hvilken af dem i hvarje fall tjenstgjort som källa. Möjligen har skrifvaren sjelfständigt kombinerat uppgifter från olika håll, men att han användt andra källor än Rasmus' genealogier, har man ej det ringaste skäl att antaga. Bland Rasmus Ludvigssons slägtböcker behöfver man egentligen ej medräkna H. 41, då alla dess uppgifter kunna återfinnas i andra, ännu bevarade arbeten af honom.

En bok om Erik XIV:s slägt, sign. H. 43 i R. A., får anses såsom afskrift af en bland Rasmus Ludvigssons. Den kallar sig uttryckligen Copia och är troligen skrifven på 1700-talet. Titeln tyder på Rasmus som författare till originalet. Af uppgifterna att döma skulle den vara skrifven på 1560-talet, således vid samma tid som hertig Johans anor i H. 44. Men det tyckes som om tillägg senare blifvit gjorda i sjelfva originalet. Johan kallas på några ställen konung, och naturligtvis får man icke anse, att 1700-talets afskrifvare gjort detta tillägg. Den svenska konungalängden är här också vidlyftigare än i H. 44. Den börjar med Herodot och är gjord efter Olaus Petri eller Johannes Magni, i likhet med konungalängden i Rasmus' krönika D. 1 å K. B. Denna konungalängd har kanske Rasmus icke känt förrän på 1570-talet, då krönikan får anses skrifven. Då slägtböckerna

---

Gren i st. f. till Sten Haraldsson. Med kännedom om tidens sätt att göra afskrifter, kan man ej antaga, att afskrifvaren rättat en uppgift, äfven om han funnit den ögonskenligen oriktig. — Ej heller återfinnes i ser. 2 grefv. Katarinas dotter Margareta.

[1] Ser. 2 är kanske yngre, eftersom alla Gustafs döttrar äro gifta, utom Elisabeth; åtm. kan den ej vara källa för ser. 1, när denna är mindre fullständig.

från 1560-talet i allmänhet börja konungalängderna med Halsten, är troligt, att tillägg blifvit gjordt i konung Eriks slägtbok först några år efter att denna redan var fullbordad.

Slägtbok H 6 c i R. A., som delvis är skrifven af Rasmus, men till största delen af hans medhjelpare, är ganska nära beslägtad med de nämda kungliga slägtböckerna. Men den innehåller äfven åtskilligt annat. Där finnas afskrifter af anteckningar om S:ta Britas slägt, af "fru Cristinas her Johan Tursons berättelse", samt kronologiska anteckningar från åren 1513—1560. Slägtträd för konung Gustafs, drottning Margaretas och fru Ebba Månsdotters (Lilliehöök) anor äro skrifna af Rasmus' hand. Konungens och drottningens slägttabeller äro jemförliga med de ofvan nämda, troligen upplagda efter gemensamma källor. Svårt är att säga, hvilken af de bevarade som är äldst. Säkerligen äro de utförda nästan samtidigt och i sitt nuvarande skick från olika tider.

Fru Ebbas slägt återfinnes i en annan af Rasmus' böcker, nemligen H. 25 i R. A., som uteslutande innehåller hennes anor. Boken bär en titel i vanlig stil: "Thens edle och wälbornes frwes frw Ebbes grefuinnes till Raseborgh och frwes till Gräfsnäs och Kägleholms min nådige frwes loflige fädernes och mödernes slect till hennes nådes sexton ahner". Samma slägtledningar återfinnas för öfrigt i H. 5, som tyckes vara äldre, eftersom grefve Axel Lejonhufvud, fru Ebbas son, ej där är upptagen.

En liten slägtbok, sign. H. 46 i R. A., skrifven af Rasmus, tyckes vara upplagd åt någon adelig herre, men ej färdigarbetad.

De slägtböcker, som för bedömande af Rasmus Ludvigssons källor och forskningsmetod torde vara mest beaktansvärda, äro H. 38 och H. 45 samt den något obetydligare H. 40, alla i R. A. De äro mera än de öfriga omedelbart framgångna ur direkt forskning och hafva alltigenom karaktär af konceptböcker. Det är därför

svårt att datera dem; säkerligen äro de alster af flera års arbete. Kanske äro de delvis endast fragmentariska anteckningar, som först senare blifvit sammanhäftade.

H. 38 är att anse som den äldsta slägtbok, skrifven med Rasmus Ludvigssons stil. Den är upplagd under Gustaf Vasas tid och möjligen afsedd att innehålla en ordentlig utredning af hans slägt. Å första sidan är antecknadt: "Then Stormechtighste furstes och Herres Her Gustaffz Sverigis Götes och Wendes Konungs wår aldra nådigste herres Salige Slecht både fäderne och möderne"; men detta får icke anses som titel för hela boken. Ty planen har tydligen blifvit ändrad, och nu förekomma diverse anteckningar, slägttabeller, brefutdrag, krönikeafskrifter o. d., allt sammanfördt utan något egentligt system. Att boken varit under arbete äfven vid Eriks tid, framgår af en liten anteckning om "Erich then 14:de Sveriges konung".

H. 40 är jemförlig med H. 38, men ej så innehållsrik. Troligen skrifven vid 1560-talet eller vid olika tider. I allmänhet tyder den på en mera framskriden forskning[1].

H. 45 är en af Rasmus' vidlyftigaste slägtböcker och en af de mest värderika, om man vill studera utvecklingen af hans forskning. Den är säkerligen påbörjad i slutet af 1560-talet och fortsatt under följande årtionde. Den är mera fullständig än H. 38 och anteckningarna ännu mera oordnade, rättade och öfverstrukna af Rasmus' hand. Här kan man återfinna nästan alla möjliga gissningar. Den är rik på brefutdrag, årtal och hänvisningar, det förnämsta vittnesbördet om Rasmus Ludvigssons omfattande urkundsgranskning.

Jemförlig med H. 45 är Rasmus Ludvigssons slägtbok i U. B., sign. X. I. Egentligen är det icke någon slägtbok, endast en samling genealogier af Rasmus' hand, som först i senare tid blifvit hopbundna. Där förekomma

[1] Några äldre led äro nytillkomna. Om dessa skrifver Rasmus på några ställen uttryckligen: "Tesse haffr iach funnit på nytt".

både utförda slägttabeller eller antträd, uppgjorda åt enskilda personer, och konceptanteckningar med brefutdrag och citater. Samlingen kan anses ganska värdefull.

Bland "Varia genealogica" i R. A., sign. H. 21 a, b, c, förekomma många, ganska beaktansvärda genealogier af Rasmus Ludvigsson. Det är endast lösa tabeller eller lappar med smärre anteckningar, inordnade bland genealogier från olika tider. — H. 21 a, som är ordnad efter slägter i bokstafsordning, innehåller tillfälliga anteckningar; äfven antträd och mindre slägtböcker, som Rasmus tydligen skrifvit åt enskilda. — I H. 21 b finnas de flesta af Rasmus Ludvigssons genealogier öfver svenska konungahus under medeltiden, i allmänhet ledda till konung Gustaf och hans söner. Det är en ganska omfångsrik samling. Samma slägtledningar gå igen i alla möjliga former. Det är svårt att ge någon allmän åldersbestämning åt alla dessa tabeller, som naturligtvis äro från olika tider. En tabell öfver konung Johan III:s 64 anor får kanske anses skrifven ganska sent, eftersom man lyckats få en så lång rad af anor. — H. 21 c kallas "Rasmus Ludvigssons genealogier öfver utländska kungliga och furstliga slägter", men innehåller i sjelfva verket ganska litet, som är af honom skrifvet. Det är några tyska fursteslägter, däribland Sachsen-Lauenburgs, Katarina Jagellonicas härstamning, belyst från flera synpunkter och äfven städ i samband med konung Johans slägt, samt "Fru Cristines, Landtgreff Philips til Hessens dotters 16 ahner som K. Erich fryede till". Största delen af samlingen är från senare tid än Rasmus Ludvigssons. Hvad som här finnes är emellertid nästan det enda, man har kvar af Rasmus' utländska genealogier; endast H. 47 i R. A. innehåller något likartadt.

H. 47 består mest af lösa anteckningar, ej så mycket genealogier. Det är utdrag ur krönikor, bref, jordaregister o. d., rörande både svensk och utländsk adel, beskrifning öfver svenska stormäns vapen, förteckning öfver slott i Sverige, utdrag ur Olaus Petris och Ericus Olais

samlingar m. m. Till största delen tyckes det vara anteckningar om utländingar, tyska adelsmän vid midten af 1500-talet o. d. Bokens ålder är svår att bestämma; äldre än 1570-talet får man knappast anse den.

Lägger jag till det här nämda de slägttabeller, som Rasmus Ludvigsson nedskrifvit i sina godsregister och jordaböcker, och de mindre tabeller, som förekomma i Erik XIV:s nämnds dombok, så tror jag mig ganska noga ha begränsat det område, där vi med bestämdhet kunna konstatera alster af Rasmus Ludvigssons hand.

Jag har nämt några slägtböcker, som få anses vara afskrifter af Rasmus Ludvigssons numera förkomna. Äfven några andra äro värda att nämnas, om också slutsatserna ej så bestämdt kunna dragas.

I Olof Classons slägtbok (H. 50 i R. A.) förekommer en serie slägtträd för hertig Karls anor. Då boken i öfrigt endast är en samling afskrifter ur diverse slägtböcker af Rasmus' hand, såsom jag senare skall visa, är högst troligt, att källan för hertig Karls slägt äfven är skrifven af Rasmus Ludvigsson. Man vet, att Rasmus verkligen utarbetat hertigens anträd, ty denne tackar honom 1587 för sina "fädernes och mödernes 32 ahner sampt en liten slechtebook", som blifvit sända med Peder Månsson [1]. Och Messenius talar i förordet till Teatrum nobilitatis suecanæ om att en okänd man utgifvit hertig Karls anträd och därvid endast plagierat Rasmus Ludvigsson [2].

I R. A. finnes en slägtbok öfver finska adeln (H. 12), som tyckes vara öfverensstämmande med en i U. B. förvarad (X. 8). Båda tyckas vara skrifna i slutet af 1500-talet eller början af 1600-talet. Efter allt att döma, hafva de en gemensam källa, så att ingen af dem är afskrift efter den andra. Då nu Utter i sin "registration" på handlingar, som Rasmus Ludvigsson lemnat efter sig i Vadstena 1587, äfven nämner "Ett Slächte Register på

[1] *Hert. Karls Reg.* 1587 $^{26}/_{12}$. Jfr 1587 $^{26}/_{1}$.

[2] Det är troligt att Messenius åsyftar Tegel, som 1598 utgifvit hertigens anträd.

thenn Finske adelen“, är det högst troligt, att Rasmus skrifvit detta “register“, som sedan varit källan för nämda böcker. Antagligen är det väl då den af Rasmus skrifna, som Utter åsyftar, då han i Collectanea citerar “Finske slächtboken“.

En bok om Åke Bengtssons (Färla) slägt har också funnits. I en slägtbok i U. B. (X 9, fol. 16) omtalas den, och Utter citerar “herr Åke“. I en samling “genealogiska och heraldiska anteckningar“, X 5 i U. B., förekomma (fol. 41—50) några anteckningar om Åke Bengtssons slägt, som möjligen äro fragment af hans slägtbok eller fragment af någon afskrift. Kanske har Rasmus skrifvit denna slägtbok, eller har herr Åke sjelf forskat i handlingarna efter sin härstamning; man vet ju, att han tvistat med konung Johan om bördsrätt till några gods, och att Rasmus därvidlag fört konungens talan.

Svårt är att klargöra förhållandet mellan Rasmus Ludvigssons forskning och några i R. A. förvarade slägtböcker från 1540-talet. Jag har ofvan gjort några antydningar om dem. De äro att anse som de äldsta slägtböcker i egentlig mening.

Den ena, sign. H. 36, kallas “Sverges och Gotes Riikes Adels Slecht book“ och bär å titelbladet årtalet 1544, som tydligen är lika gammalt som sjelfva boken. Den innehåller kungliga och adliga ätter, mest slägtträd för särskilda personers anor. Boken är ganska innehållsrik, säkerligen ämnad att upptaga alla mer beaktansvärda slägter. Möjligen har den egts af någon enskild person. Stilen är svår att identifiera, och någon anteckning om författaren finnes icke. — Dess uppgifter sträcka sig i allmänhet ej längre än till 1400-talet. Hufvudsakligen tyckes den vara grundad på tradition och äldre slägtuppteckningar, t. ex. Anna Fikkesdotters Chronicon genealogicum. Troligen ha äfven urkunder användts, fast i mycket ringa grad[1].

[1] Några uppgifter tyckas bestämdt tyda därpå, t. ex. då det talas

Vid jemförelse med Rasmus' äldsta slägtbok H. 38 visar sig en ganska stor öfverensstämmelse. Flera af de utförda slägttabeller, som i den senare förekomma, återfinnas nästan likalydande här, och en del randanteckningar känner man också igen. Allt talar för, att H. 36 känt dessa uppgifter förrän H. 38 [1], men därför är icke nödvändigt, att den direkt varit källa. Boken i sitt nuvarande skick förutsätter nästan äldre studier och förarbeten, och troligt är då, att det varit dessa, som för Rasmus tjenstgjort som källa, ty hade han öst direkt ur H. 36, kunde man förmoda, att han skulle ha plagierat den mera fullständigt.

Den andra slägtboken, sign. H. 37, kan anses härstamma från slutet af 1540-talet, att döma af slutuppgifterna. Den har tillhört Christer Gustafsson Oxenstjerna, som lefde i början af 1600-talet [2]. Den innehåller

om, att "fru Bencta her Erengisel Geddas kallade fru Ebba sin modersyster" (f. 10); en sådan upplysning kan säkerligen icke vara annat än från bref. — Det enda årtal, som i boken förekommer, vid Metta (Bengtsdotter) 1517 (f. 43), tyder också på bref. — Genom att antaga brefkännedom förklarar man lättast några felaktiga uppgifter, t. ex. att Cecilia, Sten Haraldssons hustru, anföres såsom dotter till Magnus Roo (f. 10); hon är dotter till en Magnus Nilsson (fyrstyckad sköld i vapnet), som blifvit förvexlad med en namne (stolpe i vapnet); den senare har burit tillnamnet Roo eller Röde; och det är mest antagligt, att en sådan förvexling blifvit gjord genom bref. (Jfr min uppsats om den s. k. Rödeätten, i *Sv. Autogr. sällsk. Tidskr.* 1897.)

[1] En jemförelse mellan slutuppgifterna visar, att H. 38 är yngre. — En liten omständighet gör klart, att det varit H. 38 som användt H. 36 eller dess källor och ej tvärtom. Å en tabell om Vasaslägten i H. 36 (f. 35) har i st. f. för Christer Nilsson stått Per Nilsson — på annat sätt kan jag ej tyda förnamnet; sedan har det blifvit ändradt, men vid sönernas namn kvarstår ännu Person. Då nu i H. 38 (f. 13) å motsvarande ställen tydligen stått ett P, där Christer sedan blifvit inskrifvet, synes att någon källgemenskap förelegat; men då icke mer än denna enda bokstaf af det äldre namnet är skrifven i H. 38, och då Christer nästan samtidigt är ditskrifvet, kan H. 36 ej härifrån ha fått sina uppgifter.

[2] Å första bladet står skrifvet: "Hoo effter thenna book spörie will, så hörer hoonn migh Christer Gustafsson Ochsenstiärna till medh rätta". Det kan knappast vara någon annan än rikskanslerens broder. Anreps *Ättartaflor.*)

mest slägtträd för särskilda personers anor liksom H 36, fast den kanske ej behandlar så många slägter. Sjelfva uppgifterna visa stor öfverensstämmelse i båda. Felen i den ena boken återfinnas i allmänhet i den andra. Ledningarna gå ungefär lika långt tillbaka. Samma äldre slägtuppteckningar ha här lemnat spår efter sig. Ha urkunder användts, har det varit ytterst litet. Allt tyder på, att ungefär samma källor tjenstgjort för H. 36 och H. 37. Men å andra sidan visa de så stor skilnad i stil, anordning och omfång, att de ej kunna anses gjorda af samma författare, ej heller den ena vara afskrift af den andra. De förutsätta ovilkorligen några förarbeten.

Möjligt är, att H. 37 i sitt nuvarande skick ej är från 1540-talet. Kanske är den endast ordagrann afskrift af en nu förkommen slägtbok, som uppgjorts på 1540-talet. Några omständigheter tala därför.

Det finnes åtminstone fem slägtböcker, eller, rättare sagdt, delar af slägtböcker, som äro nästan fullkomligt likalydande med H. 37, och som ovilkorligen måste vara afskrifter, antingen den ena af den andra eller af någon gemensam källa. Dessa fem äro delar af: H. 6 a och H. 6 b i R. A., X. 9 å U. B. samt "Svenske familiers genealogier" och "Pehr Brahes slägtbok" i K. B. De måste alla anses yngre än H. 37. — H. 6 a och H. 6 b äro blott delvis likalydande med H. 37 — blott t. o. m. fol. 25; fortsättningen är i båda skrifven med annan stil och delvis efter andra källor. H. 6 a måste anses skrifven på 1600-talet, ty på en tafla öfver konungaslägten kallas Karl "designatus rex Sueciæ", oaktadt för öfrigt innehållet är likt det i H. 37. H. 6 b är ej skrifven förrän under Eriks regering, eftersom han kallas konung, en titel, som han ej bär i H. 37. — Afskrifterna i de öfriga böckerna äro endast delar af större arbeten, som i sin helhet äro skrifna vid slutet af 1500-talet eller början af 1600-talet. De öfverensstämma nästan ord för ord med H. 37 och sakna sådana tillägg som finnas i de ofvannämda. Men är H. 37 äldst af de nämda, är det

därför icke säkert, att just den varit allas källa. Tvärtom tyda några omständigheter på, att H. 6 a och H. 6 b icke äro afskrifter af H. 37. Jag vill som exempel anföra en liten iakttagelse.

I H. 37 (fol. 13) börjar slägten Gren med Torkel Haraldsson, dennes son Harald och sonson Sten Haraldsson. I H. 6 a och H. 6 b däremot börjar ledningen med Sten Haraldsson. Detta tyder bestämdt på, att H. 37 ej kunnat vara källa. Nu kan man visserligen tänka sig, att de två första leden i H. 37 äro senare tillskrifna. Och det vill verkligen så synas, eftersom de äro skrifna på sidan om den rakt uppstigande linien, bredvid öfverskriften. Afskrifterna i H. 6 b eller H. 6 a skulle då vara gjorda före tillägget. Vore H. 37 original och skrifven på 1540-talet, skulle således tillägget af de sagda namnen blifvit gjordt först 15 à 20 år efter att boken i dess helhet vore skrifven, ty H. 6 b är ju icke skrifven förrän på 1560-talet och H. 6 a ännu senare. Men stil och anordning tyda på, att tillägget ej kan vara gjordt så sent; det är samma bläck, samma färg, samma handstil; allt talar för, att alla tre namnen i H. 37 äro samtidigt skrifna. Afskriften i X 9 har alldeles samma anordning, med de två första leden på sidan om det tredje, fast den ej är skrifven vid olika tillfällen. Denna lilla omständighet kan möjligen tala för, att H. 37 endast är en afskrift i likhet med H. 6 b. Och då veta vi ingenting bestämdt om hvem som skrifvit originalet[1].

Att utom dessa två nämda någon slägtbok funnits äldre än Rasmus Ludvigssons H. 38, tyckes framgå af några där förekommande hänvisningar[2]. De folienummer som nämnas syfta ej på samma bok, ty den har först i våra dagar blifvit numrerad; ej heller stämma de med

[1] Då afskrifterna i de tre större slägtböckerna visa en mera utpräglad likhet med H. 37 än H. 6 a och H. 6 b göra, kan man förmoda, att de haft H. 37 till källa; de två sistnämda däremot ett förkommit original. Men det är svårt att döma därom.

[2] *H.* 38, f. 23.

slägtböckerna H. 36 och H. 37. Knappast kan man förmoda, att de hänvisa till någon yngre. Man måste anse, att för Rasmus Ludvigsson existerat några förkomna slägtanteckningar, när han skrifvit H. 38, och det är då nästan troligt, att just dessa varit källor äfven för H. 36 och H. 37.

Då vi ingenting veta om dessa förarbeten, kunna vi gissningsvis förmoda, att de äro skrifna af Rasmus Ludvigsson. Därför skulle tala den omständigheten, att vi icke känna namnet på någon annan genealog från denna tid[1], det dominerande inflytande Rasmus' forskning har på hela tidehvarfvets slägtkunskap, och Utters antydan, att han var den förste, som uppgjorde konungens och ridderskapets slägtledningar. Å andra sidan talar däremot det korta tidsafståndet mellan Rasmus' inträde i konungatjensten och de ganska vidlyftiga slägtböckernas tillkomstår. Böckernas innehåll ger icke något bestämdt votum för hvarken den ena eller andra gissningen. Kanske skall en tillfällighet kunna gifva visshet åt någon förmodan.

Det enda vi ha att hålla oss till är, att slägtanteckningar, något äldre än de nu bevarade, hafva existerat, och att de för sin tillkomst haft att tacka det praktiska intresset, som reduktionen väckt till lif. Som mest sannolikt anser jag, att Rasmus Ludvigsson gjort slägtuppteckningar, äldre än de nu bevarade, men att äfven andra sysslat med samma studier, och att således våra äldsta slägtböcker indirekt äro resultat af fleras arbete.

---

[1] Bland Varia genealogica H. 21 a finnas smärre slägtanteckningar med samma stil som H. 36 och H. 37. Bland annat finnes (under Braheätten) en liten tabell om Trolle-slägten, skrifven af samma hand som H. 37 å baksidan af ett itu-rifvet anträd, som tyckes vara gjordt af Rasmus eller dennes ofvanomtalade skrifvare — deras stilar påminna om hvarann. Anteckningarnas yttre form tyder på något vexelarbete mellan personerna. Skulle kanske den som skrifvit H. 37 vara någon af Rasmus' medhjelpare? Möjligen är det samma stil å en slägttabell, där Erik kallas konung (under Eka-slägten).

Jag har ganska utförligt beskrifvit Rasmus Ludvigssons slägtsamlingar, därför att jag velat så noggrannt som möjligt precisera deras yttre omfattning, innan jag från andra synpunkter söker bedöma deras innehåll.

Enhvar af Rasmus Ludvigssons slägtböcker och de särskilda tabellerna ha naturligtvis olika omfattning, allt efter de motiv, källor och förutsättningar, som vid olika tillfällen funnits. Så är det skilnad t. ex. mellan hans konceptböcker, där en slägttabells omfattning mera omedelbart bestämmes af de yttre förhållandena, och de utförda slägtböckerna, där han i medvetet syfte gjort en begränsning. En sådan begränsning kan gälla endast sjelfva slägternas antal; den kan också gälla det speciella innehållet på hvarje slägt. Ena gången skall slägtutredningen endast klargöra en bestämd persons slägtskap med en annan, t. ex. för en återbördning, och därför upptagas endast de behöfliga mellanleden. Andra gången uppgöres ett anträd, som skall vara så fullständigt som möjligt, suppleradt af slägtträd för de särskilda anorna. Men det finnes också slägtböcker, som äro afsedda att innehålla en fullständig slägtsamling, således utan begränsning.

Jemföra vi dessa sistnämnda med an-böckerna, finna vi emellertid, att de i systematiskt hänseende äro dessa underlägsna. Utom konceptböckerna, hvilkas syfte naturligtvis är obegränsadt, är det endast Pehr Brahes slägtbok och H. 49, som äro mera allmänt omfattande; och såsom jag ofvan sagt, fylla de icke ens de formela fordringarna på ett forskningsresultat. Rasmus har icke utarbetat någon slägtbok, där han sökt samla alla slägter och kombinera resultat af föregående forskning. Han har helt enkelt icke kunnat det. Han har icke förstått att inom ett mera vidlyftigt område sammanställa alstren af sitt arbete, såsom han kunnat inom ett trängre, där slägternas antal varit fixeradt. Det står i samband med hans oförmåga att utbilda en egentlig forskningsmetod, såsom jag senare skall framhålla.

Äfven här är det hela det praktiska syftet i Rasmus' forskning, som öfvar inflytande. Han hinner egentligen aldrig till någon medveten sträfvan att utreda medeltidens slägter; han arbetar ej för att lemna bidrag till medeltidens historia. De personer Rasmus skrifver om äro antingen fäderna till någon vid hans tid lefvande frälseman, som behöfver känna sin härstamning, eller de personer han mera händelsevis finner i någon urkund från medeltiden. Han kommer verkligen att skrifva om de mest betydande personerna, men ej därför att de varit betydande, utan därför att 1500-talets adel härstammar från dem, och därför att de mest förmögna gifvit de största gåfvor till kyrkor och kloster och så bevarat sina namn i de urkunder, som blefvo Rasmus' förnämsta källa. Att någon mägtig aristokrati funnits, vet kanske aldrig Rasmus, eller åtminstone ledes han till kännedom därom först genom sina genealogiska och historiska undersökningar.

Rasmus' forskning är stadd i utveckling. Men den hinner aldrig så långt, att den söker sammanställa sina föregående resultat till en fullständig slägtbok. Man märker det både af slägtböckernas yttre form och inre sammanhang.

De äldre slägtböckerna kan man räkna som en särskild grupp: H. 38 med förarbeten, de kungliga personernas och enskildas anböcker, delar af X. 1 och af Varia genealogica samt H. 5 med dess anträd. Dessa innehålla nästan uteslutande slägtträd, ordnade efter personers anor. Så är äfven förhållandet med de äldre slägtböckerna H. 36 och H. 37. Intresset för anorna står i samband just med det praktiska behofvet vid återbördningen, fast det samtidigt utbildas som ett mera teoretiskt intresse. Då man letade efter alla sina förfäder, både fäderne och möderne, för att skaffa sig utsigt till vinning, fick man småningom ett anträd. I anteckningarna från medeltiden visar sig icke alls någon sådan sträfvan. Det genealo-

giska intresset tar sig nu uttryck i en bestämd form, som sedan öfvar inflytande på utvecklingen.

I sina yngre slägtböcker har Rasmus hunnit till en ny framställningsform, som är direkt utgången ur den förra, men mera särstäld från det praktiska. Han ordnar slägterna efter vapnen. Förut har han som öfverskrift användt t. ex. "Hans M:ts faders fäderne"; nu talar han om "the som fört vasen". Häri skönjes utvecklingen af ett mera rent historiskt intresse. Men till konsekvent genomförande af ett system hinner han icke. Liksom förut tar han upp alla ättlingar, både manliga och kvinliga. Det står i samband med att känslan af samhörighet under fäderneslägten knappast än existerar; men det betingas också mera direkt af utvecklingen ur anträdstudierna. Rasmus' slägtböcker H. 45 och H. 49 kunna från nämda synpunkt betraktas som en särskild grupp. Här äro slägterna nästan alltigenom ordnade efter vapnen. I den senare förekomma icke alls några anträd.

Rasmus' förkomna slägtbok, som vi kunna studera i Pehr Brahes, vittnar emellertid om, att han knappast haft någon medveten uppfattning af det nya i utvecklingen och därför aldrig hunnit till genomförande af ett forskningssystem. Den är säkerligen afsédd att vara ett fullkomligt uttryck för hans genealogiska vetande, men karaktäriserar just hans sätt att se fullkomligheten. Den innehåller ju endast afskrifter ur äldre slägtböcker, sammanförda efter yttre betingelser, icke efter inre sammanhang. Det är en löst hopfogad samling, ingenting annat. Därför kan den vara rik på motsägelser, fast den är skrifven af samma person.

Det finnes egentligen ingen slägt, om hvilken Rasmus på ett ställe sammanfört allt hvad han vetat. Ena gången talar han om en persons giftermål med den, andra gången kanske med en annan, tredje gången icke alls om hans giftermål. Ena gången upptagas två barn, andra gången flera, tredje gången kanske endast en, som icke alls förekommer i någon annan slägtbok. Det beror på

särskilda motiv eller tillfälliga förhållanden. Att med hjelp af alla Rasmus' slägtböcker uppgöra tabeller, så fullständiga som man kan tro, att han förmått göra dem, det är omöjligt. Det skulle bli en konstruktion, men den kan helt enkelt icke göras, då motsägelserna ej låta sig förenas, och de motiv, som ledt honom vid ena tillfället, icke skulle ha existerat i ett annat sammanhang. — Det är ingen helhet i Rasmus' arbete. Knappast någon af hans slägtböcker kunna vi bedöma från samma synpunkter som en modern forskares arbeten. De ha helt olika förutsättningar, betingade af vår tids högre utveckling. Den senare är medveten om skilnaden mellan förstudier och publikationer. Rasmus publicerar — då han skrifver böcker åt andra; men förstår knapt skilnaden i värde mellan dessa och konceptanteckningarna. Från vår ståndpunkt sedt, är nästan allt hvad han gör — förarbeten. Från hans ståndpunkt sedt, kunde nästan allt hvad han gjorde lemnas ut åt andra.

Detta är saker som man måste beakta, när man vill döma om slägtböckernas inre omfattning. Man kan knappast skapa sig en totalbild af Rasmus' mening om en sak, icke i samma bemärkelse som man kan det om en modern forskare. Man kan icke komma längre än till att säga: vid det tillfället hyste han den meningen, eller trodde han sig veta så mycket eller ville icke säga mera. Hans yngre slägtböcker tyda på en mera mogen uppfattning, men ofta kunna dess uppgifter vara mer oriktiga än de äldres.

Omfånget af Rasmus Ludvigssons arbete är nästan storartadt. Det har sin förklaring i hans långa verksamhetstid, i hans rika tillgång på källor, men också i hans oförmåga att arbeta grundligt och kritiskt. Det fins nästan ingen af medeltidens slägter, som icke dragits inom ramen för hans forskning, och det fins nästan ingen af dem, som icke blifvit förd så långt tillbaka, som det varit någon möjlighet att komma. Att det just är Rasmus, som utfört detta forskningsarbete, framgår fullt tyd-

ligt vid betraktande af slägtböckernas sammanhang. De äldre sträcka sig sällan längre än till 1400-talets början; af de yngre kan man iakttaga, huru forskningen utvidgas och fördjupas.

Vasa-ätten och konungarnas anor gå naturligtvis igen öfverallt. I de äldre böckerna är det Karl i Vasa, Krister Nilssons farfar, som börjar ledningen[1]; senare känner Rasmus såsom dennes fäder både Kristiern, konung Birgers fogde, och Nils Ingemundsson som lefde på 1200-talet[2] — Sture-slägten ledes ej blott till Anund Sture och Göstaf Tunesson i början af 1300-talet, utan ställes äfven tillsamman med några Tunessöner på 1200-talet[3]. — Bondeslägtens härstamning från Tord Tott återkommer nästan alltid, och sambandet mellan Karl Knutssons ättegren och den nu lefvande Bonde-ätten är redan då bortblandadt[4] — Brahe-ättens härstamning från Birger Persson tyckes Rasmus redan känna[5], fast han också ställer den i samband med Plata-ätten[6]; Peder Andersson i Mohammar har just af Rasmus blifvit gjord till Birger Perssons far[7]. — Och sambandet mellan den äldre Sparre-ätten (Sixtensönernas och Karl Ulfssons) och den nu lefvande (Lars Siggesons) är redan då utveckladt[8]. — Oxenstjernornas fädernehärstamning från Abjörn Sixtensson (sparre), för hvilken Peringsköld sedan ganska ifrigt tagit parti[9], åter-

[1] *H. 38, H. 39,* m. fl.

[2] *Varia genealogica, H. 21 b.* En i *H. 50* inhäftad tabell af Rasmus' hand. *Pehr Brahe* f. 358.

[3] Kanske mest uppkonstruerad i *H. 49* f. 2 ½ jfr. *H. 45* med olika gissningar.

[4] Anrep. *Ättartaflor.* Det riktiga sammanhanget, se Bonde-slägten i *Svenska ättartal,* årg. 6.

[5] *H. 42* med annan stil, tyckes dock från Rasmus' tid — Ändringen i *Pehr Brahe* (f. 32) är däremot gjord först senare, ty den fins ej i *H. 48* (f. 11.)

[6] *H. 49* (f. 52) m. fl.

[7] *X. 1* m. fl.

[8] *Pehr Brahe* f. 174; antydningsvis äfven i andra.

[9] *Peringskölds ättebok.* Riddarhusarkivet.

finnes ganska ofta hos Rasmus Ludvigsson[1], men han känner äfven den ätteledning som Anrep har[2], och börjar å andra sidan sin fullständigaste slägttabell[3] med Jöns Bengtsson eller dennes far Bengt Nilsson, som lefde på 1300-talet. — Vinstorpa-ätten ledes redan ganska tidigt till den mytiske Håkan Matsson, Magnus Ludulås' marsk, och dennes farfar Abjörn[4]. Bjelkeslägten är känd lika långt tillbaka som hos Anrep, fast Rasmus kallar stamfadern Bengt Turesson i stället för Bengt Jönsson. — Sambandet mellan Karl Näskonungssons slägt och den nu lefvande Natt och dag, som stammar från Nils Sigridsson, tyckes Rasmus däremot ej än haft klart för sig[5]. — Och de mindre slägterna känner han till 1400-talet eller slutet af 1300-talet, i allmänhet lika långt som de någonsin blifvit ledda. Konungagenealogierna från medeltiden har han så fullständiga som möjligt, utförda i en mängd lösa tabeller, men delvis äfven intagna i slägtböckerna. Folkunga-ätten går igen i flera upplagor. Ja, nästan alla gissningar och försök, som senare kunnat tänkas, ha i honom funnit förespråkare. Hans slägtböcker utgöra en brokig samling, ej blott då man betraktar dem som helhet, utan äfven hvar för sig.

Rasmus Ludvigssons slägtböcker äro framgångna ur ett uteslutande genealogiskt intresse och afse knapt att lemna något annat än genealogiska upplysningar. De enda biografiska uppgifter, som någorlunda regelbundet förekomma, äro titlar, men det är egentligen först i yngre arbeten. Om någon annan biografisk notis upptages vid ett namn, så betingas det mera af yttre omständigheter än af en medveten sträfvan. Det kan bero på de

---

[1] *H. 38, Pehr Brahe*, (f. 90) jfr. *H. 36* och *H. 37*.

[2] *H. 45* (f. 17).

[3] *H. 49* (f. 49).

[4] Jfr. min uppsats om Håkan Matsson i *Sv. Autografiska sällskapets Tidskrift.* 1897. Se äfven nedan.

[5] Jfr. Schlegel-Klingspor, *Ättartaflor*, Studeslägten.

förhållanden, under hvilka uppgiften tillkommit, på de källor som användts o. d. Årtal förekomma ju rikligt. Men dem har han icke letat efter för att konstatera, när en person lefvat, utan de ha nedskrifvits mera omedelbart, samtidigt med att namnet blifvit funnet i en handling från detta år. Därför finnas också de flesta årtalen i konceptböckerna. På samma sätt förhåller det sig med öfriga sidoanteckningar. När den källa, som gifvit den genealogiska upplysningen, äfven berättat något annat, har han stundom nedskrifvit detta. Så måste man förklara de randanmärkningar, som ganska rikligt förekomma, knappast som någon konsekvent sträfvan att få uppgifterna så fullständiga som möjligt. Vid de yngre leden, där inga skrifna källor användts, förekommer sällan någon biografisk notis; en och annan gång en titel. — Detta står i samband med, att det historiska intresset ej är hufvudsaken. Så blir förhållandet långt senare, då genealogierna mera bli formen för samlande af biografiska uppgifter; denna utveckling åter har bland sina betingelser äfven den yttre anordningen i Rasmus Ludvigssons genealogier.

III.

Jag har påstått, att först vid Rasmus Ludvigssons tid, eller kort förut, en genealogisk forskning begynt, d. v. s. att man med tillhjelp af muntliga berättelser och skriftliga uppteckningar sökt utreda specielt slägtförhållanden. Men jag har gått ännu längre, då jag antydt, att först vid hans tid några mera omfattande slägtuppteckningar öfverhufvudtaget blifvit gjorda, eller med andra ord, att för Rasmus Ludvigsson knappast existerat andra skriftliga källor än de, som blifvit nedskrifna såsom en följd af intresset vid reduktionen.

Det är icke vid första bekantskapen med tidens genealogiska litteratur, som man drar sådana slutsatser. Man anser såsom en naturlig förmodan, att äldre genealogier förefunnits, och att 1500-talets forskare hufvudsakligen bygt på dessa. Slägtböckerna sjelfva innehålla ingenting, som vid första påseendet strider mot ett sådant antagande; deras rika innehåll gör det tvärtom helt naturligt. Och då man funnit, att ytterst få slägtanteckningar från äldre tid äro bevarade, har man kunnat antaga, att största delen nu är förkommen. — Det är först då man närmare beaktar medeltidens historiska litteratur, dess förutsättningar och tillvarelseformer, och då man söker förstå de yttre kraf, som en ny tid betingar, först då är det man misstänker, att slägtböckerna äro något för 1500-talet nytt, och så finner misstanken bekräftad af böckernas innehåll.

Vår medeltids historiska litteratur bär ju prägeln af fattigdom. Medeltiden var egentligen i saknad af hvad man kan kalla historiskt sinne, på samma gång den saknade den kritiska blick, som är förutsättningen för en rigtig historisk uppfattning. Några krönikor och annaler är det enda medeltidens svenskar gjort för att gifva sin tid och följande tider kännedom om sitt lands politiska öden — om man öfverhufvudtaget kan tala om, att deras skapelser haft detta ändamål.

Mer eller mindre står hvarje begynnande historieskrifning under inflytande af praktiska syften. Man kan iakttaga samma förhållande med Sveriges historiska litteratur, när den har så bestämda former, att man kan studera den. Krönikeskrifningens glansperiod är ju unionstvisternas tid. Unionstidens ende svensksinnade konung har satt sina tjenare att skrifva historia. Krönikorna tjena ett praktiskt politiskt ändamål och stå på gränsen till att vara stridsskrifter.

Medeltidens annaler hade i likhet med krönikorna ofta helt praktiska syften. Klostrens anteckningar om döde skulle tjenstgöra som ledning för anniversariers hål-

lande, andra personal-anteckningar voro gjorda för donationers skull etc. — Förutsättningen för annalernas börjande i vårt land är svår att exakt iakttaga. De äldsta härröra från 1200-talet[1]. Flera af klosterannalerna äro upplagda först på 1400-talet, fast de hafva anteckningar om äldre tider. Det vill synas som om för de äldre tiderna gemensamma källor användts af flera kloster. I detta kompletterande af samtida anteckningar ligger ett historiskt intresse, fast af det primitiva slaget; mera ett instinktmessigt behof att ordna och samla än att historiskt kombinera. Det är liksom för att få en plan i det hela man vill ha anteckningarna så fullständiga som möjligt.

Ur annalerna utväxer hvad man kan kalla medeltidens personalhistoriska anteckningar, d. v. s. anteckningar om enskilda personer, som icke ingripit i den allmänna kulturen på ett så märkbart sätt, att de införas i de mera historiskt kombinerande krönikorna. Lagmanslängder och biskopslängder förekomma, men föröfrigt kan man ej tala om någon rent biografisk litteratur i äldre tid. Helgonlegenderna och folkvisorna representera visserligen ett historiskt intresse, men sammanhänga närmare med ledande idéer af en annan art. Annalerna utvidgas småningom. Man kan iakttaga, huru i anteckningarna inryckas uppgifter om den eller den personens lif jemte uppgifterna om hans död och begrafning. Det är ett stigande historiskt intresse, som är förutsättningen därför. En sådan samling som Vadstena-diariet sväller stundom ut till innehållsrika biografiska skildringar, där framförallt paraleller dragas med tidigare händelser, som förut skrifvits ned, personers slägtskap med någon förutnämd o. d. De personer, om hvilka anteckningar i annalerna göras, äro utom samhällets högste endast de, som

[1] Schück: *Litteraturhistoria* I, s. 122. Jfr anmärkningar i *Script. rer. Suec.*

haft något att skaffa med de kloster, från hvilka anteckningarna utgått.

Medeltidens lärdom är ju identisk med de andliges. Krönikorna låna sin grunduppfattning från kyrkliga idéer, och annalerna forma vanligen sina anteckningar kring ett klosters eller en kyrkas öden[1]. Det är sålunda hufvudsakligen de andliges historia, som genom uppteckningar kommit att gå till efterverlden, ej därför att de alltid varit samhällets mest betydande medlemmar, men därför att särskilda omständigheter så fogat.

Utöfver den annalistiska formen hinner egentligen aldrig vår medeltid vid sina personalhistoriska anteckningar, därför att det vidgade intresset uppvuxit just i samband med nedskrifvandet af årets händelser. Slägttabeller, som under en senare tid varit formen för samlande af biografiska notiser, ligga främmande för tiden, för dess lärde män och samlare. I allmänhet kan man i den historiografiska utvecklingen iakttaga, att slägtledningar äro yngre än annaler, fast båda just representera begynnelsen af ett historiskt intresse. De ena eller de andra taga försteget, alltefter de olika sociala och kulturella förhållanden, under hvilka det historiska intresset verkar. För vår medeltid bidrogo kanske särskilda omständigheter att gifva slägtanteckningarna en lifligare blomstring, först då annalerna redan spelat ut sin rol.

Om konunga-ätterna, kanske äfven om Folkunga-slägten, får man nog anse, att särskilda anteckningar ganska tidigt blifvit gjorda, säkerligen i samband med någon knönikeskrifning. Men dessa slägter voro egentligen de enda, som just genom sitt slägtsamband hade en politisk betydelse.

För att genealogiska uppteckningar skola få någon större blomstring förutsättes i allmänhet, jemte den högre litterära utvecklingen, att det finnes en klass, för hvilken

[1] Att vid domkyrkorna kronologiska anteckningar skola göras, stadgas uttryckligen på Arboga conciliet 1474. Reuterdahl, *Statuta synodalia* s. 179.

börden har betydelse, och att vid de första uppteckningarna ett praktiskt behof gjort sig gällande. Detta att döma af allmänna förhållanden och af de speciella, under hvilka i vårt land slägtanteckningar först förekomma.

Huru stor rol börden egentligen spelat under den tidigare utvecklingen af vår medeltids aristokrati, torde knapt vara fullt utredt. Att den ej varit den bestämmande grunden för adelns privilegierade ställning är man ense om. Det verldsliga frälset var ej någon organiserad klass; gemensamma intressen funnos i vissa fall, men de lägre frälselagren stodo i sjelfva verket närmare bönderna än sina högre ståndsbröder. Man ser, huru ättlingar af högt uppsatte sjunka ner och försvinna bland bondeståndet, under det å andra sidan flera af rikets främste män arbeta sig fram utan att ha några anor att bygga på [1]. Slägter, hvilkas vapen fördes af rikets mäktigaste, hade samtidigt representanter, som stodo på gränsen till borgarnes och böndernas leder. Börden hade en viss betydelse för makten. Men egendomen hade större betydelse; den var förutsättningen för makten. För samhörighet under fädernesläkten har knappast funnits någon utpräglad känsla. Inga ättenamn förekomma [2]. Vapnens upptagande från far till son är visserligen ett uttryck för en sammanhållning mellan ättens medlemmar; men man kan knappast säga, att denna sed är genomförd under medeltiden, åtminstone ej under 1300-talet. Ganska ofta anlägges mödernevapnet eller ett alldeles nytt.

Man har känt sina fäder, man har känt sina fränder, olika alltefter individuella intressen. Slägttradition

[1] Djurklou, *Svenska slägter med sparren öfver ett blad till sköldemärke* och samme författares *Bidrag till sv. frälsets hist. u. medeltiden.*

[2] Först mot medeltidens slut en början därtill. Trolleslägten har kanske tidigast haft fortlefvande ättenamn. Bonde- och Puke-namnen gå äfven i arf, men upptagas ej af alla ättemedlemmar och föras samtidigt, möjl. såsom öknamn, äfven af helt andra personer. Sture-namnet kan under medeltiden knappast kallas slägtnamn; Svante Nilsson bär det aldrig. Jfr Djurklou, *Om vedernamn och känningsnamn*, Tegnér, *Om svenska familjenamn.*

har fortlefvat från led till led; man ser det af senare genealogier. Men dessa omständigheter ensamma hafva icke kunnat gifva anledning till skriftliga uppteckningar. Börden gaf socialt anseende; men den hade ingen utpräglad, lagligt bestämd betydelse. Därför fans knappast något direkt behof af anteckningar. Lagerbring[1] framhåller just skilnaden mellan Sveriges och Tysklands adel, huru i Tyskland börden var förbunden med vissa förmåner, och att det varit orsaken till genealogiska uppteckningar. Sverige kommer senare än Tyskland på samma utvecklingsstadium. Slägtuppteckningar äro ett nödvändigt led i en börsaristokratis uppblomstring, fast de förutsätta en högre kulturutveckling än sjelfva bördsaristokratien behöfver göra, då de betingas äfven af en mängd andra förhållanden.

Under 1400-talet kan man iakttaga, huru aristokratien i högre grad än förut börjar bilda en afslutad klass, som alltmera söker giftermål endast bland sina likar. Rådsherrarna, hvilka under partislitningens tid nästan en och hvar spela en betydande rol, bilda kärnan i denna öfverklass. Förbindelsen med Danmark, med Tyskland, med Europas öfriga stater höjer bildningsintresset och ger rum för nya idéer. Adeln koncentrerar sig just under kampen med den framträngande demokratien. Klassbildningen ger större utveckling åt bördsstoltheten. Unionstidens kultur kan kallas demokratisk, men aristokratien stärker sin ställning på samma gång demokratien grundar sin. Att Ericus Olai, demokrat till sin anläggning, talar om att hög börd ej är någonting värdt, visar just, att det vid hans tid fans en klass, som hade en uppfattning, motsatt hans egen. Det är säkerligen först nu, som de enskilda slägterna börja känna sig mera homogena, på samma gång den klass till hvilken de höra ställer sig utom det lägre frälset och uppkomlingarna. Vid denna tid börjar adeln bygga sig fasta borgar, som gå i arf från

---

[1] *Svea Rikes historia* II, Inledn. § 11.

far till son, och som ej gerna säljas utom slägten. Vid denna tid börja de mera bildade, de hvilkas namn äro antecknade i utländska högskolors matriklar [1], göra litterära samlingar och grunda egna bibliotek vid sidan af klosterbiblioteken. Det är vid denna tid, man kan skönja de första anteckningar, som i egentlig mening kunna kallas genealogiska.

Men det är icke de allmänna betingelserna och det teoretiska intresset, som direkt alstra genealogiska uppteckningar. De framtvingas af yttre förhållanden, af rent praktiska syften. De äldsta från adeln sjelf utgångna slägtuppteckningar, som jag sett i våra arkiv förvarade, äro tillkomna i samband med någon arfstvist, arfsfördelning eller dylikt. Så t. ex. har fru Brita af Follnäs gjort en uppteckning om sina fränder 1440 [2]. Vid en arfstvist mellan Erik Eriksson (Gyllenstjerna) och Ture Turesson (Bjelke) har en slägtutredning nedskrifvits [3]. Att draga gränsen mellan urkunder, d. v. s. juridiska dokument, och sådana genealogiska uppteckningar är naturligtvis omöjligt. Genealogiska utredningar förekomma i bref från mycket äldre tid än 1400-talet. Men de slägtanteckningar, som från detta århundrade härstamma, tyckas mera än förut representera det genealogiska intresset för dess egen skull, fast man direkt kan iakttaga ett praktiskt syfte.

I slutet af 1400-talet tyckas några genealogier om Trolle-slägten vara nedskrifna. [4]. De äro ytterst kortfattade och af privat karaktär. Endast några fäderne- och möderne-fränder till Arvid Trolle uppräknas. Utan tvifvel kan man äfven i dem spåra ett praktiskt intresse: antecknaren vill i minnet bevara sin arfsrätt till några egendomar. — Men å andra sidan är det kanske icke en

[1] Annerstedt, *Ups. Univ. hist.* I.

[2] Afskrift i *Broocmans saml.* i Vitt. akad.

[3] Orig. i RA. Jfr Styffe, *Bidrag,* 3 s. CCL.

[4] En kortfattad genealogi i en lagbok, som tillhört Arvid Trolle († 1503), trol. af honom skrifven. Tryckt i *Sv. Autogr. Sällsk. Tidskr.* I, s. 168 efter cod. B. 4 i KB.

tillfällighet, att en af våra äldsta slägtuppteckningar röra just Trolle-ätten. Hos denna ätt, som i flera generationer bebott en gård i en af Sveriges mest aflägsna provinser, och som redan tidigt slutit sig inom dess befästade murar, måste utvecklas en större samhörighetskänsla hos slägtens medlemmar och i följd däraf ett större intresse för fäderna. Att det är den första ätt, som upptagit och bibehållit ett slägtnamn, hemtadt från vapnet, tyder på samma förhållande. Att ätten varit litterärt intresserad, tyckes framgå af några andra historiska samlingar, som bära dess namn [1]. Det nära grannskapet med Danmark stälde ätten under danskt inflytande ej blott i politiskt, utan äfven i kulturelt hänseende, och möjligen är från Danmark idéen om en slägtuppteckning tagen [2]. Våra annaler äro ju också gjorda efter mönster af danska [3]. Trolle-slägten ser man ofta förekomma i 1500-talets slägtböcker, både svenska och danska. Uppgifterna om den förefalla alltid litet mindre famlande och ojemna än om andra slägter, hvilket tyder på, att man här haft mera tillförlitliga källor. Den nämda uppteckningen i lagboken har knapt kunnat tjenstgöra som källa. Men säkerligen har om slägten äfven funnits andra anteckningar [4].

Äldre än Trolle-genealogien äro några anteckningar om heliga Birgittas slägt, skrifna af nunnan Margareta Clausdotter i Vadstena, som dog 1486 [5]. Det är den äldsta

---

[1] Calendar. Trollean. och Annotata Chronologica Arvidi Trolle, tr. i *Script. rer. Suec.* I: 1.

[2] När slägtuppteckn. först förekommit i Danmark vet jag ej. Kanske något tidigare än i Sverige, att döma af antydningar hos Erslev, *Slægtskabsforbindelser* etc. och Thiset, *Til hvilken æt hörte Nils Ebbesön?*

[3] Schück: *Litteraturhist.*

[4] Slägtbok *H. 70 i RA*, original eller afskrift af någon berättelse om Trolleslägten m. fl. dansk-svenska ätter, troligen skrifven vid midten af 1500-talet och kanske grundad på äldre uppteckningar. *H. 119 i UB.* är möjl. en afskrift af denna eller af samma original. Där behandlas ganska utförligt just Arvid Trolles slägt.

[5] Utg. af Benzelius, senare tr. i *Script. rer. Suec. III:2.*

antydan till en slägtbok, som hittills i våra arkiv blifvit funnen. Den omtalar ganska noggrannt Birgittas ättlingar och några af hennes sidofränder. Sjelfva de genealogiska uppgifterna få nog anses gjorda endast efter minnet; för de biografiska upplysningar, som ganska rikligt förekomma, ha kanske några klosteranteckningar tjenstgjort som källa. Men om någon egentlig forskning kan man ej här tala. — Det är naturligt, att i klostret funnits ett mera allmänt intresse just för denna slägt. Måhända är det något praktiskt syfte, som direkt framtvungit uppteckningen.

Messenius omtalar[1], att biskoparne Ketil Karlsson och Hans Brask gjort genealogiska samlingar med hjelp af gamla handlingar, och att det varit på dessas arbeten Rasmus Ludvigsson sedan bygt vidare. Det är från Messenius denna uppgift, mer eller mindre utsmyckad, gått igen öfverallt, där man skrifvit några ord om genealogiska forskare[2]. Så ha de nämda biskoparne kommit att anses såsom våra äldsta genealoger.

Men undersöker man saken närmare, visar sig, att Messenius bygt sina slutsatser på lösa antaganden. Af biskop Ketils hand finnes ingenting bevaradt; ingenting talar för, att han någonsin skrifvit genealogier; för Vasaätten hafva 1500-talets genealoger ej haft flera källor än för andra ätter. — Hans Brask däremot har verkligen ombesörjt genealogiska uppteckningar. Anna Fikkesdotter säger, att hon skrifvit sin Chronicon på biskopens begäran. Men något som talar för, att denne gjort andra genealogiska samlingar och sjelf forskat i urkunderna, finnes icke.

Då vi nu se, att Messenius vid samma tillfälle vidlyftigt ordar om de bokskatter och gamla handlingar, som illviljan bortskaffat ur vårt land, och om de

[1] I företalet till *Teatrum nobil. suec.*

[2] Thun, *Vita Palmskiöldii,* Lagerbring, *Svea Rikes hist.* II. Inledn., Engeström: *Minne af framfarna åldrars vittre landsmän.*

rester, som några fosterlandsälskande män räddat för att nedlägga i "Chronicon regni Suecici", så ha vi skäl att misstänka hans uppgifter som fantastiska konstruktioner. Och då han icke alls specificerar hvad biskoparna skrifvit, endast säger, att de sysselsatt sig med slägtutredningar och därigenom skaffat sig en odödlig ära, så kunna vi nog reducera hans källa till en mycket enkel uppgift. Säkerligen är hans slutsats om biskop Hans endast bygd på Annas korta meddelande. Och i analogi därmed har han kanske antagit, att den ofvannämda berättelsen om heliga Birgittas slägt, som ju kan anses skrifven vid midten af 1400-talet, var ombesörjd af den mäktige prelat, som vid den tiden var Vadstena-klostrets högste herre. Och så har han däraf dragit sina slutsatser om de lärde männens forskning.

Jag tror alldeles säkert, att uppgifterna tillkommit på något dylikt sätt, och att de knappast vittna om någonting annat än Messenius' förmåga att hastigt se det stora sammanhanget af det lilla, som materialet gifvit, och hans oförmåga att se skilnaden mellan en äldre tid och hans egen. Han har icke egt någon annan källa än den vi kunna disponera. Af Anna Fikkesdotters Chronicon få vi icke veta mycket om biskop Hans' genealogiska samlingar; ingenting vittnar om någon urkunds granskning.

Anna Fikkesdotters Chronicon [1] är en ganska märklig samling. Författarinnan, en dotter till Fikke Bylou, var abbedissa i Vadstena 1501—1519. Hon var berömd för sin vetenskapliga bildning och har utom sina genealogier skrifvit några religiöst biografiska verk [2].

Hon tillegnar sin Chronicon biskop Hans, som begärt upplysning om några slägter. Hon framhåller nyttan af att känna sin slägt, bl. a. därför att man må undgå att gifta sig med sina fränder, och säger sig kunna för-

[1] Utgifven af PERINGSKÖLD 1718.

[2] SILFVERSTOLPE: *Klostret i Vadstena.*

stå, "att thet edher wärdighet will sadana slächter opskrifwa giörs i eena goda acht och manga til rättilse, som eij witha huru när the äro skyll, för hwilket manga syndha nu modhe Gudh, blandandes sig med sitt egit blod, hwilket thy wär min slächt måst gjör"[1]. Det är således äfven här en praktisk fråga, som varit orsaken till uppteckningarna. Åtminstone kan Anna icke tänka sig något annat motiv, hvilket tydligen vittnar om, huru ovanligt det vid hennes tid var att göra uppteckningar. Förbudet mot slägtgiftermål var det som närmast gaf kyrkan intresse för slägtförhållanden.

Annas Chronicon är skrifven i form af en berättelse, mest genealogiska upplysningar, en och annan historiskt-biografisk. Hon talar om sina slägtingar på fäderne och möderne, deras härstamning och deras ättlingar. Det är en ganska stor krets hon rör sig om, och ganska långt tillbaka sträcka sig hennes uppgifter. Man kan ej anse, att hon haft någon annan källa än muntliga berättelser; hon skrifver hvad hon erinrar sig, "effter mitt rätta samvite och minne". Något system i framställning och innehåll kan det naturligtvis icke vara fråga om i sådant fall. Ibland säger hon uttryckligen, att hon glömt något, ibland förbigår hon det utan vidare. Hon klagar öfver, att hon icke vågat fråga sin moder om så mycket som hon velat, af fruktan för hennes stränghet, och att hon därför blott har litet att berätta.

Anna Fikkesdotters Chronicon kan anses typisk för en slägtuppteckning från 1500-talets början, den mest utförliga af dem, som äro äldre än reduktionen. Möjligen förvara våra arkiv flera, större eller mindre, slägtanteckningar från samma tid, men säkerligen ingen, som, bättre än de här nämda, kan ge oss en föreställning om det som karaktäriserar våra äldsta genealogier. Man har rätt att af det bevarade draga slutsatser äfven om det förkomna.

[1] *Chronicon,* s. 23.

Hvad som är mest beaktansvärdt är, att slägtuppteckningarna äro gjorda i praktiskt syfte, och att de äro grundade endast på tradition, åtminstone de rent genealogiska upplysningarna. Och de ha helt och hållet en enskild karaktär, framgångna ur tillfälliga behof och bestämda af särskilda förhållanden. I allmänhet röra de sig blott kring det som skrifvaren sjelf vet, de äro knappast att anse som alster af fleras kombinationer. Någon forskning ligger icke bakom dem, så länge icke det praktiska behofvet framtvungit en sådan. De ha knappast värde mer än för den som skrifvit dem eller låtit skrifva dem. Det är nog icke många slägter, om hvilka uppteckningar blifvit gjorda. Tiden har ingen uppfattning af deras allmänna betydelse.

När då det praktiska intresset vid reduktionen alstrade ett tvingande kraf på slägtutredningar, hade man helt enkelt icke kännedom om någon annan källa än muntliga meddelenden. Och vi måste anse, att den källan var tillfyllestgörande, ty just därför att uppteckningar icke blifvit gjorda, egde man större förmåga att minnas. Tidens hela bildning är ju så att säga muntlig. Det är en sak som bör beaktas, när man dömer om dessa förhållanden.

Då adeln användt sig af återbördningsrätten, har knappast detta till att börja med föranledt uppteckningar. Det är nog först sedan reduktionens genomförande visat sig förenadt med svårigheter, som man tvungits att skriftligen bevisa sin härstamning. Och så ha då alstrats nya uppteckningar efter tradition.

Såsom slägtuppteckningar i samband med återbördningen får man nog betrakta några berättelser, som beröra fru Kristina Nilsdotter (Gyllenstjerna). Den ena, på hennes uppdrag skrifven 1529 af Birgitta Andersdotter från Löberöd, nunna i Vadstena, behandlar Sten Sture den yngres slägt [1]. Den andra, som kanske är något

[1] Tr. i *Hist. handl.* I, s. 1. Det är utgifvaren som anser den skrifven 1529.

yngre, rör sig om fru Kristinas egna och hennes senare mans, Johan Turessons, slägtförhållanden[1]. Dessa båda berättelser kunna ej anses grundade annat än på tradition; till och med noggranna uppgifter om arfs- och egendomsförhållanden säger sig Birgitta Andersdotter anteckna efter minnet.

Möjligen är det på konungens uppdrag, man först kommit att tänka på utarbetandet af en slägtbok, vare sig det nu är Rasmus eller någon annan som först gripit sig an därmed. Småningom har man då lagt märke till skriftliga uppteckningar, kanske först dem, som voro gjorda i samband med reduktionen, och senare äfven de äldre uppteckningar man kommit öfver. Det är så en verklig forskning inom detta område först begynner, då man sammanställer muntliga och skriftliga uppgifter med hvarandra och därmed söker skapa ett vetande. Det är detta, som man måste anse vara något för tiden nytt, ty man kan icke skönja något sådant i de bevarade frälsegenealogierna från medeltiden. Sedan finner man nytt material, allt eftersom intresset vidgas och särskilda förhållanden foga. Jag har ofvan talat om, huru man kommit att beakta brefvens värde som källor. Under insamlandet af dessa eller vid reduktionen från kyrkor och kloster har man kanske händelsevis lagt märke till grafskrifter och vapenbilder. Krönikor och annaler har man användt, konungalängder och register, allt eftersom man kommit öfver dem, eller man med afsigt sökt några uppgifter.

Så uppstår under några års lopp litterärt arbete inom ett område, där det egentligen är alldeles nytt. Det är en direkt fortsättning af den föregående utvecklingen, men det särskildt tvingande i de nya förhållandena framkallar en hastig utveckling, som leder till nya former. Det är detta, man först måste beakta, när man vill döma om Rasmus Ludvigssons källor. De äro därmed omedelbart gifna.

[1] "Fru Cristines her Johan Tursons berättelse" i flera afskrifter, bl. a. i *H. 6 c* i R. A. Tryckt af Fant 1786.

Vi måste anse, att när Rasmus Ludvigsson börjat sina genealogiska studier, ha för honom existerat följande källor: muntliga berättelser, ungefär samtida uppteckningar efter muntliga berättelser, ungefär samtida bearbetningar efter muntliga och skriftliga källor samt äldre uppteckningar efter muntliga berättelser, allt detta att betrakta som specifikt genealogiska källor [1]. Dessutom kan man anse, att han känt eller småningom kommit att beakta: krönikor, annaler, konungalängder o. dyl. samt bref, jordaböcker och copieböcker, äfvensom de upplysningar, som inskrifter och minnesmärken kunnat gifva honom.

Granska vi hans slägtböcker, finna vi, att i H. 38, den äldsta till vår tid bevarade, säkerligen alla källor af den förstnämnda gruppen blifvit använda. Svårt är att säga, när den ena eller andra lemnat spår efter sig. Såsom jag ofvan nämt, tyder den ofta återkommande likheten mellan H. 36 och H. 38 på, att båda haft till gemensam källa en något äldre bearbetning. De traditionella uppgifterna äro nog inkomna både direkt och genom förmedling; då det på några ställen talas om, huru "somlige seje", är muntlig berättelse tydligen ur-källa, men det är ej gifvet, att den omedelbart tjenstgjort; det framgår däraf, att en alldeles likalydande anmärkning sedermera kan återfinnas i flera slägtböcker, och svårt är därför att säga, när den först inkommit. — Äldre slägtuppteckningar känner man bestämdt igen; likhet i ordvändningar vid biografiska notiser, likhet i oriktiga slägtuppgifter lemna ovedersägliga bevis. Men svårt är att säga, om de omedelbart blifvit anlitade. Nästan alla uppgifter,

[1] Jag har ansett mig böra begränsa dem på ofvannämda sätt. Med hänsyn till formen för meddelandet är det egentligen endast två slag: muntliga och skriftliga. Men med hänsyn till innehållet äro uppteckningarna efter tradition närmare befryndade med den muntliga berättelsen än med bearbetningarna. Man kan icke bestämdt afgränsa dessa områden. En muntlig berättelse kan ju, mer eller mindre omedvetet, vara grundad äfven på kombinationer ur skriftliga källor.

som tyda på Anna Fikkesdotters Chronicon t. ex., återfinnas likalydande i H. 36; och de enstaka, som man ej där lyckas träffa [1], kunna ju ha förmedlats genom de förkomna anteckningar, som jag anser ha funnits. — Några anekdoter i H. 38, skrifna fristående från slägttabellerna, äro nog tagna från någon skriftlig uppteckning, att döma af hela deras anordning [2].

Redan i H. 38 ha krönikor och konungalängder användts; från sådana måste de medeltida konungagenealogierna härstamma, antingen direkt eller genom förmedling; i H. 36 finnas äfven konungaslägter. Några kortare notiser tyda på, att krönikor omedelbart blifvit använda, t. ex. då det talas om prinsessan Elisabets tillämnade giftermål med konung Håkan.

Originalbref kan man alldeles bestämdt se, att Rasmus användt i H. 38. Han gör utdrag, citerar och hänvisar på ett sätt, som i ingen äldre slägtbok förekommit.

Här ofvan nämda källor äro egentligen de enda, som för Rasmus existera. Han använder dem olika, ofta beroende på syftet med hans arbete eller på tillfälliga förhållanden. Tradition och ungefär samtida bearbetningar eller uppteckningar äro hans hufvudkälla för närmast liggande tid. För äldre tider bli urkunderna hans hufvudkälla, därför att hans fortsatta forskning står i så nära samband just med dem. Och då slägtutredningar behöfvas för godsundersökningar, användas brefven samtidigt för båda ändamålen. Med jordaböckerna är förhållandet något likartadt. — Då Rasmus egentligen aldrig ledes af något utprägladt syfte att fullständigt utreda frälsets slägtför-

[1] H. 38 (f. 97) har uppgifter om Johan Kristerssons barn, att Anna är född i hans äktenskap med Brita Tordsdotter samt Erik och Krister af Brita Göstafsdotter. Detta är tydligen från Annas Chronicon, men finnes ej i H. 36 å den tabell, som motsvarar H. 38. — Nästan alla öfriga uppgifter, som i H. 38 tyda på Chronicon, återfinnas däremot i H. 36, likalydande eller mer fullständiga.

[2] Bl. a. en liten berättelse om konung Gustafs fader och en skildring af Erik Trolles hustru Ingeborg.

hållanden, tvingas han knappast att leta efter nytt material för att vinna sitt mål. Därför komma krönikorna och annalerna att göra ganska liten tjenst för hans adeliga slägtstudier. Det är i sjelfva verket sällan man ser, att han hemtar genealogiska uppgifter ur dem. Han samlar, men granskar egentligen ej för att sammanföra. — De kungliga svenska och utländska genealogierna uppgör han efter källor, på hvilka han egentligen ej behöfver nedlägga så mycket arbete. Han har dem ur krönikor eller äldre genealogier.

Att rörande de källor, som jag kallat de specifikt genealogiska, göra någon fullständig utredning och begränsning af de särskilda grupperna, har varit mig omöjligt med det material, som stått mig till buds. Jag anser det nog att framhålla, att Rasmus bygt genealogier på muntliga berättelser eller uppteckningar, som vid hans tid blifvit skrifna, att han användt slägtutredningar, som ungefär samtidigt med hans eget arbete blifvit gjorda af andra, att dessa utredningar nästan endast varit bygda på tradition och några äldre slägtuppteckningar och därför ej sträcka sig synnerligen långt tillbaka i tiden, och att Rasmus äfven känt de äldre uppteckningar, på hvilka samtida forskare bygt. Man kan ej anse, att de samtida bearbetningar Rasmus användt ha varit många. Då vi icke bestämdt kunna draga gränsen mellan dem och Rasmus' eget arbete, och då vi få anse, att deras källor äfven existerat för honom, är det icke mer än en grupp af skriftliga källor, som kräfver att närmare undersökas, nemligen de äldre slägtuppteckningarna. Det är i tanke att Rasmus bygt sina slägtutredningar på äldre genealogier, hvilka nu för oss äro förkomna, som man har velat tillmäta alstren af hans hand ett stort värde äfven för vår tid.

Jag har nämt några uppteckningar från medeltiden. Alla dessa kan man konstatera att Rasmus Ludvigsson känt. Om också uppgifterna efter Anna Fikkesdotters Chronicon genom förmedling influtit i hans äldsta beva-

rade slägtbok, finnas i senare slägtböcker omständigheter som tala för, att han sjelf känt den. Och det ligger ju för öfrigt nästan i sakens natur.

Berättelsen om heliga Birgittas slägt har han användt redan i H. 38. De uppgifter, som där förekomma om Bengt lagmans slägt, göra det tydligt; där talas om, att dottern Ramborg är begrafven i Riseberga, hennes man i Svanhals; Birger Persson säges ha bygt Skokloster, etc.; allt detta är hemtadt från Birgitta-genealogien. I H. 6 c återfinnes senare hela berättelsen skrifven med den stil, man brukar kalla Rasmus' medhjelpares. Äfven i "grefvinnans bok" har den varit intagen.

Fru Kristinas berättelse har äfven Rasmus känt. Den är afskrifven i H. 6 c och åberopas några gånger.

Genealogier om Trolle-slägten har han anlitat. Både i X 1 och i Pehr Brahes slägtbok förekomma ättledningar, som öfverensstämma med de nu bevarade, och af Pehr Brahes slägtbok framgår alldeles tydligt, att han känt äfven en genealogi, som upptagit Arvid Trolles barn, ty han vet noga i hvilket af Arvids giftermål hvarje barn är födt.

Då man skall utreda, om några nu förkomna genealogier stått till Rasmus' förfogande, har man icke många hållpunkter att utgå ifrån; man kan svårligen komma till något annat än sannolikhet, och detta endast genom en undersökning i hvarje enskildt fall. Man har ju knapt annat än den yttre anordningen och hvarje uppgifts omfattning att draga sina slutsatser af.

Lägger man märke till, huru de för oss tillgängliga medeltidsgenealogierna af Rasmus blifvit använda, så ledes man vid en jemförelse till misstanken, att knappast några andra för honom existerat. Ty om där berörda slägter äro alltid uppgifterna mera fullständiga och mindre famlande, där finnas randanteckningar och biografiska notiser, som ej annorstädes förekomma. I de skriftliga berättelserna omtalas t. ex. personernas alla giftermål, och i hvilket äktenskap barnen äro födda. Det är då ganska

märkligt, att i Rasmus' slägtböcker uppgifter om detta sistnämda återfinnas endast rörande någon af de slägter, som nämnas i ännu bevarade medeltidsgenealogier! Detta tyder på, att knappast flera än dessa någonsin funnits. Och letar man efter bestämda citat och hänvisningar, som skulle kunna ge någon ledning, så finner man inga sådana. Vi ha intet skäl att anse, att äldre slägtuppteckningar funnits i någon större mängd.

Gissningsvis kan man ju förmoda, att något varit skrifvet om Bjelke-slägten, eftersom i H. 37 finnas ganska utförliga uppgifter om medlemmar på 1400-talet, likaså om Ulf-slägten (i H. 45) och några andra. Hvad som i H. 38 säges om fru Ingeborg, Sten Stures hustru, och några hennes slägtingar har kanske hemtats från en berättelse om Tott-slägten. Danska uppteckningar ha säkerligen funnits i större antal än svenska, såsom jag ofvan nämt, och troligen har från några sådana Rasmus direkt eller indirekt fått upplysningar, kanske ej anteckningen om fru Ingeborg, men om andra dansk-svenska ätter. Han behandlar ganska ofta danska ätter. — Om Rasmus haft förkomna uppteckningar till hands, är något som i hvarje särskildt fall får undersökas. I alla händelser ha dessas uppgifter ej kunnat sträcka sig så långt tillbaka.

För äldre tider äro urkunderna Rasmus Ludvigssons förnämsta källa. De blifva det, ej därför att han inser deras större tillförlitlighet, utan endast därför, att de för honom rikligast erbjuda sig. Han har också användt dem för tiderna närmast hans egen, men ej egentligen för att komplettera de traditionella uppgifterna, och ännu mindre för att kontrollera dessa, utan mest i samband med godsundersökningar. Rasmus' urkundsgranskning har lemnat spår efter sig i alla hans slägtböcker; utdrag och citat samt årtal, som ovedersägligt vittna om, att han sett en urkund för detta år. Rikast på sådana anmärkningar är hans konceptbok H. 45. Randanteckningarna ådagalägga tydligt, att det just är med tillhjelp af urkunder,

och knappast något annat, som Rasmus uppgjort alla sina ättelängder för den äldre medeltiden.

Rasmus har således öst ur samma källa, som vår tid anser för den mest tillförlitliga. De urkunder som han användt äro egentligen endast kyrko- och klosterbref; således den samling, som, under följande tider flyttad från det ena stället till det andra, ändtligen hamnat i vårt riksarkiv. Det är bref, som ha berört kyrkornas och klostrens yttre angelägenheter, grunderna för deras andliga och verldsliga makt, framför allt deras godsbesittningar och privilegier. Af Rasmus' ännu bevarade regesta-böcker [1] framgår, af hvad slag de voro, mest gåfvo-, bytes- och köpebref; äfven morgongåfvobref ha funnits bland Rasmus' samling. Men just därför, att Rasmus' forskning så nära sammanhängde med hans förvaltande af arkivet, kan man knappast anse, att Rasmus direkt uppsökt bref utom sina samlingar för att finna genealogiska upplysningar. Enskildas brefsamlingar, hvilka få anses som grunden till våra ännu existerande privatarkiv, har Rasmus icke användt, utom kanske i särskilda fall. — Detsamma är nog förhållandet med copieböcker från medeltiden. Det var originalbrefven han insamlade för det praktiska behofvet; därför leddes kanske aldrig hans tanke till de afskrifter och förteckningar, som verkligen uppgjorts under medeltiden. Möjligen har han beaktat äfven dem, då ett mera vidgadt historiskt intresse ledt honom att söka nya källor. Något som bestämdt tyder därpå, är naturligtvis svårt för oss att upptäcka. — Jordaböcker har varit en källa, befryndad med urkunderna. Sådana tyckas ha uppgjorts först i början af 1500-talet, och säkert är, att Rasmus användt dem för sina godsundersökningar. De genealogiska upplysningar, som från dem kunnat vinnas, får man då anse, att han tagit vara på.

Vigtig är frågan, om Rasmus Ludvigsson haft till hands urkunder, som nu äro förkomna. Hans regesta-

[1] i R. A. (se ofvan).

böcker vittna om, att icke alla hans bref till vår tid äro bevarade. Men de vittna också om, att det är den öfvervägande delen, som vi nu ega. Flera af Rasmus' namn kunna vi ej återfinna i urkunder från det år han åberopar, eller åtminstone ej någon sådan uppgift som han lemnar. Detta leder tanken på förkomna källor. Men därvidlag får man ej för hastigt draga sina slutsatser. Ofta kan en närmare undersökning ådagalägga, att han ej haft flera urkunder än dem vi egt, endast användt dem på ett annat sätt, eller, om han haft någon förkommen, har han ofta användt den oriktigt, så att vi icke utan vidare kunna lita på skenet. Felet ligger i hans okritiska forskning, som jag senare skall beröra.

Krönikor har nog Rasmus Ludvigsson användt ganska tidigt, då han sysslat med de svenska medeltidskonungarnes genealogier, till hvilka han kanske omedelbart blifvit ledd vid forskning efter konung Gustafs förfäder. Med ledning af krönikor har väl Rasmus också konstruerat upp samband mellan flera af medeltidens frälseslägter och svenska och utländska konungahus. Det är framför allt genom konung Erik Erikssons syster Märta, som var gift med Sparre-ättens stamfader, och genom Folkungaslägten, som dessa ledningar gå. De blifva mera omfattande, ju längre hans arbete räcker. — Konungalängder, embetsmannalängder o. dyl. ha ej kunnat lemna Rasmus direkt genealogiska upplysningar. Men de stå i närmaste samband med hans genealogiska forskning, och i sina slägtböcker gör han utdrag ur dem. — Annaler och klosterkrönikor har också Rasmus känt. Men åt hans rent genealogiska studier ha dessa icke gifvit så mycket. Han har kanske icke kommit att tänka på deras genealogiska värde och tyckes egentligen aldrig ha egnat dem någon genomgående granskning för att hemta ur dem. För Rasmus' frälsegenealogier har hela denna grupp af källor ej haft så stor betydelse. I sina slägtböcker ser man knapt att han citerar krönikor eller annaler, och man saknar där en del uppgifter, som borde funnits, om

han någorlunda systematiskt öst ur sådana källor. Men det är naturligtvis af vigt att veta, hvilka krönikor eller annaler han verkligen känt, och det är då hans egna krönikor, som få tjenstgöra som ledtråd.

Rasmus Ludvigssons krönikor D. 1 och D. 19 i K. B. äro egentligen endast samlingar, nästan ordagranna utdrag ur olika källor. Säkerligen får man anse, att han arbetat på båda böckerna ungefär samtidigt; möjligen är D. 19 upplagd först, eftersom den är ordnad i annalistisk form, med anteckningar år för år; D. 1 däremot ordnad efter regenter. Det tyckes nästan som om de vore upplagda efter hvar sin källa och sedermera kompletterade den ena ur den andra[1].

D. 19 är bygd på Olaus Petris krönika, eller kanske snarare någon af de krönikor man ansett såsom hans källor. D. 1 däremot har haft Johannes Magni historia till hufvudkälla; de flesta uppgifter äro hemtade ur den[2]. Rimkrönikorna har Rasmus nog känt. Ericus Olai har han också användt, fast i mindre grad. Ur dennes och Olaus' krönikor har han ju äfven gjort utdrag i en af sina konceptböcker (H. 47 i R. A.). — Chronologica vetusta 1298—1473[3] har han anlitat; kanske först i D. 1, som sedermera tjenstgjort som källa för D. 19. I den förra äro uppgifterna ännu på latin, i den senare öfversatta. Med Stockholmsdiariet — Minoriternas an-

[1] Jfr *Script. rer. suec.* III: 1, s. 79, där utdrag äro gjorda ur Rasmus' krönikor. D. 19 har innehållit mera än nu är bevaradt, att döma af en afskrift i Hogenskild Bjelkes samling (U. B., Tom. 1). Svårigheten att bestämma, om D. 1 eller D. 19 är äldst, tror jag kan lösas genom antagandet, att båda samtidigt varit under arbete och grundats på hvar sin hufvudkälla.

[2] Det framgår tydligt af flera ordagranna utdrag. Så t. ex. talas om, att Håkan Röde hade till ordspråk: "Jag will heller beskydde och beware en borger än öffueruinne 100 aff mine fiender". Hos ingen har jag återfunnit detta, mer än hos Joh. Magni, som Rasmus ordagrant öfversatt. Tydligen är det Johannes' egen utsmyckning af den korta uppgiften i Vestgötalagens konungalängd.

[3] Tr. i *Script. rer. Suec.* I: 1, s. 92.

naler — tyckes förhållandet vara detsamma. Man får anse, att han användt äfven dess förkomna del[1].

Rasmus' yngsta krönika, E. 52 i U. B., tyckes ej vara annat än en samarbetning af de här nämda och har knappast användt några nya källor, efter hvad jag kunnat finna. — Och D. 18 i K. B. får också anses grundad endast på Rasmus' egna samlingar. Boken är skrifven på latin, ej så innehållsrik som någon af de nämda, daterad 1579, således temligen ung. Biskopslängder och rådslängder äro införda för hvarje konung. Till dessa har han tydligen hemtat stoff äfven från sina genealogier, både medelbart och omedelbart från bref. De äro naturligtvis endast fragmentariska. — Ett särskildt bihang till D. 18, kanske först i senare tider sammanbundet med krönikan, innehåller "Catalogus på alle the Biskoper, som her i Lincoping regeret haffue"; förteckningen tyckes vara efter den rimmade biskopskrönika, som 1523 lär ha blifvit utgifven[2].

Rasmus Ludvigsson tyckes för sina krönikor äfven ha användt någon utländsk, troligen dansk krönika[3]. Men för öfrigt har han knappast anlitat flera krönikor än de nämda. De uppgifter, som för hans samlingar synas vara originella[4], har han säkerligen hemtat från bref, såvida man ej får antaga, att han gjort några

[1] Den bevarade delen tr. i *Script. rer. Suec.* I: 1, s. 67. De i *Script.* III: 1, s. 21 intagna anteckningar, som förmodas vara den förkomna delen, få kanske endast anses som afskrift eller bearbetning, att döma just af Rasmus Ludvigssons utdrag. De af hans uppgifter, som öfverensstämma med Script. I, äro nästan ordagrant lika; de åter, som till innehållet igenkännas i Script. III, ha ej alltid samma form som där. — Att Script. III står i något samband med Stockholmsdiar. göres emellertid af Rasmus' utdrag ännu mera tydligt.

[2] *Script. rer. Suec.*, III: 2, s. 103.

[3] Det vill nästan synas så af några enstaka uppgifter, som jag ej kunnat igenkänna i någon af nämda källor, t. ex. i D. 19 om Holsteinska grefvarnes krig 1262 och om en dansk konungadotters giftermål 1273.

[4] De få nog anses fullständigt återgifna vid de omsorgsfulla excerpterna i Script. III: 1, s. 79.

misslyckade kombinationer äfven utom det rent genealogiska området. Man kan ej annat än anse, att de krönikor och annaler som Rasmus användt äro få; man har knapt något skäl att tvifla på, att de alla till vår tid äro bevarade, antingen i original eller temligen likalydande afskrifter.

Minnesmärken från kyrkor och kloster har Rasmus beaktat såsom genealogiska källor, men ej heller af dem tyckes han ha gjort något mera omfattande bruk. Genomgående undersökningar har han ej företagit, endast antecknat hvad han mera tillfälligt kommit öfver. Redan i hans äldsta slägtbok H. 38 finnas uppgifter, som tyda på sådan källa, fast de få anses förmedlade genom förarbetena till H. 36[1]. I Rasmus' samling af "epitafier och grafskrifter" (H. 24 i RA) finnas några äldre sådana afskrifna jemte hans egna runor öfver samtida personligheter. I en af sina konceptböcker (H. 47) har han gjort topografiska anteckningar, om slott i Sverige, om Upsala stad etc. Men i sina slägtböcker citerar han sällan någon dylik källa. —

Då vi söka orsaken till alla de fel och motsägelser, som Rasmus Ludvigssons genealogier innehålla, böra vi först betona hans källors otillförlitlighet och otillräcklighet, såsom de från vår ståndpunkt kunna bedömas, innan vi söka se dem från hans ståndpunkt.

Det är ju naturligt, att traditionen icke har kunnat bevara sina uppgifter fullt riktiga. Alltigenom bygd endast på muntliga berättelser, har den saknat tillfälle att kontrollera sig sjelf med andra medel. Tidens hela bild-

[1] Om grefve Hans af Ewerstein och hans vapen, som återfinnes i Vadstena, talas i båda böckerna, tydligen efter Anna Fikkesdotters Chronicon (s. 8). En anmärkning om att "the Bylovers vapen står i Vadstena fenstret" återfinnes ej ordagrant i Chronicon, men är troligen därifrån, ty Anna talar verkligen om, att hennes farfader lät göra ett "glaswindöga" öfver södra kyrkodörren, "och ther står ingen sköld eller wapn uthi uthan hans", (s. 9). Det kan dock vara möjligt, att skrifvaren af H. 36 äfven sett vapnet.

ning är ju så att säga muntlig; det man vet, har man hört och icke läst. Visserligen hafva äfven skriftliga uppteckningar direkt eller indirekt kunnat vara källa för det vetande, som berättelsen framlägger. Exempelvis hafva klostrens anteckningar kunnat gifva uppslag till kombinationer, som skapat de uppgifter som traditionen fortplantat, och likaså kan man tänka sig, att något bref vid tillfälle gjort samma tjenst. Men då man vet, att ytterst få rent genealogiska anteckningar blifvit nedskrifna under medeltiden, kan man påstå, att så godt som all den slägtkunskap, som traditionen bevarat, hvilar endast på tradition.

Just detta bestämmer, från vår ståndpunkt sedt, det absoluta värdet hos de traditionella uppgifterna till skilnad från sådana, som en forskning med tillhjelp af skriftliga källor konstruerat fram. Ty man måste anse, att de förra tyda på ett verkligt slägtsamband, om också under tidernas lopp bortblandadt, hvilket däremot icke forskningsuppgifterna behöfva göra, då de kunna byggas på en enkel namnkombination. Visserligen kan man tänka sig, att namnkombination kan skapa slägtskap äfven utan förmedling med skriftliga anteckningar, då t. ex. två personer, som hafva förfäder med samma tillnamn, gissningsvis kunna uppgöra gemensam härstamning[1]; men med kännedom om medeltidens förhållanden får man nog anse, att detta ej så ofta kunnat förekomma. De skrifna slägtberättelserna från medeltiden tyckas icke innehålla någonting, som strider mot hvad jag här antagit, och det är bl. a. däraf man kan kontrollera, att de hvila endast på tradition[2].

[1] I slägtböckerna H. 36, H. 37 o. H. 38 förekommer t. ex. en uppgift, att Ulf Jonsson (ros) hade sönerna Peder och Lars. Den förre är verkl. hans son; den senare däremot för Blå-ättens vapen. Men äfven hans far har hetat Ulf Jonsson. Det är möjligt att denna förvexling blifvit gjord, utan att skriftliga källor användts.

[2] I Anna Fikkesdotters Chronicon förekommer en uppgift, som vid hastigt påseende tyckes förutsätta t. o. m. urkundsgranskning. Ulfslägten uppges härstamma fr. Filip Karlsson, en son till Karl Näskonungs-

De traditioner, som för Rasmus Ludvigsson direkt tjenstgjort som källa, måste anses mera invecklade med hänsyn till ursprung än de medeltida, betingade som de äro af en högre utveckling i litterärt hänseende och af ett rikare intresse just inom detta studieområde. Men deras traditionella karaktär är nog ändå ganska ren, och det är icke ofta, som man kan anse, att den muntliga berättaren med tillhjelp af skriftliga uppteckningar skapat sitt genealogiska vetande. Det blir en skilnad först då en verklig forskning begynner, då man nedskrifver de kombinationer, som göras med hjälp af både muntliga och skriftliga källor. — Just genom att beakta det verkliga slägtsamband, som de traditionella uppgifterna i de flesta fall förutsätta, får man hjelp att i Rasmus Ludvigssons genealogier urskilja skriftliga och muntliga källor. Det är också därför man ledes till misstanke, att de äldre slägtböckerna H. 36 och H. 37 användt äfven urkunder.

De traditionella uppgifterna äro otillförlitliga. Ofta ha berättarne själfva icke varit säkra på sin utsago. Så får man sannolikt förklara flera motsägande uppgifter, eller så, att de kontrollerats och ändrats af andra berättare. — Då t. ex. farfadern till en Axel Matsson, som lefde i början af 1500-talet, vid några tillfällen kallas Påvel Matsson, senare Påvel Björnsson, får det kanske förklaras så, att berättaren ej fullt exakt erinrat sig namnet. Traditionen och de skriftliga berättelser, som grundats endast på tradition, kunna i allmänhet ställas på samma absoluta värdenivå.

son. Men detta är oriktigt, ty Karl N., som verkligen funnits, har fört i sitt vapen en delad sköld (*D. S.* jfr Schlegel-Klingspor, *Ättartaflor,* Sture) och den Filip, som uppges ss. Karls son, är förvexlad med en Filip Ulfsson, från hvilken Ulfslägten härstammar (*D. S.* jfr *Sv. Autogr. sällsk. Tidsk.* I s. 232). Det kunde tyckas, som om namnförvexling efter någon urkund föranledt uppgiften, men i sjelfva verket är det endast en bortblandning under tradition, då verkligen Karl N. varit bland Ulfslägtens fäder, i det hans dotter var gift med en son till Filip Ulfsson.

Något annorlunda förhåller det sig med de ungefär samtida bearbetningar, som Rasmus användt. Just därigenom att de sammanföra muntliga berättelser och skriftliga uppteckningar ställer sig möjligheten för felaktiga slutsatser på ett annat sätt. De betingas framförallt af forskarens oförmåga att använda materialet. De äro sidoordnade med Rasmus' genealogier och få bedömas från samma synpunkter. Jemförliga med dem äro de förarbeten, som Rasmus' medhjelpare åt honom gjort; strängt taget kunna också de räknas bland hans källor.

Vid Rasmus' rent genealogiska källor har man tillfälle att spåra ursprunget längre tillbaka än vid hans krönikor; detta just beroende på, att den rent genealogiska forskningen är något för hans tid nytt. De oriktiga uppgifter, som genom krönikor och annaler förmedlats till Rasmus' genealogier, röra hufvudsakligen de furstliga slägterna, svenska och utländska. Hvarje krönika har för oss olika värde, beroende på förutsättningar och källor. Man har ej gjort någon fullständig underökning om sambandet mellan alla kronologiska anteckningar för att bestämma deras historiska värde. Ej ens om dem som Rasmus användt kan man bestämdt säga, om de för honom existerat i original eller icke.

Urkunderna äro de källor, som vår tids forskning anser för de enda tillförlitliga. Men i sjelfva verket är ju vår kritik endast en utveckling af den, som stälde alla källor på samma värdenivå. Liksom en började kritik ej insåg bearbetningarnas ringare värde, innan den mötte motsägelser, så tvifla knappast vi på urkundernas uppgifter, innan vi se dem stridande mot hvarandra. Såtillvida har kritiken ännu många fält att fördjupa sig på, och det icke blott i hvarje enskildt fall, utan också med hänsyn till de allmänna lagarna för en urkunds förestående. Om urkunderna direkt lemnat Rasmus oriktiga uppgifter, det kunna vi knappast döma om, så länge vi ej ha något säkrare kriterium än just dessa urkunder.

Man får anse, att traditionen varit den af Rasmus

Ludvigssons källor, som innehållit mest oriktiga uppgifter rörande frälsegenealogierna, krönikorna däremot rörande de kungliga genealogierna.

Men se vi saken från en annan sida, så ligger orsaken till Rasmus Ludvigssons många fel och motsägelser ej direkt hos hans källor, utan i hans oförmåga att behandla dessa källor, i hans kritiklöshet och hela hans forskningsmetod. Därför att Rasmus icke egde förmågan att med reflekterande uppfattning bruka det digra urkundsmaterial, som erbjöds honom, blef just den källa, som vår tid anser för den mest tillförlitliga, grunden till hans flesta misstag och irringar. Urkunderna ha lemnat det rikligaste bidraget till oriktigheter i Rasmus Ludvigssons genealogier.

Rasmus' forskningsmetod är det, som nästan helt och hållet förklarar de resultat, som hans arbete fick, och därmed ytterst förklarar de förvirrade begrepp om medeltidens frälseslägter, som ända till vår tid fortlefvat.

IV.

Rasmus Ludvigssons forskningsmetod är egentligen lik hvarje samtida forskares och öfverhufvudtaget hvarje okritisk historikers. Den har sin allmänna förklaring ur samma grunder [1]. Men den bestämmes också af de särskilda förhållanden, under hvilka han bedrifver sin forskning. Äfven här är det hela det praktiska syftet i hans arbete, som öfvar inflytande, hans embetsmannaverksamhet, som tvingar honom till en viss metod och bestämmer dess tillämpning. På samma gång är det ämnets nyhet och säregna karaktär som förklarar, hvarför metoden knapt kunnat tillämpas på annat sätt; och i samband därmed står källornas otillräcklighet och tillfällighet som en bland de förnämsta grunderna till Rasmus Ludvigssons misstag. En sär-

[1] Jfr Bygdén, *Mythen om Fale Bure.*

skild oförmåga att utveckla forskningsmetoden står vid sidan af allt detta, ty mycket vittnar om, att han i det fallet var underlägsen flera af sina samtida.

Vid Rasmus Ludvigssons tid är historieforskningen icke gammal i vårt land; det är det som främst förklarar, hvarför den är så kritiklös. Den har ej än uppmärksammat tillräckligt många källor och icke genom deras motsägelser kommit till reflexioner öfver deras olika värde. Den tar omedelbart emot och tror, därför att den icke har skäl att annat göra. De källor, som för historikern existera, äro knapt annat än de gamla krönikorna. Och dessa, som äro gjorda den ena efter den andra, ha icke kunnat utbilda så många motsägande uppgifter. Urkunder ha endast i ringa grad användts af 1400-talets krönikeskrifvare. Olaus Petri är egentligen den förste, som uppmärksammat en del nytt material och sökt att se detta i annat ljus. Men ej heller han har någon egentlig uppfattning af, att en källa kan vara mera tillförlitlig än en annan. Tiden förstår icke skilnaden i värde mellan olika slag af källor.

Liksom en början historieforskare ej ser nyanser i sina källors allmänna värde, så nyanserar han ej heller sin uppfattning af det speciella, som källorna gifva honom. Allt är egentligen för honom lika säkert. Han har intet skäl att tvifla på en uppgifts sanning, så länge han ej fått någon allmän uppfattning af källans otillförlighet eller af andra grunder kan anse den onaturlig. Och då han sjelf skall sammanställa och draga sina slutsatser, har han ingen förmåga att nyansera kombinationsmöjligheterna; den bildning, som hjelpt att dana hans natur, har ej väckt hans uppmärksamhet på likartade förhållanden. — Då han trefvar efter sammanhang, vill han se detta genast, och han tviflar icke på sina slutsatser, så länge han intet har, som korrigerar dem. Så kan han på lösa grunder skapa bestämda fakta. Och så kan han fastslå sina egna slutsatser och bygga vidare på dem, alldeles som på andra källor, utan att knapt reflektera öfver, att han sjelf

uppgjort dem, lika litet som han reflekterar öfver den inbördes skilnaden mellan de öfriga källorna. Hans tankearbete är egentligen likt hvarje forskares, som får nya uppslag först genom nya jemförelsepunkter. För Rasmus Ludvigssons tid existera ytterst få jemförelsepunkter; därför kan forskningen ej vara utvecklad.

Och i alldeles särskild grad gäller detta om det ämne, som han sysslar med, som helt och hållet är nytt, och som genom sin säregna karaktär är ännu mera egnadt att leda honom till förhastade slutsatser.

Den genealogiska forskningen, sådan den af Rasmus Ludvigsson bedrifves, är egentligen ingenting annat än en sträfvan att ställa en mängd namn i samband med hvarandra, vare sig forskaren söker namnen, där han tror att sambandet skall finnas, eller han söker sambandet, när han funnit namnen. Då forskningen begynner, existera knappast andra källor än muntliga berättelser, och det är i dessa man skall söka sammanhang. Då hela arbetet gäller en praktisk fråga, är det naturligt, att praktiska syften i någon mån måste spela in och bestämma forskningens resultat. Icke så, att man direkt uppdiktar sina förfäders namn, utan så, att man sätter tro till den berättelse som är mest förmånlig; naturligtvis få vi anse, att flera uppgifter kunnat förefinnas. Men ej endast det praktiska intresset, äfven en mängd andra förhållanden ha öfvat inflytande vid utbildningen af en slägtuppgift.

Det har ansetts, att Rasmus Ludvigsson uppdiktat flera af de slägtledningar han gjort. Men det är ett ensidigt bedömande af saken, att i hans afsigtliga falskhet vilja se den förnämsta grunden till hans fel. Förklaringen ligger ej så mycket däri; den står i samband därmed, men bestämmes i än högre grad af andra förhållanden. I alla händelser får man knapt betrakta hans konstruktioner som medvetet bedrägeri, utan så, att han verkligen varit öfvertygad om det han velat tro. Det praktiska och embetsmannamessiga i Rasmus' forskning är bland

de förnämsta orsakerna till hans fel, men ej så mycket därför, att det ledt till medvetna konstruktioner, utan snarare därför, att det framtvungit ett brådstörtadt arbete, som fortast möjligt måste leda till bestämda resultat. Och ser man saken från denna synpunkt, förstår man, hvarför slutsatserna lätt måste bli förhastade. — Detta jägtande, som Rasmus Ludvigsson delvis af yttre omständigheter tvingas till, ger sedermera karaktär åt hela hans forskning, äfven då den ej direkt afser praktiska syften; och hela hans omfattande verksamhet i öfrigt hindrar honom att med lugn behandla sina ämnen.

Då Rasmus Ludvigsson använder nya källor för sina studier, har han ingen enda att se efter, ingen att lära af, då han utbildar en metod. Ingen säger honom, hvilka källor han skall använda, ingen lär honom, hvad han i dessa källor skall se eller icke se. Också detta förklarar, hvarför metoden icke kunnat bli annat än bristfällig.

Urkunderna, som bli Rasmus Ludvigssons hufvudkälla, har knappast förut någon uppmärksammat såsom historiska källor. De bli för honom hufvudkällan, därför att de rikligast erbjuda sig, och därför att de stå i så nära samband med de omständigheter, som först ledt honom till forskning. Samma omständigheter medverka också till, att det ej blir någon helhet i hans arbete, och just detta är en bland de förnämsta grunderna till hans många misstag. Då han egentligen aldrig kommer så långt, att han åsyftar en fullständig utredning af frälsets slägtförhållanden, gör han sina utdrag mera tillfälligt, såsom källorna under särskilda omständigheter erbjuda sig. Han tyckes aldrig ha gått igenom sina brefsamlingar helt och hållet för att granska deras innebörd. Man märker det, då man ser, huru han kompletterar sina anteckningar tillfälligtvis, eller då han citerar ytterst få bref, ehuru en mängd andra bevisligen vid hans tid funnits. Blott försåvidt han skall utreda något fullständigt anträd, söker han få uppgifterna så omfattande som möjligt. Då han funnit ett bref, har han gjort anteckningar

därur och försökt de kombinationer, som brefvet kunnat leda till. Och då vid andra tillfällen andra förhållanden förelegat, har han kunnat göra en helt annan slutsats. Det kan vara en godsundersökning i ett specielt syfte, som leder honom; det kan vara en genealogisk uppgift han letar efter och kanske finner en annan. Hvarje forskare kan ju göra likartade försök. Skilnaden är den, att Rasmus stannar vid försöken; han hinner egentligen aldrig sammanställa sina gissningar. Han tror på dem. Och för honom bli de verklighet, i samma mån han inrangerar dem tillsamman med andra. Det är det tillfälliga, osystematiska vid hela hans arbete, som öfvar inflytande på arbetets resultat. Och det är de nya källornas rika omfattning, urkundernas obegränsade mängd och oordnade skick, som bidrar att förklara, hvarför det icke kunnat bli något genomfördt system i hans arbete. Han har på samma gång att insamla och ordna dessa urkunder. Forskningen är lika ofta ett bihang till ordnandet, som ordnandet är en förutsättning för en omsorgsfullare forskning.

Men å andra sidan är det också källornas otillräcklighet, som motiverar resultatet. För äldsta tider funnos färre källor. Därför var fältet för konstruktioner mycket större. För 1200- och 1300-talet gör Rasmus sina djerfvaste slutledningar. —

Då Rasmus Ludvigsson skall ställa namnen i genealogiskt samband med hvarandra, han har i början ingenting bestämdt att bygga på mer än de direkta uppgifter, som berättelserna eller brefven lemna. Det är just dessa bestämda genealogiska uppgifter, som först kommit honom att tänka på brefvens värde som källor. Han lär sig nog först småningom att draga sina slutsatser af andra omständigheter.

Vid hans tid är gemensamt vapenmärke en borgen för gemensam härstamning. Med sin tids ohistoriska blick måste han vara öfvertygad om, att så äfven förut varit förhållandet; det är ju egentligen först i våra dagar, man

tänkt på att vapenmärket under den äldre medeltiden ej alltid gick i arf inom slägten. Det är nog först urkundsgranskningen, som lärt Rasmus att beakta vapenmärkets beviskraft. Den är emellertid för honom orygglig. När han finner tvenne personer med samma vapen, är han fullt öfvertygad om deras slägtskap. Liksom hvarje forskare skulle ha gjort, gör han en gissning om dess sammanhang. Utan att tänka sig flera kombinationsmöjligheter än den, som närmast kommit för honom, skrifver han ner sin tanke om frändskapen. Behöfves något mellanled, skapar han det; han har ingen annan jemförelsepunkt än tiden. Det behöfver endast vara en urkund, af någon orsak kommen i hans hand, som ger uppslag till en slutsats.

Men Rasmus behöfver ej känna vapenmärket. Endast en enkel namnlikhet kan leda honom till sammanställande tankar. Häri ligger framförallt förklaringen till, att hans konstruktioner fått en sådan omfattning. Namnkombinationer är det, som lättast leder till förhastade slutsatser. Därför måste inom ett ämne sådant som hans förvirringen bli större än inom ett annat ämne, under föröfrigt lika förhållanden. Intet annat samband än sjelfva namnet behöfver finnas. Äfven här skapar han mellanpersoner, allteftersom förhållandena fordra, en eller flera. Hans personkonstruktioner vittna ej egentligen om någon fantasi; endast om kortsynthet. Hans gissning kan vara lyckad; den kan också vara misslyckad; sjelf har han intet kriterium därpå.

Rasmus har egentligen ingenting annat än vapenmärket och namnlikheten att draga sina slutsatser af, då någon bestämd genealogisk uppgift icke förekommer. Att något djupare reflektera öfver sammanhanget hinner han aldrig. Att sammanställa andra omständigheter tänker han egentligen icke på. Att egendomsförhållanden t. ex. kunna gifva sannolikhetsskäl, tyckes han knapt ha beaktat. Han hinner icke längre än till att inse vapenmärkets beviskraft. Hvilka slutsatser han af sina källor

skall draga, det har han sjelf, eller åtminstone hans samtid, fått lära sig.

Äfven då bestämda uppgifter i brefven förekomma, kan han draga oriktiga slutsatser. Han förstår de äldre urkunderna, såsom han förstår sin samtids. Det är endast en annan sida af hans kortsynthet, och därvidlag har knapt vår tid hunnit längre än hans. Det är t. ex. en fullt naturlig slutsats, då vi anse, att ordet "magh" i en medeltidsurkund betyder detsamma som måg; men en närmare undersökning visar att det har en mera vidsträckt betydelse, då det kan användas äfven om svåger och t. o. m. syskons måg eller sidoslägtinge i allmänhet.

Det är Rasmus' oförmåga att nyansera kombinationsmöjligheterna, som framförallt leder honom till förhastade slutsatser.' Och den oförmågan har enhvar af tidens forskare i större eller mindre grad gemensam med honom.

Lika hastigt som Rasmus gör sina antaganden, lika lätt kan han låta dem falla. Det behöfver icke innebära, att han sjelf anser sina nya slutsatser riktiga; oftast reflekterar han kanske ej däröfver, jemför dem ej med hvarandra. Detta sammanhänger med den oförmåga att minnas och sammanhålla materialet, som tyckes utmärka honom.

Det är egentligen svårt att säga, om det är en särskild brist på begåfning som här återspeglar sig. Kanske är det lika mycket en nödvändig följd af tidens hela bildning. Rasmus har en så enastående ställning bland sin tids forskare, därför att han så helt rör sig inom ett materialfält som knappast någon känner. Det är därför svårt ett få några jemförelsepunkter. Knappast en jemförelse med hans närmaste efterföljare kan anses nog gifvande: de ha ju honom som föregångare, då han sjelf har ingen. - Säkert är, att Rasmus' arbeten vittna om en nästan exempellös oförmåga att minnas och sammanhålla materialet.

Han kan skapa en ny uppgift, som är alldeles stridande mot en annan, beroende på de omständigheter, under hvilka han gör sina slutsatser. Då han ena gången gjort en personkonstruktion, kan han vid ett annat tillfälle få se en riktigare uppgift. Detta kan innebära ett medvetet rättande af en äldre, t. ex. då han sett en slägtledning bestämdt angifven i ett bref; han kan inse, att de nya skälen äro bättre. Men ofta kan det behöfvas yttre omständigheter, som därvid medverka, t. ex. att den äldre uppgiften återfinnes i samma bok, där han skrifver ner den nya. Stundom kan den nya uppgiften vara mera misslyckad. Han förstår knapt det olika värdet hos de motiv, som ledt honom vid olika tillfällen. Han tyckes glömma motiven lika lätt som de uppkomma. Han minnes ej, på hvilka grunder han gjort ett föregående antagande, och kan så bygga vidare på en grund, som han lättvindigt uppkonstruerat. — Så kunna också rena missuppfattningar af källornas uppgifter leda honom till slutsatser, rena felskrifningar likaså. Det beror nästan på en slump, hvilket af hans lösa antaganden influtit i de bevarade genealogierna: ena gången ett, andra gången ett annat.

Hans forskning är stadd i utveckling. Hans yngre arbeten tyda på en mera reflekterande uppfattning, om jag så får säga; i allmänhet äro slutsatserna där icke så förhastade som i de äldre. Men utvecklingen är nästan omedveten, i det att han icke lär sig inse skilnaden mellan de motiv som ledt honom vid olika tillfällen. Såtillvida hafva nästan alla antaganden för honom sjelf sitt värde. Han nästan tror på allt hvad han skrifvit ned, såvida han öfverhufvudtaget söker kombinera sina nya upptäckter med sina äldre. — Något kritiskt sinne utbildas icke hos honom; ej ens kritik af hans egna äldre anteckningar. Det står i samband därmed, att sjelfva forskningsämnet är nytt och materialet så likformigt. Han har inga äldre bearbetningar att ombilda, inga mot-

sägelser att bortarbeta, intet som uppväcker en begynnande kritik. Han har endast att emottaga och nedskrifva.

De enda motsägelser han påträffar är egentligen dem han sjelf skapat. Men han hinner knappast någonsin till ett följdriktigt bortarbetande af dessa. Därför äro knappast hans yngre slägtböcker mera riktiga än hans äldre. Det är just det, som förefaller oss egendomligt, men som vi måste anse såsom ett faktum, att han sjelf icke förstår innebörden af sina egna äldre forskningar, utan tyckes behandla dem nästan som hvarje annan källa, d. v. s. så, att han vill se någon sanning bakom hvarje uppgift. Delvis kan ju detta bero på, att han haft medarbetare, som kunnat uppgöra en del af hans konstruktioner. Men man tvingas antaga, att äfven då han sjelf konstruerat, har han ofta icke reflekterat däröfver sedermera, utan bygt vidare på en falsk förutsättning.

Rasmus Ludvigsson hinner aldrig utbilda någon egentlig forskningsmetod. Jag har ofvan påpekat, att hans största genealogiska arbete intet annat är än en samling afskrifter ur hans egna äldre genealogier. Han hinner aldrig utveckla förmågan att samarbeta det rika materialet. Det är för mycket för hans krafter, sådana dessa af hans natur och af tidsförhållandena danats. Därför blir han till slut icke något annat än samlare. Hans egna kortsynta reflexioner ha gifvit samlingen ett så stort omfång. Han har hunnit arbeta så mycket, därför att han arbetat kritiklöst. Hans arbete har lemnat så litet slutresultat, därför att han arbetat för mycket.

Enhvar af Rasmus Ludvigssons konstruktioner har naturligtvis sina särskilda förutsättningar och sin särskilda orsak, liksom enhvar af hans uppgifter. Jag har här velat framhålla, hvad som synes mig mest karaktärisera hans forskningsmetod. Några exempel skola kanske gifva bättre inblick i det jag velat framhålla.

En slägt, som ofta förekommer i Rasmus' slägtböcker, är äldre Sture-ätten (tre sjöblad i vapnet)[1]; den var ju bland konung Gustafs fäderne. I sin äldsta slägtbok[2] känner Rasmus riksföreståndarens farfarsfar, herr Algot Sture, men hans kännedom om slägten är för öfrigt ganska förvirrad; möjligen kan den vara från källorna till H. 37, fast tabellerna ej fullt öfverensstämma. — Senare känner Rasmus Algots far och farfar, herr Magnus Sture och herr Anund Sture, om hvilka han i H. 40 anmärkt: "tässe twå haffuer iach upå nytt upfunnet". Det är tydligen ur några bref han fått reda på dem. Att slägtledningen är riktig, kunna vi kontrollera med hjelp af bevarade urkunder[3]. I H. 39 och H. 42 återfinnas Magnus och Anund.

I slägtbok H. 45 förekomma flera tabeller öfver Sture-ätten. Anteckningarna äro där nedkastade gissningsvis. Än är den ledningen försökt, än en annan. Rasmus känner nu äfven Anunds far Tune Sture[4]. Då man ser, att samtidigt (tabell f. 2) en Gustaf Sture är

[1] Till ledning anför jag en del af Sture-ättens stamtafla, sådan den med hjelp af urkunder kan uppgöras.

Tune

? Anund Sture — Anund Tunesson — Gustaf Tunesson

Magnus Sture (son of Anund Sture) — Ingeborg g. m. Joen Hemingsson (daughter of Anund Tunesson) — ? Benkta Gustafsdotter g. m. Heyne Snakenborg (daughter of Gustaf Tunesson)

Algot Magnusson (son of Magnus Sture)

Anund Sture — Gustaf Algotsson (sons of Algot Magnusson)

Gustaf Anundsson (son of Anund Sture)

Sten Sture d. ä. — Birgitta g. m. Johan Kristersson (vase) (children of Gustaf Anundsson)

[2] *H.* 38, f. 13, 31.

[3] *D. S.* och *R. P.* Magnus Sture kallar t. ex. 1361 Anund Sture sin fader. (R. P. 520.)

[4] I Bilaga I har jag infört en af Rasmus' tabeller öfver Sture-ätten, hemtad från *H. 49.*

upptagen som Anunds broder, och man af Rasmus' andra anteckningar förstår, att denne skall vara identisk med en Gustaf Tunesson, så kan man däraf märka, huru Rasmus gjort sina slutledningar. Han har fått anledning antaga, att Anund var bror till Gustaf Tunesson och däraf dragit slutsatsen, att Anunds far hetat Tune Sture. Nu finnes det verkligen bevaradt ett bref, där Gustaf Tunesson talar om sin broder Anund; och att just Rasmus känt detta bref är alldeles tydligt af några uppgifter, som å här omtalade slägttabell förekomma. Brefvet[1] är dateradt 1346 och utfärdadt af Gustaf, som talar om sin måg Joen Hemingsson och dennes hustru Ingeborg "filiam quondam fratris mei anundi tunason". Nu är just å Rasmus slägttabell skrifvet årtalet 1346, och att Gustaf kallar Joen Hemingsson sin måg. Det är mycket möjligt, att Rasmus haft någon annan anledning att kalla Gustaf och Anund Sture bröder, men mycket möjligt är också, att endast 1346 års bref ledt honom till slutsatsen, att Gustafs broder just var denne Anund Sture. Och så har han fått namnet Tune Sture från Gustaf Tunessons tillnamn. Att Gustaf Tunessons far burit tillnamnet Sture, vet man ej, lika litet som man vet, att Gustaf sjelf burit detta tillnamn.

Undersöka vi med hjelp af bevarade urkunder den slägtskap, som Rasmus uppger, så få vi möjligen skäl att misstänka, att Gustaf Tunesson varit broder till Anund Sture. De omtalas ofta i hvarandras bref. Gustaf Tunesson förekommer ganska ofta i tidens handlingar. Men hans vapenmärke är ej bekant; vapnet tyckes endast ha innehållit en hjelm utan sköld[2]. Då man emellertid ser, att Sture-ättens vapen senare föres af en Benkta Gustafsdotter[3], som ofta omtalas tillsamman med Sture-ättens

[1] *D. S.* 4065.

[2] Hildebrand, *Sv. Sig.* III: 418, 592. Enl. Hildebrand har *Peringsköld i Charact. proc. et consil.* (s. 174) aftecknat ett Gustaf Tunessons sigill med tre sjöblad under ett bref af år 1319.

[3] *R. P.* 1096.

medlemmar, och då man svårligen kan gissa på någon annan än Gustaf Tunesson som hennes fader, får man nog anse, att Gustaf verkligen varit befryndad med Sture-ätten och kanske varit Anund Stures broder.

Men Anund Sture kan dock ej vara identisk med Anund Tunesson af 1316; denne säges nemligen 1346 vara död (quondam fratris); äfven i ett äldre bref 1334 säges Anund Tunesson vara död (bone memorie Anundi)[1]. Anund Sture däremot omtalas flera gånger efter denna tid och lefver ännu 1360[2]. Detta hindrar ej, att Anund Sture kunnat vara broder till Gustaf och Anund Tunesson, ty det förekommer stundom exempel på, att två bröder föra samma förnamn. Detta skulle då ge förklaring på namnet Sture såsom den ene broderns dubbelnamn; när tvenne bröder föra samma namn, brukar den ene just ha ett särskildt tillnamn, under det att den andre bär namnet efter fadern[3].

Då Rasmus i 1346 års bref sett uppgiften, att Joen Hemingsson kallas Gustafs måg, har han å tabell f. 2 (H. 45) endast antecknat detta, men icke sökt lösa motsägelsen, att Joens hustru kallas dotter till Anund. Senare har han lagt märke till denna andra del af brefvet, och å tabell f. 144 (H. 45) har han infört Ingeborg såsom Anunds dotter. Denna uppgift förekommer sedermera i alla hans slägtböcker, men får naturligtvis af oss anses oriktig, då Ingeborg var dotter till Anund Tunesson och ej till Anund Sture.

I en af de yngre slägttabellerna i H. 45 (f. 144) har Rasmus många gissningar om Tune Stures slägtingar.

[1] *D. S.* 3048. Äfven här talar Gustaf om en sin brorsdotter, neml. Katarina, som blir ingifven i Clara kloster.

[2] *R. P.* 452.

[3] Så t. ex. har Ture Ketilsson (Bjelke) haft två söner med namnet Nils, den ene kallas alltid Nils Turesson, den andre Nils Dannes; (flera bref visa detta. Jfr Bjelke-slägten i *Svenska Ättartal,* årg. 5). — Ulf Holgersson (tre stengaflar) har haft två söner med namnet Holger; den ene kallas Holger Ulfsson, den andre Holger Amä (*D. S.* 1476, 1578 m. fl.).

Han ställer honom samman med en Håkan Tunesson, som 1286 var marsk. Och han antar först, att Anund Sture och Gustaf Tunesson voro bröder till marsken Håkan, men sedan har han strukit denna gissning och ställt Gustaf och Anund såsom söner till en Tune, som var marsken Håkans systerson. Slägtskapen mellan Håkan och hans systerson Tune kunna vi konstatera [1], men sambandet mellan Håkan och Sture-slägten är en ren konstruktion. Håkan Tunesson har tillhört en helt annan slägt — han för i sitt vapen klufven sköld med en half lilja och två snedbjelkar [2] — och har ej alls med Sture-slägten någon gemenskap. Det är alldeles tydligt, att Rasmus här dragit sina slutsatser endast af namnlikheten.

Sedermera modifieras Rasmus' uppfattning något. Han stryker marsken Håkan, men gör åter Anund och Gustaf till bröder åt Håkans syskon. Elin, Ingeborg, Oleff och prosten Bengt i Skara, som kvarstå på tabellen i H. 49, äro bevisligen syskon till marsken Håkan [3].

I Rasmus' slägtböcker är det ganska stor oreda äfven rörande de öfriga medlemmarna af denna slägt; anteckningar nedkastade gissningsvis. Nämde Gustaf Tunesson är nästan alltid bror till Anund Sture.

Ibland uppträder samtidigt en Gustaf Sture såsom Anunds son [4]. Om denne känner Rasmus för öfrigt ingenting mer, än att han har tvenne döttrar, som äro gifta med Heyne Snakenborg och Håkan Algotsson. I bevarade handlingar förekommer ej Gustaf Stures namn. Vi ha skäl att misstänka, att Rasmus dragit sina slutsatser från andra omständigheter. Benkta Gustafsdotter, Heyne Snakenborgs hustru, för Sture-ättens vapen, och möjligen är det däraf Rasmus gissningsvis antagit, att hennes fader var son till Anund Sture. Men då man kan anse,

[1] *D. S.* 2249, m. fl. — Jfr min uppsats om Håkan Matsson i *Sv. Autogr.-sällsk. Tidskr.* 1897.

[2] Hildebrand, Sv. Sig. III: 58.

[3] *D. S.* 1003, 1521 m. fl.

[4] *H. 49, Pehr Brahe,* m. fl.

att den ofvannämnde Gustaf Tunesson är befryndad med Sture-ätten, och då man kan anse, att han lefver ännu vid midten af 1300-talet[1], är det troligt, att Benktas fader just varit Gustaf Tunesson. Denne skulle således på samma slägttabell uppträda både som broder och son till Anund Sture.

I en af Rasmus' slägtböcker[2] förekommer ännu en tredje version: Gustaf Sture, sonson till Anund Sture, son till en konstruerad Tune Anundsson. Det är tydligen samme Gustaf Tunesson, som här går igen, ty han säges vara gift med Mechtild, som verkligen var Gustaf Tunessons hustru[3], och hans dotter är gift med Heyne Snakenborg.

I en annan slägtbok[4] har Rasmus sökt göra samme Gustaf till son åt Magnus Sture, Anund Stures son, sedan han först gissat, att han var Magnus' broder.

När slutligen i H. 49 alla konstruktioner äro sammanförda, har Rasmus således fått en Gustaf (Sture) i hvarje led. Anunds broder, Anunds son och Anunds sonson; samma person, som tagit tre olika former! Att Magnus Stures son Algot verkligen haft en son med namnet Gustaf, har nog i någon mån bidragit till konstruktionen.

Först med Algot Magnusson Sture blifva uppgifterna ganska jemna, fast ännu några förvexlingar förekomma. Traditionen och en rikligare tillgång på urkunder förklara detta förhållande. De tvenne personer med namnet Gustaf, som i de yngre leden förekomma, hafva båda existerat.

Analyserar man slägttabellen i H. 49, visar sig således, att af de personer, som äro äldre än Algot Magnusson, ingen mera än Magnus och Anund med säkerhet

---

[1] år 1354 (*R. P.* 163 och perg.-br. i U. B.).

[2] *H. 42,* under grefve Pehrs slägt. Tabellen kanske skrifven först efter Rasmus' tid.

[3] *D. S.* 4518.

[4] *H. 45,* f. 2.

kunna ställas i slägtsamband med Algot; möjligen har Gustaf Tunesson varit Anunds broder. Af de öfriga äro några införda på oriktigt ställe, några hafva aldrig existerat, åtminstone har icke Rasmus från någon tillförlitlig källa hemtat uppgifter om dem. —

Vid slägten med en fembladig ros i vapnet (Ros till Ervalla) förekomma också ganska djerfva förvexlingar[1]. — Innan jag nämner något om alla de motsägelser, som där förekomma, vill jag undersöka en uppgift, som mera regelbundet återfinnes i Rasmus' slägtböcker och därför synes tillförlitlig, men hvilken vid närmare undersökning visar sig vara oriktig.

Vid de tillfällen, då Rasmus nämner namnet på riddaren Peder Ulfssons hustru, kallas hon alltid Birgitta[2]; tillnamn bär hon aldrig. I de äldre slägtböckerna H. 36 och H. 37 förekommer samma uppgift.

Leta vi efter Birgittas namn i bevarade urkunder, lyckas vi icke återfinna någon, som skulle kunna identifieras med Peders hustru. Men då vi veta ytterst litet om Peder Ulfsson, då inga urkunder säga hvad hans hustru hetat[3], och då ingenting direkt motsäger Rasmus' uppgift, kunde det tyckas som om vi ej behöfde misstänka den, eftersom den förekommer så regelbundet. Uppgiften har fortlefvat till våra dagar och kvarstår i Biografiskt lexicon, där Peders hustru kallas Birgitta Björnsdotter[4].

Jag har emellertid beaktat en sak, som gör troligt, att Peder Ulfssons hustru icke hetat Birgitta. Enligt Brenners teckningar af grafstenar[5], har i Vadstena kloster-

[1] I Bilaga II har jag infört en af Rasmus' tabeller öfver slägten: H. 49, resultat af senare forskning.

[2] *H. 6 c, H. 45, H. 5, Pehr Brahe.*

[3] 1447 talas om Margareta, Peder Ulfssons hustru. Men det är säkerligen en annan person, ty han kallas ej riddare; några söner till Margareta synas ha varit borgare. (*Bref i Strengnäs, Handl. rör. Skand. hist.* 28.)

[4] *Biogr. lex.* XII, s. 145.

[5] gjorda 1669 och 1670. Ms i K. B. (*F. l. 4 b.*) f. 199.

kyrka funnits en grafsten med tvenne sköldar, af hvilka den venstra innehållit Vinstorpaättens vapen (klufven sköld med en half lilja och två snedbjelkar), den högra en fembladig ros. Af omskriften har Brenner, då han gjort sin omsorgsfulla teckning, kunnat läsa: "sub hac petra jacet nobilis vir Petrus"; därefter har det varit utplånadt, och slutligen har han med en viss tvekan tydt de sista orden till "et Gertrudis Amundzdotter".

Denna sten har af Peringsköld och andra blifvit hänförd till "Peter Matsson till Vinstorp", som skulle varit gift med Margareta, en dotter till Peder Ulfsson [1]. Emellertid kan man anse, att någon Peter Matsson med Vinstorpa-ättens vapen aldrig funnits [2]; ej heller har Margareta varit gift med någon medlem af denna slägt [3]. Och betraktar man sköldarnas inbördes läge, måste man antaga, att rosen är mannens vapen, det andra hustruns, ty man får nog anse som regel, att mannens vapen å grafstenar ligger till höger.

Men har mannen hetat Petrus — det är det namn som Brenner alldeles tvärsäkert nedskrifvit — så föres tanken osökt till Peder Ulfsson af Ervalla, som lefde i början af 1400-talet, och om hvilken man har all anledning förmoda, att han är begrafven just i Vadstena. Man vet att hans slägtingar gynnat klostret, och att flera

---

[1] *Peringskölds Topogr. saml.* i K. B. Tom. VII. — Jfr en beskrifning öfver grafstenar i Vadstena kyrka, Ms i Vitt. Akad., tyckes grundad på Brenners teckningar.

[2] Namnet Peter Matsson är säkerligen konstrueradt just med ledning af denna grafsten. En Påvel Matsson af Vinstorpa-ätten har uppgifvits vara gift med Peder Ulfssons dotter, och det är tydligen namnet Påvel, som gissningsvis blifvit gjordt till Peter. Emellertid kan man ej heller anse, att det funnits någon Påvel Matsson med Vinstorpa-ättens vapen. Äfven det är en konstruktion af genealogerna. Att ingå på en närmare bevisning i denna fråga skulle föra mig för långt.

[3] I Rasmus' slägtböcker säges endast, att Margareta varit gift med Sven Larsson. Urkunderna tala sällan om dessa personer.

af dem där äro begrafna[1]. Då man ej känner någon annan riddare med namnet Peder, som i sitt vapen förde en ros, är temligen ovedersägligt, att det måste vara han.

Men namnet Birgitta står icke på stenen, och man får skäl att misstänka Rasmus' uppgift. Om man jemför senare genealogers uppgift med Rasmus', visar sig att för dem knappast funnits någon annan källa än Rasmus. Utter kallar henne endast Brita, men tecknar vid hennes vapen en björn[2]. Bure åberopar Utter. Peringsköld talar om Birgitta Ulfsdotter med en björn i vapnet, Akerstein ger henne namnet Brita, Björn Ufs dotter, och slutligen har Biograf. lexicon fastlagit Birgitta Björnsdotter. Namnets hela utveckling tyder på, att ingen haft någon annan källa än föregående genealoger och ytterst Rasmus eller H. 36 och H. 37.

I de äldre slägtböcker, där uppgiften förekommer, talas samtidigt om, att Peder Ulfssons syster Gertrud var g. m. Jösse Eriksson, den bekanta Dala-höfdingen; samma uppgift går igen hos Rasmus vid några tillfällen[3] Emellertid är den oriktig; Jösse Erikssons hustru har visserligen varit syster till Peder, men hon har hetat Birgitta, något som tydligt framgår af urkunder[4], och som äfven Rasmus har vetat. Det skulle då gälla att förklara namnet Gertrud. Eftersom man nu har skäl antaga, att Peder Ulfssons hustru burit just detta namn, tror jag helt enkelt, att det kan förklaras så, att Peder Ulfssons och Jösse Erikssons hustrur fått byta plats i den äldsta slägtuppteckningen. I och för sig är ett sådant antagande icke onaturligt, vare sig man vill anse, att

[1] Fadern Ulf Jonsson (*Script.* I: 1, s. 135), systern Katarina (s. 135), fastern Cecilia (s. 130) och svågern Jösse Eriksson (s. 153).

[2] Utters vapenbok, kallad Jonas Bures slägttaflor *X. 4* i UB. Möjl. är detta vapen inskrifvet efter Utters tid. Hvarifrån det kommit är svårt att säga, kanske någon förvexling. I alla händelser behöfver icke detta vapen tyda på, att Utter för sjelfva namnuppgiften haft någon annan källa än Rasmus.

[3] *H. 6 c, Pehr Brahe* f. 41.

[4] t. ex. *Dipl. e. 1401* n. 2127 Pergbr. i RA 1421 $^1/_8$.

tradition eller urkundsgranskning varit källa för uppgiften. Mest förklarligt är det, om en tradition funnits. Förvexlingar af dylikt slag göras lättast af minnet. — Det finnes äfven andra omständigheter, som tala för att Peders hustru hetat Gertrud Amundzdotter, och att hon fört samma vapen som Vinstorpa-ätten. Det är nemligen antagligt, att hon är dotter till någon medlem af den norska slägten Bolt, som skall ha fört just detta vapen[1], och bland hvars medlemmar flera burit namnet Amund. Peders egen slägt var från Norge. En Amund Bolt omtalas af genealogerna regelbundet såsom Peders son; om en sådan funnits, har han säkerligen upptagit sin morfaders namn[2].

Därest uppgifterna om Gertrud och Birgitta kunna förklaras såsom jag försökt, stå de icke i direkt beroende af Rasmus Ludvigssons forskningsarbete, men vittna endast om hans kritiklöshet och oförmåga att förstå de motsägelser, som af olika källor stälts fram för honom. Uppgifterna om Gertrud som Jösse Erikssons hustru har han ändrat, då urkunderna visat honom något annat; i hans yngre slägtböcker kallas Jösses hustru alltid Birgitta. Men han har icke hunnit reflektera öfver grunderna till den motsägelse som han beaktat.

Peder Ulfssons fader, Ulf Jonsson[3], behandlar Ras-

[1] Så uppger *Danskt Adelslexion* I, s. 67.

[2] I *Dipl. Norveg.* omtalas vid midten af 1400-talet en Amund Pedersson, stundom tills. med Peder Ulfsson; troligen är han dennes son.

[3] Till ledning vid den följande framställningen inför jag en del af slägtens stamtafla, sådan den med hjelp af urkunder kan klarläggas.

Hafthor Jonsson

Jon Hafthorsson
g. m. Birgitta Knutsdotter (lejon)

Ulf Jonsson g. m. Margareta (Pedersdotter Bonde)	Cecilia g. m. Ulf Holmgersson (tre stengaflar)

Peder Ulfsson g. m. Gertrud Amundsdotter (Bolt?)	Birgitta g. m. Jösse Eriksson	Katarina g. m. Tord Pedersson (Bonde)
Ulf Pedersson till Ervalla		Märta g. m. Bengt Königsmark
Jöns Ulfsson till Ervalla		
Birgitta Jönsdotter, ättens sista medlem		

mus på ett sätt, som i hög grad vittnar om hans brist på eftertanke och hans oförmåga att sammanhålla hvad han sjelf utarbetat. Vid olika tillfällen bär Ulfs hustru olika namn; det är ända till fyra gissningar Rasmus försöker.

Af bevarade urkunder vet man, att Ulfs hustru hetat Margareta Petersdotter och att hon är död 1377 [1]. Det får anses, att hon varit dotter till Peter Bonde, troligen Peter Tordsson [2]. 1415 skifta Ulfs barn arf efter henne. Det finnes ingenting i urkunderna som tyder på, att Ulf varit gift flera gånger. — Rasmus har i en af sina äldre slägtböcker gifvit Ulfs hustru namnet Märta [3]. Han har väl sett det i någon urkund, troligen den ofvannämda af 1415, där det talas om arfskiftet, ty på slägttabellen förekomna just de namn som i brefvet nämnas, sammanstälda i den brokigaste förvirring. Denna har tydligen föranledts af de obestämda upplysningar, som brefvet innehåller. Senare har Rasmus glömt sin slutsats och gör nya gissningar.

I de slägtböcker, som få anses äldre än H. 40 [4], ser man en annan uppgift, troligen inkommen från slägtböckerna H. 36 och H. 37, således är svårt att bestämdt veta, om den har skapats af Rasmus eller icke. Ulfs hustru kal-

[1] *R. P.* 1256.

[2] Jfr Bonde-sl. *Sv. ättartal*, årg. 6. — Till Peter Erengislesson kan hon näppeligen ha varit dotter; dennes son Tord var nemligen gift med Ulfs dotter Katarina, och Katarina får anses som dotter till Margareta, eftersom hennes barn äro bland Margaretas arfvingar 1415 (*Dipl. e 1401* n:o 2123); Tord kan knappast ha varit gift med sin systerdotter. Fördenskull får man väl anse, att den Tord Bonde som 1350 uppträder vid arfskifte "a mina wegna ok maaghs mins Ulfs Jonssonar ok systor minnar", är Tord Röriksson Bonde, hvilken då skulle kallat sin kusin Margareta för syster (*Dipl. Norveg.* XI n:o 46); Den Peter Tordsson, som jag antagit vara Margaretas fader, var nemligen farbror till Tord Röriksson. (Jfr slägttab. här nedan.)

[3] Slägtbok *H. 40* f. 23.

[4] *H. 6 c.*

las Cecilia. Här föreligger tydligen en förvexling med Ulfs syster Cecilia, som var gift med riddaren Ulf Holmgersson (klufven sköld med lejon och snedbjelkar)[1]. Det är samma Cecilia, som 1410 skänker Forsviks kvarn till Vadstena[2], en gåfva som 1445 stadfästes af Ulf Pedersson, hvilken kallar gifvarinnan sin farfars syster[3] 1411 har hon dött och blifvit begrafven i Vadstena. Diariet kallar henne uttryckligen Johan Hafthorssons dotter[4]. Rasmus har äfven vetat, att Cecilia varit Ulfs syster, men han ger då Ulfs hustru ett annat namn, nemligen Katarina Ulfsdotter[5].

I ingen urkund har jag sett Katarina Ulfsdotter nämd som Ulfs hustru; troligen har hon endast en förvexling att tacka för sin tillkomst, rentaf en i misstag gjord omflyttning af Ulf Jonssons egen dotter Katarina, som var gift med Tord Bonde. Men intet hindrar Rasmus att samtidigt upptaga dottern och hennes man. Det är i Rasmus yngsta slägtbok, denna uppgift förekommer. Här är således exempel på, huru den sista uppgiften ej behöfver vara den mest riktiga.

Rasmus' fjerde gissning är, att Ulfs hustru varit "Brita, Knut Algotssons dotter, som förer ett lejon"[6]. Här föreligger en förvexling med Ulfs moder! Att Jon Hafthorsson var Ulfs fader är säkert[7] och att Jons hustru hetat Birgitta Knutsdotter vet man också[8]. Att hon fört ett lejon i vapnet bör ej betviflas. Rasmus talar öfverallt, om att hon för detta vapen, både då han kallar

[1] Flera omständigheter tala för, att hon är identisk med den Cecilia, som Ulf Holmgersson 1386 kallar sin hustru (*R. P.* 2200). Jfr *Dansk Pers. hist. Tidskr.* I: 6 s. 262.

[2] *Dipl. e. 1401* n:o 1353.

[3] Styffe: *Skandinavien,* s. 144.

[4] *Script.* I: 1, s. 130.

[5] *H. 49.* Jfr *H. 46* och *X. 1.*

[6] *Pehr Brahe* f. 41.

[7] *R. P.* 2866, 2880 mfl.

[8] *D. S.* 4538, m. fl.

henne Jons hustru[1] och Ulfs. På några ställen nämner han årtalet 1350, och vid ett tillfälle talar han om Hamarö gods, som tillkom henne. Då vi nu från 1350 ha ett bref just rörande Hamarö gods, utfärdadt af Jon Hafthorsson och besegladt af hans hustru Birgitta Knutsdotter[2], är det tydligen samma bref som Rasmus sett. Jons sigill är bevaradt, Birgittas förkommet, men af Rasmus' anteckning får man anse säkert, att han sett Birgittas vapen. Däraf har han då dragit slutsatsen, att Birgitta var dotter till Knut Algotsson, som ju förde ett lejon i vapnet. Men någon bestämd uppgift därom har han säkerligen ej sett, ty Birgitta kan svårligen vara dotter till Knut Algotsson, då denne lefde vid slutet af 1300-talet och tyckes vara yngre än Jon Hafthorsson. Snarare är hon då dotter till Vestgötalagmannen Knut Magnusson, som lefde i början af 1300-talet, och som äfven förde ett lejon i vapnet[3]. Rasmus har äfven gissat att hon var Knut Jonssons dotter, fast han låtit denna uppgift vika för den andra[4].

Att Ulf Jonssons dotter Katarina var gift med Tord Bonde framgår tydligt af Vadstena-diariet[5]. Rasmus har emellertid ej någon klar uppfattning af saken; att han här användt diariet kan man icke anse. Han gissar både på Katarinas giftermål med Bengt Königsmark[6] och Tord Bondes giftermål med Birgitta, en annan af Ulfs döttar[7]. Den förra uppgiften är ett löst antagande, tydligen föranledt af något bref. Men Bengt var gift med Märta, en dotter till Tord Bonde och nämda Katarina, således Ulf Jonssons dotterdotter. Det framgår tydligt af ett bref

[1] I de flesta fall har han en riktig uppfattning. *H. 45, H. 46, H. 49, H. 5.*

[2] *D. S.* 4538, m. fl.

[3] Jfr Folkungaätten, i *Sv. Autogr. Sällsk. Tidskr.* I s. 234.

[4] *H. 45.*

[5] *Script.* I: 1, s. 135.

[6] *H. 45, H. 25.*

[7] *H. 40, Pehr Brahe* f. 41. I *X. 1* har han äfven gissat på Birgittas giftermål med Sven Larsson, som annars säges vara gift med Peder Ulfssons dotter Margareta.

1421, där Peder Ulfsson ger själagift tillsamman med Jösse Eriksson och Bengt Königsmark, hvarvid det i slutet af brefvet säges, att "wi lætom hængia war incighle oc wara for^{da} Jönis Erixsons oc Bæncz Königsmarks husfrwors Birgitta Ulfzdottr oc Mæreta Thordzdottr incighle for thetta breff" [1]. Häraf ådagalägges tydligt slägtsammanhanget, men det oaktadt är det möjligt, att det just varit detta bref som förledt Rasmus till antagandet, att Bengt var gift med Ulfs dotter; han har helt enkelt första gången endast lagt märke till brefvets början och antagit, att Bengt var beslägtad med Peder Ulfsson på samma sätt som Jösse Eriksson. Det är denna första gissning, som kvarstår ännu i H. 25, men däremot blifvit ändrad i H. 45, och slutligen i riktig form influtit i H. 49. — Då Rasmus har gissningar om Birgittas giftermål med Tord Bonde, blandar han föröfrigt in flera namn af Bonde-slägten i den brokigaste förvirring.

Peder Ulfssons barn gå i allmänhet igenom Rasmus' slägtböcker utan några motsägelser och bortblandningar. Här vittnar säkerheten om en större jemnhet i källorna; här är nog tradition grunden, fast urkunderna fått lemna kompletterande uppgifter. För äldre tider har Rasmus knapt haft flera urkunder än dem vi ega. Man kan ju nästan leda alla hans konstruktioner tillbaka till bref som jag här citerat.

Lars Ulfsson, som tillhör Blå-slägten, upptages i Rasmus' äldsta slägtböcker bland Ulf Jonssons barn; jag har ofvan påpekat, huru förvexlingen kan förklaras [2], i det Lars Ulfssons fader äfven hetat Ulf Jonsson. I Rasmus' senare slägtböcker försvinner sambandet, då urkundgranskningen tydligen ledt honom till andra slutsatser. —

Taga vi som exempel en annan slägt, Bonde-slägten, så framträder den också hos Rasmus i rätt bjärta skiftningar.

[1] Perg. br. i RA.

[2] Se ofvan sid. 73 not. 1.

Med tillhjelp af bevarade urkunder kunna vi konstatera, att det under medeltiden funnits tvenne grenar af denna slägt, den äldre härstammande från Tord Bonde, som lefde i början af 1300-talet; den yngre från Tords broder Erengisle Pedersson [1]. Till den förra grenen hörde konung Karl Knutsson och hans kusin, marsken Tord Bonde, idet att deras gemensamme farfader Tord Bonde Röriksson var sonson till ofvannämde Tord Bonde d. ä. Från den yngre grenen härstammar den nu lefvande Bonde-ätten. Den äldre grenen var utdöd redan vid Rasmus Ludvigssons tid.

I sina äldre böcker [2] känner Rasmus slägtens härstamning från den mytiske Tord Tott [3]; troligen är den tagen från H. 36 eller dess källor. Tord Tott säges vara far till Tord Skägge. Denne åter far till Rörik Bonde.

Senare tyckes Rasmus bygga sina slägtledningar hufvudsakligen på urkunder och upptar icke Tord Tott, utan börjar ledningen med Rörik. Nu känner han både Tords och Röriks giftermål, något som de äldre slägtböckerna

[1] *D. S.* 4554, 3534 mfl. Jfr Bonde-slägten i *Sv. Ättartal.* årg. 6. Till bättre öfversigt inför jag följande slägttabell, som vi med hjelp af urkunder kunna uppgöra.

Tord Bonde		Erengisle Pedersson	
Peder Bonde g. m. Ingeborg ?	Rörik Bonde	Peder Bonde till Bordsjö g. m. Ramborg Magnusdotter	
Margreta g. m. Ulf Jonsson (ros)	Tord Bonde Röriksson	Tord Bonde g. m. Katarina Ulfsdotter (ros)	Filip Bonde. Från honom härstammar den nu lefvande Bonde-ätten
Knut Bonde	Karl Bonde		
Karl Knutsson	Tord Bonde		

[2] *H. 5, H. 25, Pehr Brahe.* Jfr *H. 41.* I Bilaga III har jag infört en tabell öfver Bonde-ätten, hemtad ur H. 49.

[3] Tord Tott och Tord Skägge ha säkerligen inkommit genom några danska källor, som från dem brukat leda Tott-slägtens härstamning. Fru *Tale Ulfstrand* nämner därom i sin slägtbok (skrifven i slutet af 1500-talet, ett utdrag i *X. 5* å U. B. f. 28—33). Jfr Hofman, *Efterretninger* I s. 29. — Sammanställningen med Bondeslägten har kanske ingen annan grund än likheten i namnet Tord.

ej tala om. I Pehr Brahes slägtbok, där den fullständigaste tabellen finnes, är Tord Tott åter upptagen, och hans son kallas nu endast Tord Bonde. Det är den Tord Bonde (d. ä.), som lefde i början af 1300-talet, ättens förste säkert kände medlem.

Redan i de äldsta slägtböckerna, H. 36 och H. 37, är Peder Bonde till Bordsjö, från hvilken den nu lefvande Bonde-slägten härstammar, gjord till son åt Tord Bonde Röriksson, hvilken lefde i början af 1400-talet. Jag har ofvan nämt att uppgiften är oriktig; den är dessutom kronologiskt omöjlig, då Peder Bonde lefde i slutet af 1300-talet, under det hans föregifne fader lefde först några årtionden senare. Den oriktiga sammanställningen har kanske blifvit gjord först af traditionen, som antagit, att den Peder, som 1500-talets ättemedlemmar kände som sin stamfader, var bror till konung Karls fader Knut Tordsson.

Rasmus bygger vidare på denna grund och tror, att Peder är son till Tord Bonde d. y. Han finner nya uppgifter om Peder; han påträffar äfven flera barn till Tord. Men samtidigt får han i urkunderna se en Peder Tordsson, som var son till Tord Bonde d. ä. och bror till Rörik. Denne lefde vid midten af 1300-talet — flera urkunder konstatera hans tillvaro — och helt naturligt var, att Rasmus då kom att förblanda honom med Peder i Bordsjö, om hvilken han i urkunderna funnit, att han lefde just vid 1300-talet. — I slägtbok H. 45 har han två olika gissningar. På en tabell (f. 39) är Peder i Bordsjö ännu son till Tord Bonde d. y., såsom föregående slägtböcker uppgifvit. På en annan tabell (f. 70) är han son till Tord Bonde d. ä., såsom urkunderna snarare gjorde troligt. Och i båda fallen anför Rasmus Tord och Filip såsom Peders söner.

I Pehr Brahes slägtbok äro båda personerna med namnet Peder Bonde upptagna, dels Tord Bonde d. ä:s, dels Tord Bonde d. y:s son; från den senare härledes

Bonde-ätten som vanligt. I H. 49, som tydligen är bygd på H. 45, är det den äldre Peder Bonde, som är gift med Ramborg Magnusdotter, hvilken förut stälts samman med den yngre Peder Bonde, och såsom hans söner anföras Tord Bonde och Filip, hvilka sägas ha lefvat 1399 och 1402. Men såsom son till den yngre Peder Bonde anföres äfven en Filip, som har årtalet 1442; det är från den sistnämde som Bonde-slägten ledes.

Sammanhanget är sålunda, att Rasmus först, antagligen genom tradition, haft kännedom om en Filip Pedersson såsom en bland fäderna för den vid hans tid lefvande Bonde-ätten; denne Filips far Peder skulle vara son till Tord Bonde d. y. Då han sedermera granskat urkunderna, har han äfven funnit en Peder som var son till Tord Bonde d. ä. och då antagit, att en Filip Pedersson, som lefde i slutet af 1300-talet, var dennes son. Men samtidigt har han bibehållit den traditionella uppgiften om en Filip, som var son till Tord Bonde d. y:s son Peder; han har då trott, att denne var identisk med Filip Pedersson, som omtalats på 1440-talet. Så har han fått två personer med namnet Filip Pedersson. Dessa äro i sjelfva verket samma person. Så har han fått två personer med namnet Peder Bonde. Dessa hafva verkligen båda existerat. Men tiden då de lefvat, deras slägtförhållanden och öfriga biografiska detaljer har Rasmus ej förmått att bestämdt särskilja, så länge han fasthållit vid den oriktiga uppgiften om en Peder, som var son till Tord Bonde d. y.

Men det är ej någon bestämdt fixerad uppfattning Rasmus har om dessa saker. I en slägttabell, som kanske är samtidig med H. 49[1], anföras inga barn till Peder Bonde d. ä. Filip, son till Peder Bonde i Bordsjö, får i stället båda årtalen 1399 och 1442.

Rasmus har äfven en kortfattad anteckning, som visar att han vetat, att Peder Bonde var son till Eren-

[1] Varia genealogica *H. 21 a.*

gisle. Det är i H. 49[1]. Den lilla tabellen omfattar endast Peder Bonde 1379, hans bror Ragvald Erengisleson 1367, deras fader Erengisle Anderson och Ragvalds son Peder 1393; troligen är det ett ännu bevaradt bref af 1367, där Ragvald Erengisleson kallar Peder Bonde sin broder[2], som först ledt Rasmus till hans genealogiska slutsats, sedermera tillökt genom några nya urkunder. Några reflexioner öfver denne Peder Bondes identitet med Filips fader tyckes Rasmus aldrig ha hunnit till. På några ställen talar han endast om Ragvald Erengisleson och dennes ättlingar, utan att känna brodern Peder[3]. —

En slägt, som erbjuder ganska mycket stoff för studier rörande Rasmus Ludvigssons forskningsmetod, är den s. k. Vinstorpa-ätten[4]. Den var en bland medeltidens förnämsta. Af Rasmus har den redan tidigt blifvit uppmärksammad, eftersom drottning Margareta hade den bland sina anor: hennes mormoder, fru Anna till Vinstorp, var ättens sista medlem.

Den slägtledning, som de äldre slägtböckerna känna, sträcker sig icke längre än till en Udde, som lefde i slutet af 1300-talet, och hvars son Bengt Uddesson var farfar till den nämda fru Anna[5]. Men senare tillkomna nya led. Det är nästan med ens man märker, att ledningen kan föras tillbaka ända till 1200-talet genom Uddes far, Mats Håkansson, och farfar, Håkan Matsson, till en Mats Abjörnsson, hvilken ställes i spetsen för de större tabellerna i Rasmus' yngsta slägtböcker[6]. Samtidigt ser man, att hvart och ett af de äldre leden blir mera inne-

[1] Skrifvet med Rasmus' hand.

[2] *R. P.* 767. Andra urkunder visa, att här är fråga om Peder Bonde till Bordsjö. Jfr *Svenska Ättartal.*

[3] *Pehr Brahe,* m. fl.

[4] Den förde i sitt vapen en klufven sköld med half lilja och två snedbjelkar. Slägtnamnet, som först användts af Peringsköld, härleder sig från gården Vinstorp i Vestergötland, som under 1400-talet var slägtens sätesgård. Jfr STYFFE, *Skandinavien.*

[5] *H. 36, H. 37, H. 38, H. 39.*

[6] *H. 41, H. 45, H. 49.* Jfr *Pehr Brahe, H. 21 a.*

hållsrikt. Man förstår, att det är Rasmus Ludvigssons arbete som ligger där bakom, och att han just med hjelp af urkunder skapat sitt vetande. Jemföra vi en af våra äldsta slägtböcker med någon af Rasmus Ludvigssons yngsta, så märka vi en rätt betydlig skilnad i omfattning[1].

En granskning med hjelp af bevarade urkunder leder oss emellertid till misstanken, att flera af de personer Rasmus omtalar äro utan skäl införda på Vinstorpa-ättens slägttafla.

Redan de två första namnen, Mats Abjörnsson och Håkan Matsson, kunna vi ej återfinna i bevarade urkunder, ej heller Håkans bror Abjörn Matsson eller hans son Ragvald Håkansson. Af dessa är det endast en, som i Rasmus' slägtböcker bär något årtal, nemligen Håkan Matsson, som öfverallt där han förekommer kallas marsk 1289. Det är således antagligt, att Rasmus funnit eller trott sig finna hans namn i någon handling från detta år.

I Svenskt diplomatarium nämnes verkligen år 1289 en marsk med namnet Håkan[2]; men dennes tillnamn omtalas icke. Bland sigillen förekommer ett med Vinstorpaättens vapen; men dess omskrift är ej tillräckligt upplysande. Vid en närmare bekantskap med tidens personligheter ledes man till misstanken, att denne Håkan marsk är identisk med en Håkan Tunesson, som 1288 kallas marsk och som för just Vinstorpa-ättens vapen[3]. Brefvet af 1289 utfärdas af Håkan marsk och hans syster fru Olava (eller Olof, som det vid detta tillfälle står), hvilken ger en gård till Vreta kloster med sin dotter. Då man

[1] Se Bilaga IV, där jag upptagit en tabell ur Olof Classons slägtbok (H. 50), den afdelning, där hert. Karls anor äro införda. Då jag tror, att denna afdelning är afskrift af en bland Rasmus' förkomna slägtböcker, har jag ansett mig kunna räkna den bland hans arbeten; enhvar af dess uppgifter återfinnes för öfrigt i någon af Rasmus' bevarade slägtböcker.

[2] *D. S.* 1003.

[3] *D. S.* 975, 922, 811 m. fl. HILDEBRAND, *Sv. Sig.* III: 58.

ser, att en Olava Tunesdotter 1306 talar om en dotter i Vreta, och då andra omständigheter göra klart, att hon är nära befryndad med Håkan Tunesson af Vinstorpaätten, och då ingen kvinna med hennes förnamn i bevarade handlingar från denna tid förekommer, kan man anse som säkert, att hon är identisk med fru Olava af 1289, och att således marsken från 1289 hetat Håkan Tunesson [1].

Men om Håkan Tunesson var marsk den 22 aug. 1289, kan man svårligen få plats för Håkan Matsson under detta år. Det är högst troligt, att Rasmus' årtalsuppgift grundar sig på någon förvexling; kanske är det just ofvannämda bref, som ledt honom till något antagande, då han där endast sett förnamn och sigill. Såsom klosterbref har det funnits bland Rasmus' samling. Af Utter åberopas just detta bref, då han vill visa, att Håkan Matsson var marsk 1289; om icke han haft någon annan bevisande urkund, har säkerligen ej heller Rasmus haft någon, som just år 1289 talat om Håkan Matsson marsk.

Men man skulle kunna tänka sig, att Rasmus sett en annan uppgift om Håkan Matsson som marsk och från nämda bref endast hemtat årtalet, då han trott sig kunna identifiera Håkan med en för honom känd person. Men i så fall kan Håkan Matsson ej ha varit marsk vid denna tid. Håkan Tunesson är nog marsk redan 1281 [2]; Torkel Knutsson redan före Magnus Ladulås' död 1290. — Det är mera antagligt, att Rasmus på något sätt konstruerat upp allt hvad han vet om Håkan Matsson och helt enkelt förblandat honom med Håkan Tunesson, eftersom han blifvit förd just till den slägt, som Håkan Tunesson efter vapnet att döma har tillhört. Senare författare och genealoger, hos hvilka denna uppgift återkommer, hafva tydligen icke haft någon annan källa än Rasmus Lud-

[1] Så har man äfven i nyare historisk litteratur antagit. KJELLÉN, *Om dateringen af Alsnö och Skeninge herremöten,* anser det som alldeles afgjordt.

[2] *D. S.* 710.

vigsson[1]; ej ens hans närmaste efterföljare tyckas ha egt någon bevisande urkund, och det är icke troligt, att Rasmus sjelf haft någonting, som bestämdt ådagalagt, att en Håkan Matsson marsk tillhört Vinstorpa-ätten. Då uppgiften jemförelsevis sent återfinnes i slägtböckerna, kan man ej anse, att den grundat sig på någon tradition.

Mats Abjörnsson och Abjörn Matsson återfinnas ej heller i urkunderna. Att Rasmus icke vid deras namn skrifvit något årtal, tyder på, att ej heller han funnit deras namn; lika litet vittna uppgifterna hos följande genealoger om någon urkund. Det är nog Rasmus' konstruktionsförmåga, som vid alla tre namnen lemnat spår efter sig. Säkerligen har ingen af här nämda personer ens existerat. Det är namnkombinationer, som ledt Rasmus till förhastade slutsatser, och han har bygt vidare på lösa antaganden. Det kan ju ha funnits många möjligheter för felslut, och svårt är att bestämdt analysera de tankevägar han gått.

Jag tror emellertid, att Håkan Matsson för sin tillkomst haft att tacka en sammanblandning, men ej direkt med någon samtida, utan med en Håkan Matsson, som 1335 var konung Magnus Erikssons marsk[2]. Denne var son till Mats Thyrnesson (hjorthorn)[3], fast han senare gjorts till medlem af Vinstorpa-ätten och uppgifvits vara sonson till Håkan Matsson d. ä. Han skulle således af Rasmus ha blifvit förd till Magnus Ladulås' tid, af någon

[1] Jfr min uppsats om Håkan Matsson, *Sv. Autogr.-sällsk. Tidskrift* 1897.

[2] *D. S.* 3122.

[3] Håkan Matssons vapen är ej bevaradt. Han nämnes ofta tillsamman med riddaren Thyrne Matsson, som för ett hjorthorn i vapnet. — I Mats Ketilmundsons testamente omkr. 1326 (*D. S.* 2601) gifvas gåfvor åt bl. a.: Thyrne Matsson, Håkan Matsson, domine Ingeborg Mattisdotter och domicelle Birgitta Mattisdotter, hvilka alla få någon fast egendom. Omedelbart därefter står: "item ipsis liberis domini mathei thyrneson quingentas marchas" etc. Däraf framgår tydligt, att alla de nämda äro Mats Thyrnessons barn, och det kan icke här vara fråga om någon annan Håkan Matsson än den, som några år därefter kallas marsk.

orsak blifvit inrangerad på Vinstorpa-ättens stamtafla och ställd i samband med Abjörn Matsson och Mats Abjörnsson, som likaledes skulle vara uppkonstruerade.

Jag vill söka förklara, huru detta tillgått, fast jag ej kan anföra några fullt bindande skäl. Min förklaring är blott en gissning, och den får gälla såsom sådan.

Tager man en af Rasmus Ludvigssons tabeller öfver Vinstorpa-ätten, exempelvis en i H. 45 (f. 31), så finner man bland de personer, som bära något årtal, en Knut Abjörnsson 1315. Denne har Rasmus tydligen funnit i något bref. Hans tillvaro kan ännu konstateras. Han omtalas 1312 och är samma person, som 1331 skrifver sig till Gimene[1]. Hans vapen är bevaradt och visar alldeles riktigt Vinstorpa-ättens[2].

En annan person, som på Rasmus' slägttabell förekommer, och hvars tillvaro vi kunna konstatera, är en Mats Håkansson till Ulfsberg. Denne är hos Rasmus son till Håkan Matsson och far till Udde Matsson. Detta är emellertid alldeles oriktigt, ty den Mats Håkansson till Ulfsberg, som vi nu känna, är son till en Håkan Karlsson med stjerna i vapnet, äfven han egare till Ulfsberg. Håkan Matsson för sjelf först en stjerna, senare en båt, troligen mödernevapen. Han omtalas 1354 och följande år, ännu 1393[3]. Det är alldeles tydligt, att det är denne Rasmus åsyftar. Han har sedermera oafbrutet fått kvarstå på Vinstorpaättens stamtafla.

Rasmus har sålunda funnit Mats Håkansson till Ulfsberg i tidens handlingar. Att han ej ger honom något årtal, beror kanske på, att han ej känt sig säker på sin

[1] *D. S.* 1865, 2891, m. fl.

[2] HILDEBRAND, *Sv. Sig.* III, 253, 406.

[3] Om Mats Håkansson se *R. P.* 174, 2689 m. fl. Håkan Karlssons bref, dat. Ulfsberg 1339, finnes i *Peringskölds Biografica illustr. virorum.* Båda dessa personer förekomma ofta i tidens handlingar. Efter flera omständigheter att döma, har Håkan Karlsson antingen varit son till eller gift med en medlem af Båt-slägten. Båtvapnet föres äfven af Håkan Matsson, en son till Mats Håkansson (*R. P.* 2689).

gissning, då han ej sett något bevisande vapen. Rasmus har tydligen utgått från Udde Matsson, hvars vapen han kanske sett, och hvars frändskap med senare Vinstorpaätten är fullt klar. Uddes namn och vapen ser man i ännu bevarade urkunder från 1360—80-talen[1]. Att Mats Håkansson till Ulfsberg var Uddes far, har nog blott varit en lös gissning af Rasmus, då han sett Mats omtalad några årtionden före Udde och ej vetat, till hvilken slägt han skulle föras. Möjligen har han dock haft någon säkrare grund för sitt antagande, ty man kan tänka sig, att det funnits en tradition om att Udde Matsson var sonson till en Håkan marsk, hvilken då skulle vara Håkan Tunesson; vi ha visserligen intet bevis för, att verkligen Håkan Tunesson var Uddes farfar, men omöjligt är det ej. Och i så fall blef antagandet, att Mats Håkansson var Uddes far, helt naturligt.

Lika naturlig blef då slutledningen, när Rasmus forskade vidare, vare sig han forskat för att få upplysning specielt om dessa personer, eller han blott träffat brefven händelsevis; han kunde då ej annat än taga för gifvet, att en Håkan Matsson, som han fann såsom marsk i något bref på 1330-talet[2], var just den i traditionen omtalade Håkan marsk. Men tydligen har han ej funnit något sigill, kanske ej känt sig säker och ej gjort någon årtalsbeteckning. — Äfven om ej någon tradition funnits, kan man tänka sig, att Rasmus gjort samma slutsats angående Mats Håkanssons far, om också blott såsom en gissning. Mats Håkanssons både förnamn och tillnamn voro ju egnade att föra forskarens tankar på Håkan Matsson.

Sedermera gälde det att träffa marskens förfäder. Då kom Knut Abjörnsson till pass. Han hade ju det vapen, som Håkan ansågs föra; alltså voro de slägt. Han lefde tvenne årtionden före Håkan. Det låg då närmast till hands att göra honom till dennes farbror. Hå-

[1] Bref å perg. i U. B. m. fl.

[2] Håkan Matsson ännu i flera bref från dessa år. *D. S.*

kans far måste således heta: Mats Abjörnsson. Och därmed är slägtledningen klar, men endast med ett årtal, för Knut Abjörnsson, kanske därför, att endast hans sigill blifvit funnet.

Det kan vara möjligt, att denna del af slägtbygningen tillhör någon annan än Rasmus, kanske någon af hans medarbetare. Men å andra sidan kan man mycket väl tillskrifva den följande utvecklingen samma person, då det är en sådan forskare som Rasmus Ludvigsson.

Sedan tyckes saken ha utvecklats så, att Rasmus en tid efter det ofvannämda ledning var klar har funnit ett bref af 1289 med en Håkan marsk, som just fört Vinstorpa-ättens vapen. Då han icke sett dennes tillnamn, har han helt hastigt dragit slutsatsen, att det är denne han åsyftat, då han gjort antagandet om Håkan Matsson marsk. Så har han då skrifvit ner årtalet 1289, eftersom han ansett sig få säkert bevis i sigillet, utan att närmare forska efter, om hans slutsats var riktig. Men då blef det en oegentlighet, som kanske först senare märktes. Knut Abjörnsson, som lefde 1315, kunde väl knappast vara Håkans farbror; det måste vara hans brorson. Så skapas en ny mellanperson, Abjörn Matsson, såsom Håkans broder och Knuts far. I sådant skick förekommer slägtledningen i den ofvannämda af Rasmus' slägtböcker, H. 45.

Men en närmare granskning af just denna slägttabell visar, att den en gång varit annorlunda. Hela tabellen är slarfvigt skrifven med anteckningar från olika tider, och särskildt synes, att Abjörn Matsson och hans son Knut äro senare tillskrifna af Rasmus' hand. Dessutom har bredvid Mats Abjörnssons namn tydligen stått: "Knut Abjörnsson 1315", fast det senare blifvit öfverstruket. Detta talar ju för, att Rasmus en gång ansett, att Håkan Matsson hade en farbroder med detta namn. — Förmodligen är det från denna eller någon äldre anteckning Utter fått sin uppgift om Håkan Matssons farbroder Knut Abjörnsson, som lefvat 1215! Det är nog Utters

egen eller Rasmus' omflyttning af årtalet 1315 till 1215, såsom bättre passande i tiden. Utter har äfven den yngre Knut Abjörnsson, således två personer med samma namn, hvilka i sjelfva verket äro samma person.

Om de antaganden jag här gjort skulle vara riktiga, kan man från Rasmus' genealogier stryka marsken Håkan Matsson d. ä., hans far Mats Abjörnsson och broder Abjörn Matsson, såsom helt och hållet konstruerade personer, af Rasmus omedvetet diktade. Sjelfva deras tillvaro lemnar emellertid ett träffande vittnesbörd om Rasmus' oförmåga att sköta det forskningsvärf, som förhållandena gifvit honom.

Några andra medlemmar af Vinstorpaätten får man också anse, att Rasmus Ludvigsson alltför djerft har inrangerat. Ragvald Håkansson förekommer ej alls i tidens handlingar. Rasmus har insatt honom för att förmedla slägtskap mellan Håkan Matsson och några personer med Vinstorpa-ättens vapen, funna i handlingar från midten af 1300-talet. Rasmus har sett, huru en Sigge Magnusson och en Ragvald Magnusson fört Vinstorpa-ättens vapen, likaledes en Magnus Ragvaldsson, som 1325 omtalas tillsamman med sina syskon Ulvild och Håkan[1]. Då han sett Magnus omtalad tidigare än Sigge och Ragvald, har han dragit den naturliga slutsatsen, att den förre var far till de senare. För att förmedla slägtskapen mellan Håkan Matsson och denna ättegren, har då Ragvald Håkansson blifvit införd. Men konstruktion är alldeles bestämdt misslyckad.

Magnus Ragvaldsson är nemligen icke att anse såsom den äldste af denna slägtgren. Ragvald Magnusson, som omtalas 1343, är säkerligen Magnus' fader och Sigge Magnusson hans farbroder. Ragvald Magnusson omtalas

[1] 1325 års bref ännu bevaradt. *D. S.* 2507. Intet sigill i behåll, men det har troligen funnits vid Rasmus tid. Att Magnus fört Vinstorpaättens vapen framgår af senare urkunder (*D. S.* 2798). Jfr Hildebrand, *Sv. Sig.* III: 476.

nemligen tidigare än Magnus[1]; en Ulf Magnusson, som, af flera omständigheter att döma, är bror till Sigge och Ragvald, kallas uttryckligen farbroder af Magnus Ragvaldsson[2]. Det har funnits två personer med namnet Ragvald Magnusson, förande samma vapen[3]. Af dessa kan den yngre verkligen anses vara son till Magnus Ragvaldsson. Det är dessa båda Rasmus förblandat, och därför har han rätt, då han talar om Ragvald af 1379 såsom Magnus' son, men orätt, då han gör Sigge Magnusson till bror åt denne Ragvald.

Kan man visa, att Magnus Ragvaldssons fader hetat Ragvald Magnusson, så behöfves icke längre Ragvald Håkansson! Till hvem de tre bröderna Ragvald, Ulf och Sigge varit söner, är svårt att säga. Man kan ju gissa på en Magnus Kristinesson, som 1292 för samma vapen[4], men längre än till en gissning kan man knappast komma.

Då Rasmus talar om "her Ulf", son till Håkan Ragvaldsson, är det äfven ett misstag. Vi kunna konstatera personens tillvaro, men han för ett helt annat vapen

[1] Möjligen är han identisk med en riddare, som redan 1315 omtalas (*D. S.* 2000). Magnus har jag ej sett före 1325. — Att Ragvald fört Vinstorpa-ättens vapen visas ej af någon bevarad urkund, men ett sigill, som nu tyckes vara förkommet, åberopas i *Peringskiölds Biograf. illustr. virorum* såsom bevis på, att han fört detta vapen. Sammanhanget är efter urkunderna följande:

Magnus Kristinesson
?

Ragvald Magnusson (1315)—1347 | Ulf Magnusson 1320—1338 | Sigge Magnusson 1327—1358

Magnus Ragvaldsson 1325—1347 | Håkan 1325 | Ulvild 1325

Ragvald Magnusson 1362—1387 † 1404

[2] *D. S.* 4269.

[3] Den yngre omtalas ganska ofta vid slutet af 1300-talet. Hans vapen *R. P.* 2286 m. fl.

[4] HILDEBRAND, *Sv. Sig.* III: 81.

och är son till marsken Håkan Jonsson Läma[1]. Rasmus har nog helt löst gjort antagandet, då han af 1325 års bref vetat, att Magnus Ragvaldsson hade en bror med namnet Håkan.

Birger Håkansson har också med orätt blifvit införd på Rasmus' slägttafla. Denne person, som nämnes några gånger i bevarade urkunder, har fört i vapnet ett hjorthorn på en schakspelsrutad snedbjelke[2]. Men det är förklarligt, att Rasmus upptagit honom. Hans son Ragvald Mule har nemligen fört Vinstorpa-ättens vapen[3]. Emellertid kan Ragvalds vapen förklaras på annat sätt. Han har öfvertagit det från sin moder, fru Ingeborg, hvilken utan tvifvel var syster till marsken Håkan Tunesson, något som af flera omständigheter göres sannolikt[4].

Att Håkan Matsson (d. y.) och Törne Matsson varit bröder till Udde Matsson är ej heller riktigt. Håkan Matsson har tillhört Hjorthorn-slägten, såsom jag ofvan visat, och Törne har varit broder till denne Håkan, såsom flera urkunder ådagalägga.

Då Rasmus kallar Udde Matssons hustru fru Kirstin, har han också begått ett misstag. Urkunder visa, att Uddes hustru 1366 hetat Ingrid Karlsdotter[5] och ännu 1399 lefver hon, kallad Ingrid till Vinzetorp[6]. Det fins ingenting som talar för, att Udde varit gift med Kristina före 1366. Namnet Kristina är troligen tillkommet på

[1] *D. S.* 2615 m. fl. Han omtalas ofta vid denna tid. Han för i vapnet fyrdelad sköld med figurer i två fält, fadern Håkan Läma däremot två snedbjelkar.

[2] Hildebrand, *Sv. Sig.* III: 48. *D. S.* 1418, 719.

[3] Hildebrand, *Sv. Sig.* III: 162. Ragvald kallas 1304 son till Ingeborg, Birger Håkanssons enka (*D. S.* 1418).

[4] *D. S.* 1418. Jfr 1521, 1619 m. fl. Att Håkan Tunesson haft en gift syster vid namn Ingeborg, och att sonen till en fru Ingeborg för samma vapen som Håkan, är nästan tillräckligt bevis, då man vet att andra systersöner till Håkan upptagit hans vapen, nemligen Elena Tunesdotters barn (*D. S.* 2249).

[5] Bref å perg. i U. B.

[6] *R. P.* 3054. Udde är den första af slägten, som egt Vinstorpa gård (bref 1366 å perg. i U. B.).

ett mycket enkelt sätt. Det förekommer endast i Rasmus yngsta slägtanteckningar[1] och kanske först i konung Johan III:s anträd. Där talas om "fru Kirstin her Carls". Då uppgiften icke förekommer i någon af Rasmus' konceptböcker, är knapt troligt, att han fått den genom någon urkund. Jag misstänker, att den helt enkelt kan förklaras såsom en alltför kortsynt sammanblandning af — Bengt Uddessons hustru Kristina Staffansdotter och Uddes hustru Ingrid Karlsdotter. Å anträdet H. 21 b. har nemligen med Rasmus' hand förut varit skrifvet "Christina Staffansdotter" såsom Uddes hustru; "Staffansdotter" är sedermera utskrapadt och ändradt till "her Carls". Har man kännedom om Rasmus' sätt att arbeta, behöfver man knapt förundra sig öfver, att han först i misstag skrifvit Kristina Staffansdotter såsom Uddes hustru i stället för sonens, men sedermera när han märkt felet, ändrat — endast tillnamnet, eller kanske trott sig ändra båda delarna efter uppgifter, han fått om Uddes giftermål med Ingrid Karlsdotter.

Harald Håkansson till Öö har verkligen fört Vinstorpa-ättens vapen[2]. Men vi ha ingenting som visar, huru han varit befryndad med de öfriga personer, som fört samma vapen. Man kan icke anse, att Rasmus haft någon annan källa än vi, då han dragit sina slutsatser om Håkans slägtskap. Just under det årtal Rasmus åberopar, 1343, ha vi Håkans namn och sigill bevarade i en urkund[3]. Genom tradition har icke Rasmus kunnat veta något om Harald Håkanssons slägtförhållanden, ty de enda af Rasmus' samtida, som uppgifvits såsom Haralds ättlingar, ha varit Magnus Trottessons (Eka-slägt) afkomlingar; men såsom jag senare skall visa, äro icke Magnus Trottessons afkomlingar Haralds ättlingar; därmed förfaller möjligheten af tradition.

De äldre leden af Rasmus Ludvigssons slägttabell kunna således alldeles upplösas. De flesta af hans upp-

[1] *Pehr Brahe,* Johan III:s anor i *H. 21 b.*

[2] Hildebrand, *Sv. Sig.* III: 550.

[3] *D. S.* 3723.

gifter äro oriktiga; för de öfriga har han knapt haft andra källor än dem vi kunna disponera. Vi veta, att Udde Matsson och Harald Håkansson samt Ragvald Magnussons bröder och ättlingar fört samma vapen; mera har icke han vetat om dessa personers slägtskap.

Vi kunna gissa på, att Harald Håkansson var son till Håkan Tunesson, som är den förste genom urkunder bekante person, som fört vapnet. Men något bestämdt kunna vi icke veta. Vi kunna också gissa på, att Udde Matsson, som är den förste säkert kände medlem af sjelfva Vinstorpa-ätten, d. v. s. den ätt som under 1400-talet innehade Vinstorpa gård, vi kunna gissa på, att han var sonson till Håkan Tunesson. Det vill nemligen synas som om Håkan haft en son med namnet Mats[1]. Men om

[1] Bland beseglarne af Olava Tunesdotters bref 1306 (*D. S.* 1521) nämnas såsom hennes slägtingar (propinqui) brodern Bengt Tunesson, systrarna Ingeborg och Elena Tunesdotter samt Magnus Kristinesson och Mats Håkansson. Det ser ut som om Magnus och Mats varit mycket nära befryndade med henne, troligen barn till hennes syskon, eftersom föröfrigt endast hennes syskon besegla. Då nu Magnus Kristinesson för Vinstorpa-ättens vapen, och då man vet, att flera af Håkans systersöner upptagit hans vapen, ligger det nära tillhands att antaga, att Magnus varit Håkans systerson, så mycket mer som han bär namn efter sin moder. Om han således är son till Olavas syster, än högst sannolikt, att Mats är son till hennes bror, marsken Håkan. Slägtledningen skulle då möjligen kunna uppgöras på följande sätt

Tune

? Kristina	Håkan Tunesson marsk.		Ingeborg g. m. Birger Håkansson	Olava	Bengt domprost i Skara		Elena g. m. Bengt
Magnus Kristinesson	? Mats Håkansson	? Harald Håkansson	Ragvald Mule m. fl.	Johan Bengtsson	Tune	Götar	Magnus
Möjl. från honom Ragvald Magnussons slägt, som lefde till början af 1400-talet	Udde Matsson; Vinstorpa-ätten utdöd 1552	Linvard Haraldsson	? Gustaf Haraldsson; hans slägt lefde in på 1400-talet			Troligen från honom Håkan Götarssons slägt, som lefde ännu på 1400-talet	

denne vet man egentligen ingenting. Nästan likaväl kan man tänka sig, att Udde är son till en Mats Uddesson, som 1331 var gift med en dotter till Knut Abjörnsson, hvilken förde här omtalade vapen[1]. Udde skulle då ha upptagit sitt mödernevapen. Kronologiskt är den senare gissningen mera antaglig än den förra.

Jag har ofvan talat om, huru Rasmus stält Håkan Tunesson och hans syskon samman med Sture-ätten. Det är betecknande för Rasmus' forskningsmetod och konstruktionsförmåga, att han diktat, om också omedvetet, en hel ätteledning för en slägt, samtidigt med att han stält en grupp af personer, som verkligen fört slägtens vapen, samman med en helt annan ätt, där blott en enkel namnlikhet ledt honom till kombinationer. — Äfven här kan man se huru Rasmus rör sig med större säkerhet, först då han har traditionens uppgifter att stödja sig till. Om Udde Matssons ättlingar förekomma ej några motsägande uppgifter, och hvad Rasmus där berättar, kan i allmänhet få bekräftelse af bevarade urkunder.

Innan jag lemnar Vinstorpa-ätten, vill jag göra ännu en specialundersökning. Den gäller Linvard Haraldssons dotter Katarina. Att Linvard är son till Harald Håkansson, framgår tydligt af bevarade urkunder[2], och denna uppgift förekommer ganska tidigt i Rasmus' slägtböcker. Att Magnus Trottessons (Ekaslägt) hustru Märta härstammar från Linvard, och att denne således är en af konung Gustafs förfäder, det är däremot ej fullt bekant förrän i Rasmus' yngre slägtböcker. I H. 49 har han en slägttabell, innehållande samma uppgifter, som sedermera återkomma i hertig Karls an-bok. Där säges Katarina Linvardsdotter vara gift med Magnus Håkansson (slägten Leopard, klufven sköld med leopard och half lilja), hvars dotter Märta skulle vara Magnus Trottessons hustru. I

[1] *D. S.* 2891. Om Knut Abjörnsson, se ofvan. Hans samband med Håkan Tunessons ätt kan ej klart ådagaläggas.

[2] *D. S.* 3723.

Rasmus' slägtbok H. 45 är uppgiften icke så fullständig; där är Katarinas namn icke utsatt; det säges endast, att Linvards dotter är gift med Magnus Håkansson. I äldre slägtböcker har jag ej sett någon antydan om denna sak.

Då uppgiften har en så bestämd form, kunde man misstänka, att Rasmus haft någon säker källa för den. Men söka vi med hjelp af bevarade urkunder efter Katarina Linvardsdotters namn, finna vi det icke. Hennes fader nämnes ganska ofta i handlingarna under 1300-talet. Men det omtalas aldrig, att han har några barn. Tvärtom vill det af hans och hans hustrus bref synas motsatsen. Då hustrun, Katarina Magnusdotter[1], gör testamente, ger hon gåfvor till kyrkor, kloster och enskilda och nämner särskildt mannen, som får tredjedelen af allt hennes aflingegods, men talar ej om några barn[2]. Ej heller antyder Linvard något dylikt i sitt testamente[3]. Med Magnus Håkansson tyckes Linvard aldrig ha haft någon särskild förbindelse. Ej heller tala bevarade urkunder om Magnus' giftermål med någon Katarina. Margareta har hans hustru hetat; han stiftar 1399 själamessor för henne, men antyder ej, hvems dotter hon varit[4]. Alldeles tydligt är, att Rasmus åsyftar just Magnus Håkansson af slägten Leopard, eftersom han å tabeller öfver denna slägt har samma uppgifter.

Man skulle kunna tänka sig, att Magnus Håkansson varit gift två gånger, och att Katarina Linvardsdotters namn fortlefvat genom tradition. Det skulle då ha varit hos Eka-slägten, ty dess medlemmar äro de enda ättlingar af Katarina, som Rasmus känner. Men möjligheten därför uteslutes, då man kan ådagalägga, att uppgiften om att Magnus Håkanssons dotter Märta varit gift med

---

[1] Hon var dotter till riddaren Magnus Bengtsson (klufven sköld med två snedbjelkar i ena halfvan) och Birgitta Knutsdotter (klufven sköld med leopard och en bjelke). *D. S.* 3952, jfr 3118, 3137 m. fl.

[2] *R. P.* 884.

[3] *R. P.* 893.

[4] *R. P.* 2965.

Magnus Trottesson, är oriktig. Denna grundar sig på en missuppfattning. Magnus Trottessons hustru har verkligen hetat Märta Magnusdotter, men hennes far har varit Magnus Kase, som förde en sju-uddig stjerna i vapnet; detta framgår tydligt af flera bref[1]. Man kan knappast antaga, att Magnus Trottesson haft tvenne hustrur med samma namn[2]. Genealogernas uppgift kan tillräckligt förklaras såsom en missuppfattning, hvilken föröfrigt varit ganska naturlig, då Magnus Håkansson verkligen haft en dotter med namnet Märta[3]. — Men är det oriktigt, att Magnus Håkanssons dotter varit Magnus Trottessons hustru, så förfaller tanken på tradition, ty det är just genom sin dotter Märta och hennes ättlingar, som Magnus Håkansson kommit in i genealogierna.

Då Rasmus är den förste, som har uppgiften, måste man anse, att han med tillhjelp af urkunder konstruerat fram Magnus Håkanssons hustru Katarina. Men huru har han kunnat göra detta, då man ej i urkunderna finner någon Katarina Linvardsdotter och således ej kan misstänka en enkel förvexling, och ej heller har det ringaste, som talar för slägtskap mellan Linvard och Magnus? Här föreligger nog en litet invecklad konstruktion. Möjligen kan den förklaras på följande sätt.

När Rasmus först antyder uppgiften (i slägtbok H. 45), vet han endast, att Magnus Håkansson är gift med en dotter till Linvard och dennes hustru Katarina Magnusdotter, men känner ej dotterns namn. Det vill däraf synas som om han sett, att Magnus kallas måg till Linvard eller dennes hustru. Men efter hvad jag sökt göra troligt, ha dessa icke haft några barn. Ej heller har man något som tyder på, att någon af dem varit besvågrad med Magnus och användt ordet "magh" eller "gener", hvilka lika ofta betyda svåger som måg. Det återstår då att

---

[1] *Dipl. e 1401* n:o 883.

[2] Magnus Trottesson har en gång förut varit g. m. Katarina Olofsdr. (*Dipl. e 1401* n:o 133.)

[3] *R. P.* 2966.)

antaga, att Rasmus förblandadt dem med en samtida namne. Linvard Haraldsson är, efter hvad jag funnit, ensam om sitt namn. Namnet Katarina Magnusdotter däremot bäres af flera personer vid denna tid. Kunde man då visa, att någon af dessa varit så befryndad med Magnus Håkansson, att hon kunnat kalla honom måg eller svåger, så vore det sannolikt, att Rasmus blifvit ledd till sin konstruktion genom ett bref, där en sådan uppgift förekommit.

En Katarina Magnusdotter, hvars fader var Magnus Knutsson af Blå-ätten, lefde 1373 och var gift med Finvid Finvidsson d. ä. (delad sköld med öfre fältet klufvet)[1]. Man vet, att denna Katarina haft en syster Margareta, ty hennes son Finvid Finvidsson d. y. talar 1389 om sin moster fru Märta[2]. Jag misstänker, att denna Margareta varit Magnus Håkanssons hustru, som ju burit detta namn och som 1399 tyckes vara död[3]. Man vet, att Katarina haft en syster, som varit gift med en Magnus, ty hon kallar en Karl Magnusson sin systerson[4], och dessutom kallar en Karl Magnusson 1370 Katarinas fader Magnus Knutsson för sin morfar[5]. Om denne Karl Magnusson vet man ej bestämdt, till hvilken slägt han hör[6]. Och omöjligt är

---

[1] *R. P.* 1062. Nämda slägtförhållanden framgå af flera urkunder.

[2] *R. P.* 2446.

[3] *R. P.* 2965.

[4] Utter (Collect. geneal. *H. 15* i R. A.) säger, tydligen efter något bref, att "Carl Magnusson var fru Kirstins systerson"; denna fru Kirstin skall vara fru Karin Magnusdr, Finvids hustru, att döma af Utters öfriga anteckningar å samma sida; det är två personer Utter förvexlat och läst Kirstin i stället för Karin. — Rasmus anför i *X. 1,* också efter bref, en Karl Magnusson såsom systerson till Katarina.

[5] *Link. Bibl. handl.* I, s. 224. Karl Magnusson sjelf har utfärdat och beseglat detta bref, och sigillet skulle således kunna gifva upplysn. om hans slägt. Oaktadt förfrågan vid Link. Bibl. har jag ej lyckats få upplysning därom, då brefvet lär vara förkommet.

[6] En Karl Magnusson med half lilja i vapnet omtalas 1352—67 (*R. P.*). Vid denna tid finnas flera personer med samma namn.

icke, att han varit son till Magnus Håkansson. Men det är ju endast en gissning. — Den fru Märta, som Finvid Finvidsson d. y. kallar moster, kan man ej identifiera med någon person. Intet finnes, som direkt talar emot ett antagande, att hon varit Magnus Håkanssons hustru. Att hon varit gift med en riddare tyckes framgå däraf, att hon kallas fru. Om Magnus Håkansson vet man, att han varit riddare.

Om Märta Magnusdotter varit Magnus Håkanssons hustru, kan man tänka sig, att Rasmus sett en urkund, där hennes syster Katarina Magnusdotter kallat Magnus sin "magh" eller "gener". Han skulle däraf ha dragit slutsatsen, att Magnus var gift med Katarinas dotter; sedan har han identifierat Katarina med Linvard Haraldssons liknämda hustru och så fått uppgiften, att Magnus var gift med Linvards dotter. Hvarifrån han sedan fått namnet Katarina är svårare att säga; kanske blott en förvexling med moderns namn; men det kan också finnas andra möjligheter för ett nytt felslut.

Mitt försök till förklaring gäller som en gissning. Säkert torde vara, att saken är uppkonstruerad. Vi ha intet skäl att tro på Rasmus' uppgift, fast det vid ett flygtigt betraktande kan synas, som om han haft säkra källor till sitt förfogande. Min förklaring förutsätter egentligen endast en förkommen källa. På en enkel uppgift i denna skulle hela hans konstruktion kunna vara bygd. —

Jag har ofvan nämt, att Rasmus ledt Vasa-ätten ända till Nils Ingemundsson på 1200-talet. I slägtböckerna H. 36 och H. 37 är Krister Nilssons farfarsfar, Karl i Vasa, ännu den förste å tabellen. Likaså i Rasmus' äldre slägtböcker H. 38 och H. 39. Senare känner han sambandet med Kristiern, som 1303 kallas konung Birgers fogde, och slutligen upptages Nils Ingemundsson som far till denne Kristiern[1].

---

[1] I Bilaga V har jag infört från Olof Classons slägtbok (H. 50) en där inhäftad tabell, som är skrifven af Rasmus' hand.

Med hjelp af urkunder kunna vi knappast föra slägten längre tillbaka än till Krister Nilssons fader, Nils Ketilsson, som lefde i slutet af 1300-talet[1]. En Ketil Karlsson, som omtalas vid samma tid, kan man näppeligen anse som Nils' fader; han är bosatt i Småland[2], då Vasaslägten däremot tyckes leda sina anor från Upland.

Eftersom redan de äldsta slägtböckerna hafva uppgifter om Nils Ketilssons farfar, kan man emellertid misstänka, att någon tradition bevarat en längre ätteledning, som vid Rasmus Ludvigssons tid nedskrifvits. Att några äldre uppteckningar om slägten ha funnits, anser jag icke troligt, bl. a. därför att slägtböckerna endast innehålla enkla namn, inga biografiska notiser. Då urkunderna verkligen tala om en Ketil Karlsson, kan det också vara möjligt, att våra äldsta genealoger med hjelp af dessa konstruerat upp Nils Ketilssons fäder. I så fall ha vi ingenting att lära af slägtböckerna. Några omständigheter tyda möjligen på, att urkunder tjenstgjort som källa redan för tabellen i H. 36.

Att slägtens stamfader kallas "Karl i Vasa" (eller "Karl till Vasa"), är rätt egendomligt. En framstående forskare[3] har anfört denna lilla omständighet som ett bevis för, att Vasa gård haft en viss betydelse för utbildandet af slägtens namn, i det han ansett, att 1500-talets genea-

[1] Han omtalas ganska ofta. 1367 är han häradshöfding i Frötuna. Hans vapen se *Antiquarisk Tidskrift* VII:1 s. 42 (H. Hildebrand, *Det svenska Riksvapnet).* Bland hans ättlingar äro följande mest bekanta

Nils Ketilsson
Krister Nilsson
Karl Kristersson — Nils Kristersson — Johan Kristersson
Ketil Karlsson — Erik Karlsson — Erik Johansson — Krister Johansson
Konung Gustaf

[2] Karl Ketilsson bekräftar sin fader Ketil Karlssons gåfva till Nydala (*R. P.* 2038); Karl Ketilsson, som 1411 nämnes i ett småländskt bref, är nog samma person (*Dipl. e 1401,* n:o 1437).

[3] E. Hildebrand: *Vasanamnet och vasavapnet.*

loger genom "den öfverraskande ljudlikheten mellan namnet på ett slägtgods och namnet på ett föremål, hvarmed vapenmärket tidtals företedde en viss likhet", kommit att uppställa Vasa gård som slägtens stamgods och samtidigt fastslå vapenmärkets betydelse. Genealogerna skulle sålunda ha vetat, att Vasa gård var ett slägtgods, och så konstruerat upp det epitet, de gifvit slägtens förste medlem. Det kan ju vara möjligt, att så är förhållandet. Men, å andra sidan — lika litet som det brukades, att personer skrefvo sig till en sätesgård, så tidigt som Karl i Vasa skulle ha lefvat, lika litet ser man exempel på, att 1500-talets genealoger göra kombinationer, så pass genomtänkta, som denna skulle vara. Jag misstänker, att namnet "Karl i Vasa" kan förklaras på ett enklare sätt, och att det snarare är så, att genealogerna genom en tillfällighet blifvit ledda till antagandet att Vasa var stamfaderns gods, och först därefter kommit att tänka på, att det varit ett slägtgods.

I några af Rasmus' äldre slägtböcker, H. 39 och H. 6 c, förekommer vid Vasa-ätten en rand-anteckning om Vasa gård, att den "haffuer i förtyden warit ett häretzsäte, som nu 6 bönder boo opå, som ligger för 4 markland iord och rentter 2 lester korn, liggiendes i Skäfftuna sockn i Säminghundrattz häred". Denna anmärkning återkommer sedermera i nästan alla Rasmus Ludvigssons slägtböcker. Dömer man af hans källor i allmänhet och af innehållet i denna anteckning, så kan man anse som temligen säkert, att dess uppgifter äro hemtade från något bref. Säkerligen har detta varit från slutet af 1400-talet, ty i ett ännu bevaradt bref af 1461 förekomma delvis samma uppgifter, nemligen om gårdens läge och att den ger i ränta 2 läster korn[1]. Brefvet är utfärdadt af biskop Ketil Karlsson, som säljer "sitt fädernegods Vasa" åt sin broder Erik Karlsson. I ett bref af 1488 säges, att godset består af 6 gårdar[2] — således

[1] Bref å perg. i R. A. 1461 $^{8}/_{12}$.
[2] STYFFE, *Skandinavien*, s. 298.

motsvarande de 6 bönder, som randanteckningen talar om. Då flera bref, där det talas om godsets storlek, från denna tid finnas bevarade, är det säkerligen från ett sådant, som uppgiften härstammar, kanske från något nu förkommet.

Jag tror, att det är ett likartadt bref, som gifvit uppslag till namnet "Karl i Vasa". Ketil Karlsson har kallat gården sitt fädernegods, och den forskare som sett brefvet — vare sig det ännu bevarade eller något förkommet — har dragit den helt naturliga slutsatsen, att Ketils fader egt gården, och så nedskrifvit "Karl i Vasa". Båda namnen ha sålunda stått antecknade, kanske helt löst, utan något årtal, möjligen med något vapen. Då man nu trodde sig veta, att Nils Ketilssons fader hette Ketil Karlsson, vare sig man kände namnet genom tradition eller genom urkundsgranskning fått reda på den Ketil Karlsson, som verkligen lefde på 1300-talet — har man sedermera identifierat denne med den Ketil Karlsson, om hvilken man hade anteckning. Kanske drog man sina slutsatser, därför att man visste, att han förde slägtens vapen, kanske endast på grund af namnlikheten. Så blef då Ketils fader, "Karl i Vasa", slägtens stamfader.

Och det vill synas, som om man först därefter kommit att närmare tänka på, att Vasa gård varit ett slägtgods. Möjligen har man vetat, att Krister Nilsson och några af hans ättlingar innehaft gården, men man har icke ansett det som något särskildt beaktansvärdt. Kanske har man icke ens vetat det. I ingen enda slägttabell talas om, att någon af Kristers afkomlingar egt Vasa gård, oaktadt det stundom förekommer anteckningar om personers egendomsförhållanden; Nils Ketilsson t. ex. skrifves till Björnö, Johan Kristersson till Rydboholm, Krister Johansson till Örby.

Det är säkerligen först sedan man genom en tillfällighet fått Karl i Vasa till slägtens stamfader, som man kommit att ställa ljudlikheten i gårdens namn och i vap-

nets samman med hvarandra. Att gårdens namn bidragit att fixera vapnets och så utbilda slägtnamnet, är nog säkert; det blir icke mindre sannolikt, om man tänker sig utvecklingen såsom jag här sökt göra. Snarare tvärtom, då man ju kunnat göra sina kombinationer lättare, när man haft något bestämdt, något nedskrifvet att hålla sig till. Det är ej så antagligt att, om man också velat, att några af konungens slägtingar innehaft en gård, endast den obestämda uppfattningen däraf skulle ha ledt till jemförande slutsatser. — Jag har här velat framhålla, att jag anser det troligt, att det är en tillfällighet, som gjort Karl i Vasa till slägtens stamfader, icke en beräkning; att det däremot snarare är en beräkning, som ledt till jemförelse mellan namnet på ett slägtgods och namnet på ett vapen, icke en tillfällighet.

Att man icke i de äldsta slägtböckerna, H. 36, H. 37 och H. 38, har rand-anteckningen om Vasa gård, utan först i de följande ideligen framhåller, att Vasa varit ett gammalt herresäte, just detta tyder på, att man först småningom kommit att tänka sig gården som ett slägtgods. Och att i slägtböckerna endast vid Ketil Karlssons fader står anteckning om, att han egt gården, visar, att just hans namn verkligen stått i någon särskild förbindelse med gårdens. Hvarför talar man icke om Ingemund i Vasa eller Krister i Vasa, när efterhand slägten ledes längre tillbaka? Hvarför har man icke beräknat, att äfven dessa egt slägtens gods? Hvarför står ännu i den sista slägttabellen Karl Kristersson i Vasa såsom den ende med gårdens namn vid sidan, oaktadt han står midt i den långa raden af Ingemunds ättlingar? Därför att han är den ende, om hvilken man haft någon utpräglad tanke på, att han egt gården.

Möjligen kan utvecklingen ha försiggått på något annat sätt, än jag här har gissat. Att Karl i Vasa tillkommit genom någon förvexling med Krister Nilssons son, tror jag emellertid bestämdt.

Rasmus' kännedom om de äldre medlemmarna af

slägten är säkert förmedlad genom urkunder. Kristiern, ståthållare på Stockholm under konung Birgers tid, är en historisk person, likaså hans söner Erik, Kristiern och Liquid samt dottern Kristina. Slägtsambandet mellan dessa fem personer framgår tydligt af urkunder[1]. Kristiern och hans söner föra i vapnet en s. k. tvärlilja[2]; det är tydligen en jemförelse mellan vasavapnet och detta, som ledt Rasmus till antagandet om slägtskap. Han fixerar icke strax sin uppfattning. Ibland är Karl i Vasa son till ståthållaren Kristiern[3], ibland till dennes son Kristiern Kristiernsson[4]; det finnes också tillfällen, då Erik, Liquid och Karl göras till söner åt Kristiern Kristiernsson[5].

Sammanställningen med Nils Ingemundsson har nog också haft sin grund i vapenlikhet. Denne person, som lefde i slutet af 1200-talet, förde i vapnet en lilja på sned, således påminnande om tvärliljan[6], och Rasmus har väl däraf antagit, att han var fader till ståthållaren Kristiern. Så har har fått en lång slägtledning från Nils' fader Ingemund[7]. Man behöfver knappast antaga, att Rasmus Ludvigsson disponerat mera material än det vi nu ega. En slägtbok[8], som är några årtionden yngre än hans, och tyckes vara grundad på en ganska sjelfständig urkundsforskning, uppställer vid Vasa-slägten tre grupper, som ej sammanbindas med hvarandra, dels Nils Ingemundssons, dels ståthållaren Kristierns och dels Nils Ketilssons slägt. Då icke författaren till denna bok haft

[1] *D. S.* 1700, jfr 2045 m. fl.

[2] HILDEBRAND, *Sv. Sig.* III: 127, 195, 393.

[3] *H. 45*, f. 1.

[4] *H. 49, Pehr Brahe*, f. 358, *H. 21 b.*

[5] *H. 48, Pehr Brahe*, f. 6.

[6] HILDEBRAND, *Sv. Sig.* III: 66.

[7] E. HILDEBRAND, anf. uppsats, gissar på, att Ingemund, Vasaslägtens stamfader, hos Tegel inkommit genom förvexling med en Ingemund, som i slutet af 1300-talet förde Vasa-vapnet. Då uppgiften kan förklaras på här nämda sätt, har man icke skäl att anse något annat. Rasmus Ludvigsson tyckes icke känna denna andra gren af Vasa-slägten.

[8] *H. 34* i R. A., se nedan.

något, som bestämdt ådagalagt slägtsambandet, har troligen ej heller Rasmus haft det. Äfven här har det varit lösa gissningar och konstruktioner, som blifvit fastslagna som historiska fakta.

Omöjligt är emellertid icke, att de nämda slägtgrupperna varit befryndade med hvarandra. Vi kunna sjelfständigt bygga antaganden på de fakta vi känna. Namnen Ingemund och Kristiern äro tillräckligt säregna för att leda tanken på gemensam härstamning; en Ingemund, som lefde i slutet af 1300-talet, kallar ju uttryckligen Johan Kristersson sin frände[1]. Och otroligt är icke, att "vasen" och "tvärliljan" heraldiskt äro beslägtade med hvarandra[2]. —

Innan jag slutar med exemplen, vill jag yttrar några ord om lagman Birger Perssons slägt, hvilken ansetts såsom Brahe-ättens fäderne.

Styffe har ådagalagt, att Brahe-ätten ej kan härstamma från Birger Persson[3]. Annerstedt har gjort troligt[4], att Birger Perssons fader icke varit Peter Andersson, såsom genealogerna uppgifvit, utan en Peter Israelsson, som var bror till erkebiskop Jakob Israelsson. Och Karlsson[5] har visat, att samme Peter Andersson, efter bevarade urkunder att döma, ej haft någon gemenskap med Birger Persson. Den slägtledning, som våra biografiska verk innehålla för Brahe-ätten, är således till alla sina delar att anse oriktig. Det gäller blott att för-

[1] Bref 1463, omnämdt af E. Hildebrand. anf. uppsats.

[2] "Vasen" förekommer ju ofta lutande i skölden. — Och tänker man på vapenmärkets likhet med roc-pjesen och ställer denna i samband med fogde-embetet, såsom F. U. Wrangel sökt göra (Wrangel, *Några ord om Vasavapnets betydelse*), så blir det kanske ännu mera sannolikt, att fogden Kristiern varit befryndad med de personer som fört "vasen".

[3] Han visar, att den Peter Israelsson, från hvilken Brahe-ätten uppgifvits härstamma, ej kunnat ha några afkomlingar, eftersom Anund Sture, som var gift med Peters syster. uppträdt med arfsanspråk på gods, som Peter egt. Se Styffe, *Skandinavien*, s. 226.

[4] *Script.* III: 2, s. 188.

[5] Karlsson, *Peter Andersson till Mohammar.*

klara, huru uppgifterna tillkommit. Äfven här är det Rasmus Ludvigssons konstruktioner, som lemnat spår efter sig.

I äldre slägtböcker känner Rasmus icke Birgers far[1]. Hvad han vet om Birgers slägt, är hufvudsakligen, direkt eller indirekt, hemtadt ur Margareta Clausdotters Birgitta-genealogi. Men urkundsgranskning lär honom att forska vidare, och i sina yngre slägtböcker har han funnit, att Birgers fader hetat Peter Andersson[2]. Att den Peter Andersson, han åsyftar, är indentisk med Peter Andersson, som 1313 utfärdat ett bref från Mohammar[3], är alldeles tydligt; dels kallas han någon gång Peter Andersson i Mohammar[4], dels bär han verkligen årtalet 1313[5]. Det finnes intet skäl att antaga, att det vid denna tid funnits två personer med namnet Peter Andersson, hvilkas namn bevarats i urkunderna.

Man kan anse, att Peter Andersson fört i sitt vapen klufven sköld med half lilja och två snedbjelkar. Hans sigill är ej till vår tid bevaradt, men då Peringsköld gjort anteckning därom i två olika samlingar[6], får man nog betrakta hans uppgift som ganska tillförlitlig, sålänge man ingenting bestämdt har, som talar däremot. Man vet, att Peter varit brorson till Johan Elofsson, den bekante riddaren till Kristi graf[7]. Hvilket vapen Johan Elofsson egt, känner man icke; han har blifvit förd till slägten Engel, men det är på mycket lösa grunder, genealogerna gjort detta antagande. Säkerligen är det namnlikheten, som ledt till förblandning med någon af de tre

---

[1] *H. 38, H. 43;* på några ställen i H. 38 känner han dock äfven Peters tillnamn, kanske skrifvet först senare.

[2] *H. 45, H. 49, X. 1, Pehr Brahe.*

[3] *D. S.* 1944.

[4] *H. 48, Pehr Brahe.*

[5] *X. 1,* f. 94. Det är endast en liten genealogi, tydligen konceptanteckning.

[6] I Biografica illustrium virorum (*F. 29* i RA.) och i "Förteckning öfver åtskilliga bref" (*B. 22* i RA.).

[7] Karlsson har fullständigt bevisat denna slägtskap i sin ofvannämda uppsats.

personer med namnet Johan, som vid denna tid fört en engel i vapnet[1]. Om slägten Engel hafva Rasmus Ludvigsson och följande genealoger de mest stridiga uppgifter och gissningar, som just hafva sin förklaring däri, att flera personer fört samma namn. När Johan Elofsson första gången är ställd i samband med slägten, tyckes det, som om man ej haft några faktiska bevis för antagandet. Man har nog icke haft mera material än vi, och urkunderna säga oss ingenting om Johan Elofssons vapen. — Vi ha intet skäl att anse, att Peter Andersson fört något vapen, liknande Birger Perssons.

Och äfven om han skulle ha fört samma vapen som Birger, så kan det icke vara något bevis för, att han varit Birgers far. Ty Birgers vapen (två vingar) är icke att anse såsom hans fäderne, utan såsom hans möderne. Det är en, såvidt jag vet, hittills obeaktad urkund, som ger oss tillfälle att konstatera detta. Det är ett bref af 1313, intaget i Sparres copiebok[2], men förbigånget i Svenskt Diplomatarium. Brefvet är utfärdadt af en fru Katarina, Birger Skänkares dotter, och beségladt af Birger Persson jemte utfärdarinnan och hennes syster Ingeborg. Då nu 1314 en Ingeborg, Birger Skänkares dotter, kallar Birger Persson sin systerson[3], är det tydligt, att Birgers mor varit dotter till Birger Skänkare. Men hans mor är icke fru Katarina, ty hon talar 1313 om sin man Nicolaus. Under brefvet 1313 står främst ett sigill med omskrift "Katarina Byrgersdotter", visande — två vingar. Det kan ej vara Birgers, och omskriften kan ej vara felaktig vid teckningen, ty Birgers namn står i brefvet efter både

---

[1] Det är Johan Engel d. ä., som lefde före 1268 (*D. S.* 535), hans son Johan Johansson, som omtalas under åren 1257—1269, och dennes systerson Johan Engel d. y., son till Erland Israelsson och därigenom kusin till Birger Persson. — I *Biograf. lexicon* förekommer en artikel om slägten Engel, ytterst förvirrad och oriktig. Författaren till artikeln (Wieselgren) har i samma verk skrifvit om Birger Perssons slägt, fantastiska slutledningar som bygts på äldre konstruktioner, samtidigt med att andra uppgifter kritiserats.

[2] *B. 15* i RA., f. 110.

[3] *D. S.* 1984.

Katarinas och Ingeborgs; hans sigill har således ej kunnat vara det första. Det vittnar om, att Birger just efter sin moder upptagit de tvenne vingarna [1]. Man förstår då också, hvarför sönerna till Erland Israelsson, hvilken man får anse som Birgers farbroder, upptagit sitt mödernevapen (en engel). Antagligen har Birgers fäderneslägt icke haft något utprägladt ättevapen. Rasmus kan således näppeligen af någon vapenlikhet ha dragit slutsatsen om att Peter Andersson var Birgers fader. Jag tror, att det endast varit sjelfva namnet, som ledt honom. Kanske har han också sett Birger och Peter nämda i hvarandras bref. Ty de ha på något sätt varit befryndade; bl. a. var ju Birger gift med Kristina, dotter till Peters farbroder, Johan Elofsson.

Att Birger varit son till Peter Israelsson, som omtalas några gånger under åren 1269—1274, anser jag otvifvelaktigt. Jag har här endast velat litet skarpare framhålla, huru den gängse uppgiften ej har det minsta skäl för sig, och huru Rasmus uppkonstruerat den, blott med hjelp af — en enkel namnlikhet [2]. Då vi vilja

[1] Birger Perssons härstamning från Birger Skänkare har Rasmus redan känt *(H. 38, X. 1)*, fast han blott gör korta antydningar därom; på ett ställe kallar han Birger Perssons moder för Katarina och tyckes åtminstone icke då ha sett 1313 års bref, där ju Katarina kallar sin man Nicolaus.

[2] Efter urkunder kan Birger Perssons härstamning på följande sätt klarläggas

Israel

Erland Israelsson, g. m. dotter till Johan Engel (en engel)		Jakob Israelsson, erkebiskop		Dotter g. m. Anders (eller är Anders son till Israel)		Peter Israelsson, g. m. dotter till Birger Skänkare (två ringar)	
Karl Erlandsson, kanik i Upsala	Israel Erlandsson biskop i Vesterås	Ragnild g. 1) m. Folke Karlsson, 2) m. Magnus Gregersson	Johan Engel (d. y.) g. m. Ingeborg Bengtsdotter	Anders (And), domprost i Upsala	Israel Andersson, lagman i Upland, g. m. Rangfrid Gustafsdotter	Israel Petersson, domprost i Upsala	Birger Petersson, lagman i Upland, g. 1) m. Kristina Johansdotter, 2) m. Ingeborg Bengtsdotter (lejon)

draga slutsatser, kunna vi ställa oss oberoende af genealogerna.

Likaså kunna vi frånkänna deras uppgifter om Braheslägtens härstamning all betydelse, äfven om vi ej kunnat visa, att Peter Israelsson icke hade några ättlingar. Ty Laurentz Petersson, som uppgifvits vara fader till Magnus, Johanna Brahes make, är tydligen endast uppkonstruerad. Hans namn återfinnes ej i urkunderna. Han är afsedd att förmedla slägtskapen mellan personer, om hvilka man märkt, att de fört samma vapen. I Rasmus' slägtbok H. 42 förekommer uppgiften tidigast. Kanske är det en gissning af honom, fast den icke af hans hand nedskrifvits i boken. Rasmus talar mestadels om Brahe-slägtens samband med några personer, som burit tillnamnet Plate, och hvilka verkligen fört två vingar i vapnet[1]. Äfven här är det Rasmus, som först gjort sammanställningen, säkerligen endast på samma lösa grunder som alltid. Man kan ej anse, att vi ha något att lära af honom.

Vi måste bygga nytt med det material, som står oss tillbuds, och då kunna vi ha nytta af Styffes beräkning, som konstaterar, att Brahe-ätten åtminstone ej kan härstamma från Peter Israelsson. För att visa, att genealogernas uppgift i och för sig är värdelös, behöfva vi knappast denna beräkning.

V.

Då man skall bedöma Rasmus Ludvigssons inflytande på samtid och efterverld, måste man först ihågkomma, att hans samtid var lika okritisk som han sjelf, att den ännu mindre än han hade möjlighet eller skäl att reflektera öfver sammanhanget i hans arbete, och att hans slägt-

[1] T. ex. Claus Plate (*R. P.* 2495).

böcker därför, i och med det att de voro gifna, äfven ansågos tillförlitliga.

Att så måste vara förhållandet blir tydligt, om man tänker sig Rasmus Ludvigssons forskningsförmåga som ett exempel på tidens; det faktiska beviset blir klart, då man jemför Rasmus Ludvigssons slägtböcker med dem, som under eller kort efter hans tid skrifvits af andra. Ty dessa visa sig knappast vara annat än afskrifter af Rasmus Ludvigssons genealogier, eller af de mindre slägtböcker, som kanske blifvit gjorda kort före hans tid. —

Rasmus Ludvigssons genealogiska forskning tyckes vara nästan enastående för tiden. Man känner icke namnet på någon annan genealog. Att konung Gustaf var svensk adelsman är en bland de förnämsta orsakerna till att en kunglig embetsman blef genealog. Att denne person just genom sin embetsmannaställning kom att beakta och använda källor, som för ingen annan voro tillgängliga, är grunden till, att han och ingen annan blef adelns slägtforskare och hela tidehvarfvets genealogiske sagesman.

En bland de förnämsta förutsättningarna för att Rasmus Ludvigssons verksamhet blef så omfattande, är naturligtvis adelns ökade intresse för slägtkunskap. Detta är direkt framgånget ur det praktiska behofvet vid återbördningen. Men samtidigt utvecklas ett mera historiskt intresse, som står i samband med ståndets hela sociala och litterära utdaning under 1500-talet. Nya förhållanden framtvinga nya fordringar, som, med den ställning aristokratien under medeltiden egde, ej gjort sig så skarpt gällande. Och det är dessa förhållanden, som sedermera bestämma fortvaron af det genealogiska intresset under den tid, då adelsväldet har sin glansperiod.

1500-talet gaf adeln nya begrepp om dess egen storhet och betydelse. De förändringar ståndet undergick vid Gustaf Vasas tid inneburo visserligen en tillbakagång i adelns politiska makt, men de nya förhållanden, som kräfde dess verksamhet, återgaf snart under andra former,

hvad den första nydaningstiden hotat att taga. Så blef i sjelfva utvecklingen intet afbrott. Grunden för ståndets makt blef en annan, men det var de medeltida förhållandena, hvilkas utveckling kom att återspeglas i det nya. För Gustaf Vasa var adeln en korporation, hvars betydelse han insåg, men hvars medeltidsärfda maktbegär hans herskarlynne och hans omsorg för statens bästa ej kunde tåla. Men utvecklingen af ståndets sociala ställning gjorde han ej något för att hindra. De nya formerna för adelns politiska inflytande medverkade tvärtom att gifva stadga åt den samhällsställning, som adeln under medeltiden intagit i förhållande till andra klasser. Under Gustaf Vasas söner går utvecklingen i samma riktning, och faktorerna verka då så mycket kraftigare, därför att adeln börjat fastare knytas vid konungamakten och vid den nya förvaltning, som blef grunden för dess politiska makt. Så ser man, huru adeln utbildas till en bördsaristokrati, och huru den blir en afskild korporation i långt högre grad än förhållandet varit under medeltiden[1].

Utvecklingen af börden såsom grund för adelskapet gaf utveckling åt ätteinstitutionen, som under medeltiden knappast var genomförd. Frälseätterna stadgas såsom ätter, man ser t. ex. att de börja upptaga slägtnamn, och att vapenmärket en gång för alla är bestämdt. Det sker samtidigt med att konungafamiljen afskiljer sig och genom arfföreningen skaffar sig en särställning.

En korporation, för hvilken börden blef den bestämmande grunden för dess ställning i samhället, kunde ej annat än hysa intresse för sin härstamning. Ju mera utpräglad betydelse börden får, dess mera framträder behofvet af slägtuppteckningar. För medeltidsaristokratien hade knappast existerat något sådant behof. — Ju mera adelns bildning ökas, ju mera den kommer i beröring med

[1] Om aristokratiens utbildning under detta tidehvarf, jfr FORSSELL, *Sgs inre hist.* I. och CLASON, *Till reduktionens förhistoria.*

nya förhållanden, dess mera tar den intryck af det, som på andra ställen förefinnes. Tysklands adel är tidigare än Sveriges utbildad till en bördsaristokrati; där förekomma slägtuppteckningar tidigare. I Danmark skrifvas liksom i Sverige slägtböcker under 1500-talet, fastän yttre förhållanden icke där haft någon så tvingande makt som hos oss[1].

Det historiska intresse, som en ökad bildning måste medföra, tar sig närmast uttryck i sträfvan att lära känna egna fäder, fastän å andra sidan det historiska intresset utvecklas just under de slägtstudier, som framtvingas af praktiska behof. Såtillvida har säkerligen genealogien varit en rätt vigtig faktor vid utbildningen af tidehvarfvets historiska intresse i allmänhet.

Då konungahuset, hvars härstamning från statshistorisk synpunkt hade en större betydelse, lät uppvisa sina anor, låg det nära tillhands för dess många fränder att därvidlag taga dess vanor. Adelns bildning och seder hafva nog icke rönt så litet inflytande af det kungliga hofvets utveckling, just därför att de höge herrarne i konungen på samma gång sågo en herskare, för hvilken både inländske och utländske böjde sig, och en deras like, förenad med dem genom fränskapens band. Så sökte de högadelige efterlikna konungen i seder och bruk, och deras tillfälle därtill ökades, när de under följande tid fingo förläningar, som gjorde dem till ett slags furstar inom sina områden.

Ju mera adelns särställning befästas, dess mera blir bördsstoltheten en naturlig sak. Det gäller att få så

---

[1] Jfr Erslev, *Kilderne til Danmarks Historie*, och Thiset, *Til hvilken Æt hörte Niels Ebbesön?* Thiset talar bl. a. om, att den danska adeln ej känner sin härstamning så långt tillbaka som den svenska, och att i de danska slägtböckerna endast förekomma genealogiska uppgifter, ej några historiska årtal. Vid beaktande af Rasmus Ludvigssons arbete förstå vi detta. Säregna svenska förhållanden hafva framtvungit en forskning med hjelp af urkunder, något som man i Danmark aldrig kommit att tänka på. Där har man endast haft tradition som källa.

många anor som möjligt och att bland dem räkna uteslutande frälsemän. Småningom blir det en modesak att känna sina förfäder. Sexton anor blir en nästan nödvändig betingelse för värdigt adelsskap.

Rasmus Ludvigssons genealogiska forskning bestämmes delvis af adelns intresse, men å andra sidan kan man iakttaga, huru just den omständigheten, att han kunde skrifva så många slägtböcker, bidrog att öka intresset. Ofta har man skaffat sig slägtböcker, hufvudsakligen därför att andra haft sådana. Ju mera det hela blir en modesak, dess mera blifva dylika förhållanden bestämmande.

Rasmus Ludvigsson har skrifvit på adelns uppdrag, men småningom har man äfven utan hans förmedling sökt skaffa sig slägttabeller. Då tiden icke eger någon kritisk uppfattning, är det helt naturligt, att den icke kan något annat än reflexionslöst taga emot allt hvad som förefinnes. Sålunda har man kommit att anväuda de slägtböcker man påträffat, gjort utdrag om sin egen slägt eller låtit afskrifva samlingar helt och hållet. De genealogiska studierna kunde för adeln sjelf knappast taga någon annan form. Då man icke hade någon uppfattning af källors olika värde, använde man det mest utförliga material, som fans. När slägtböcker voro tillgängliga, hade man ingen orsak att forska i urkunderna. För Rasmus Ludvigsson hade urkunderna varit hufvudkällan, därför att sjelfva hans forskning till sin uppkomst och utveckling nästan stått i beroende af dem. För de adelige samlarne blefvo hans genealogier hufvudkällan, derför att intresset för slägtanteckningar stod i så nära samband just med dessa genealogiers tillvaro. Det hade behöfts yttre omständigheter, för att Rasmus Ludvigsson skulle beakta urkundsmaterialet. Då inga sådana förelågo, hade man kanske ingen tanke på brefvens värde. Det är möjligt att någon af de herrar, som vid denna tid forskade i urkunderna för att studera medeltidens gamla privile-

gier[1], äfven brukat dem för slägtutredningar. En Erik Sparre, en Åke Bengtsson ha kanske gjort sjelfständiga studier; men man vet intet bestämdt därom[2].

Dömer man efter de till vår tid bevarade slägtsamlingar, som kunna anses gjorda af adelsmän, har man ej det ringaste skäl att anse, att dessa äro grundade på sjelfständig urkundsgranskning.

Det är svårt att draga någon gräns mellan Rasmus Ludvigssons och yrkesgenealogernas arbeten å ena sidan och adelns egna slägtsamlingar å den andra. För båda är ju sjelfva adelns intresse en af de förnämsta betingelserna. Och flera af adelns samlingar få naturligtvis anses utförda af skrifvare, som fullgjort samma värf som Rasmus Ludvigsson. Det är blott en gradskilnad i värde, då de senare få anses mera dilettantmessiga, helt och hållhet beroende som de äro af det tillfälliga modekraf, som tidsförhållandena utbildat.

Adelns slägtstudier blomstra vid öfvergången mellan 16:de och 17:de seklen, ända upp mot den tid, då ståndets furstliga rikedom och makt börjar gå mot nedergången. Det är intresset för anorna, som genomgår det hela. Samma intresse tar sig också uttryck i modet att å grafstenar hugga sina anors vapen[3]. Men slägtsamlingarne utarbetas knappast efter något system. De in-

---

[1] Jfr Boëthius, *Den svenska högadeln under Sigismund*, s. 88.

[2] Erik Sparres far, Lars Siggesson, har gjort genealogiska uppteckningar, som af Peringskiöld utgifvits tills. med Anna Fikkesdotters Chronicon. — En slägtbok i R. A. (H.4), som uppges vara samlad af Erik Sparre, vittnar ej alls om något sjelfständigt arbete. — Att Åke Bengtsson egt en slägtbok har jag ofvan nämt; men om den vet man knapt något. Att han sysslat med arkivalier framgår bl. a. af en på hans försorg tillkommen förteckning öfver bref på Eka 1572, nu tillhörig U. B. (sign. U. 269 a).

[3] Jfr Thiset, anf. uppsats. Då förf. talar om, att enda grunden för de danska slägtböckernas tillkomst är modet att uthugga an-vapen å grafstenar, innebär detta en öfverdrift. Båda sederna sammanhänga med hvarandra. Snarare är slägtboksintresset det primära, åtminstone att döma efter förhållandena hos oss.

nehålla ingenting annat än afskrifter ur olika källor, ofta efter yttre grunder ordnade vid hvarandra.

De äldre slägtsamlingarna innehålla rena afskrifter. Så har jag ofvan anfört, huru slägtbok H. 37 återfinnes i fem nästan likalydande upplagor. Fast afskrifterna kunna anses gjorda långt efter den tid, då originalet skrefs, äro icke ens de senaste leden tillagda. Det är endast i vissa fall, man tillfogar hvad man sjelf genom muntliga berättelser vet, och ännu mera sällan söker man att göra samarbetningar ur olika källor. Naturligtvis utbildas det historiska intresset och forskningsförmågan under den långa tid, som hela serien af slägtsamlingar omfattar, men till någon systematisk forskning hinner knappast adeln vid sina egna studier. Då samarbetningar göras, bli förhållandena med tiden mera invecklade. Rasmus' slägtböcker voro rika på motsägelser; när dessa skulle förenas, vare sig de blifvit afskrifna här eller där, måste det leda till nya konstruktioner. Sådana förekomma nog i de adeliga slägtsamlingarna.

Det är naturligt, att detta kunde leda anstolta herrar till försök att föra sin ätteledning några steg längre tillbaka i tiden, kanske icke medvetet, men så att man ville tro, hvad mest äro fulltsyntes. För äldre tider återfinner man dock sällan några djerfvare konstruktioner, sjelfständigt gjorda af adeliga samlare. En senare historisk uppfattning, som märkt, att en del slägter äro förda längre tillbaka, än en kritisk forskning nu kan våga, har sökt förklaringen därtill i adelns afsigtliga benägenhet att dikta sig anor. Men en sådan förklaring går säkerligen något på sidan om saken. Det är ett öfverdrifvet klander att tala om ett "slumrande genealogiskt samvete", och ett öfverdrifvet beröm, att tillmäta adeln så många försök till sjelfständiga kombinationer! Rasmus Ludvigssons gissningar är det, som öfverallt återkomma, i mer eller mindre oförfalskad form.

Man kan i allmänhet ej anse, att de adeliga slägtböckerna ha något sjelfständigt värde, hvad de medeltida

uppgifterna beträffar. De äro verkligt upplysande blott för den tid, då de äro skrifna, genom muntliga uppgifter, som bilda fortsättning på de i Rasmus' böcker intagna slägtleden.

Jag kan ej här inlåta mig på att beskrifva något större antal af de adeliga slägtböckerna. Jag vill blott omnämna några af dem, som man ansett mest värdefulla.

Jag har talat om Pehr Brahes slägtbok och om H. 48 i R. A. De äro säkerligen utförda åt någon adelig herre. De äro bland de äldsta slägtsamlingarna och därför ännu ganska rena afskrifter. En af Rasmus' förkomna slägtböcker och H. 37 få anses som källor för Pehr Brahes slägtbok; det är ganska få tillägg, som af skrifvaren blifvit gjorda.

Olof Classons slägtbok (H. 50 i R. A.) har betraktats som en af de mest tillförlitliga bland våra äldre slägtböcker. Den lär vara skrifven af en kanslíförvandt hos hertig Karl och brukar dateras till omkring 1590[1]. Undersöker man boken litet närmare, kan man emellertid ganska noggrannt utvisa, efter hvilken af Rasmus' slägtböcker den i hvarje särskild afdelning är upplagd.

Boken består af två afdelningar: den första omfattar fol. 1—13, den andra fol. 1—140. Hela den första afdelningen kan anses skrifven efter Rasmus' slägtbok H. 5; alla dess anträd återfinnas i H. 5, fast på spridda ställen. — Andra afdelningen är samlad ur flera slägtböcker. Att hertig Karls anor (f. 1—16) troligen äro skrifna ur en af Rasmus' förkomna, har jag ofvan talat om. En serie är äfven här hemtad ur H. 5 (f. 23—43), en annan tyder på nära samband med H. 49 (f. 43—87), och den därpå följande (f. 88—121) är kanske bearbetad ur våra äldsta slägtböcker, H. 36 och H. 37, eller afskrifven efter någon af Rasmus' bearbetningar. Det återstående (f. 17—22, 122—140) får nog anses utplockadt ur en eller flera slägtböcker.

Kanske icke den indelning jag har gjort är riktig;

[1] Förteckning öfver Genealogica i R. A.

afskrifterna kunna ju vara tagna efter några af mig ej beaktade slägtböcker, som stått i samband med de nämda, Som otvifvelaktigt anser jag emellertid, att Olof Classons slägtbok icke grundar sig på någon egentlig forskning, allra minst urkundsforskning, och att de äldre uppgifter den innehåller allesamman kunna spåras i någon af Rasmus Ludvigssons slägtböcker.

Boken får anses som ett slags bearbetning. En del tillägg äro gjorda för skrifvarens samtid; äfven för de närmast äldre leden har han kanske infört några sjelfständiga anteckningar, som grundats på muntliga uppgifter eller någon slägtbok; andra källor kan man knappast tala om. Någon systematisk samarbetning förekommer icke. Böckerna äro afskrifna, den ena efter den andra. Det hela är en för tiden karaktäristisk samling; ingenting annat.

Jag har ofvan berört tvenne slägtböcker öfver finska adeln (H. 12 i R. A., X. 8 i U. B), som jag anser vara afskrifter efter någon af Rasmus Ludvigssons. Jag har talat om några andra (H. 6 a, H. 6 b) som delvis äro nästan likalydande med H. 37. Jag har också nämt några slägtsamlingar („Svenske familiers genealogier“ i K. B. och X. 9 i U. B.), som innehålla afskrifter just af H. 37.

Svenske familiers genealogier och X. 9 få i sin helhet anses skrifna först mot midten af 1600-talet[1]. De ha en viss likhet med hvarandra, äro omsorgsfullt skrifna och väl bundna; anordningen i den ena påminner om den andra. — Svenske familiers genealogier bär tydliga spår af att vara afskrifven ur flera slägtböcker. Redan på

[1] Oaktadt vid ett flygtigt påseende andra uppgifter tyda på en äldre affattning, måste Sv. fam. gen. vara skrifven först efter 1631, ty med samma stil, som föröfrigt i boken förekommer, är å ett ställe antecknadt något, som uttryckligen säges hafva händt 1631 (f. 60). — X. 9 måste vara skrifven efter 1625, ty i boken är afskrifvet ett bref från Carl Eriksson Oxenstierna till Axel Drake, dat. 1625; det är skrifvet med samma stil som de öfriga anteckn. å sidan (f. 16).

första sidan talas om "then edle och wälborne Frues, Fru Christines etc. slägt, beskrefven af R. L.". Det är alldeles tydligt en särskild afdelning, skrifven ur en slägtbok med sådan titel; originalet får anses härröra från Rasmus, då det är hans initialer. — En senare afdelning (n:o 8) är hemtad direkt ur fru Margareta Grips slägtbok[1]. Att den sista afdelningen (n:o 10) är skrifven efter H. 37 — eller dess källa — har jag nämt.

En afdelning (n:o 3) kan anses skrifven ur Rasmus Ludvigssons förkomna stora slägtbok. Den innehåller slägttabeller, som nästan ord för ord öfverensstämma med Pehr Brahes slägtbok och H 48; men då den samtidigt har hänvisningar, bl. a. till ett så högt fol. som 304, hvilket ej stämmer med någon af dessa två böcker, eller med Svenske familiers genealogier, så är det tydligt, att afskriften är gjord direkt ur den förkomna; och afskrifvaren har varit nog omsorgsfull att upptaga äfven källans hänvisningar. I några serier sträcka sig uppgifterna endast till slutet af 1500-talet, oaktadt boken i dess helhet är skrifven långt senare; detta visar ju, att det är rena afskrifter som ej kompletterats. Allt talar för, att boken knapt annat är än en samling afskrifter[2], fast det

[1] Enl. blyertsant. i boken. Då jag icke sett Margareta Grips slägtbok, har jag icke kunnat kontrollera uppgiften, men anser ej, att den behöfver betviflas. Enl. samma anteckning är Margr. Grips bok påbörjad 1574. Författarinnan dog 1586. Slägtboken egdes 1876 af grefve Manderström (Schlegel-Klingspor, *Ättartaflor* s. 93).

[2] En liten omständighet tyder möjligen på, att en del afskrifter äro gjorda temligen urskilningslöst. Å ett ställe är vid tal om Bo Jonsson skrifvet följande: "och sådan förmögenheth skulle warit hos någon af S. K. Adell i fordom tijdh. Men theres previlegier på then tijden och wår betryckte lägenheet nu, thet finnes fast olijke". Det är alldeles tydligt, att det är en adelsman, som här nedskrifvit sina tankar; äfven på andra ställen inför han sig sjelf som talande. Men uttrycket tyder knappast på den tid, då boken, efter en ofvannämd uppgift att döma, måste vara skrifven, nemligen efter 1631. Ty skulle adeln någon gång vara nöjd med sina privilegier borde det väl vara under drottning Kristinas dagar. Snarare tycker man sig höra ett rop från postulata-tiden under hert. Karls regering, då ju adeln med förkärlek hänvisade till medeltida

är svårt att bestämdt urskilja källan i hvarje särskildt fall, sålänge man icke har alla äldre slägtböcker tillgängliga.

Med X. 9 är förhållandet ungefär detsamma. Den tyckes gifva exempel på ytterst dåliga och slarfviga afskrifter. —

En af de vackraste slägtböckerna i R. A. är Christer Gabrielssons, sign. H. 11. Det är en stor foliant, omsorgsfullt utförd, med prydligt målade vapen. Å framsidan af permen står tryckt "Christer Gabrielsson Oxenstierna 1588", å baksidan "Beata Karlsdotter Gera"[1]. Denna slägtbok har ansetts mycket tillförlitlig[2]. En närmare granskning visar, att den nog är ganska värdefull, men ej direkt för sin tillförlitlighet, utan snarare derför, att den kan anses skrifven af Peder Månsson Utter, den förnämste af våra äldre genealoger.

Det är handstilen, som ledt mig till misstanke om Utters författarskap. Likheten med Collectanea genealogica[3] är ganska framträdande, ej blott i stilen, utan i hela anordningen. Första afdelningen af Collectanea, hvilken kan betraktas såsom dess grundstomme, innehåller ungefär samma slägter som H. 11. Nu vet man, att Utter före 1588 vistats vid arkivet och stått i Rasmus

förhållanden. Men i så fall måste ju äfven anmärkningen endast vara en afskrift af någon handling från slutet af 1500-talet. Möjligen finner en sådan förmodan stöd af det, som följer närmast efter ofvan citerade yttrande: "härom haffwer iach skrefweth medh min egen handh särdeles, som ligger här hoos och ett par som förskrefne står medh drengens handh skrefweth". Något sådant "här hoos liggande" förekommer ej i slägtboken; och detta skulle möjligen kunna tyda på, att allt det nämda, som står tillsamman med några utdrag ur bref rörande Bo Jonsson, endast är en afskrift af någon slägtanteckning eller jordabok, som legat tillsamman med en skrift om adelns betryckta ställning. Kanske har det varit någon jordabok, där egaren nedskrifvit randanteckningar. När sedan utdrag skulle göras ur denna jordabok, har afskrifvaren utan urskilning medtagit allt som där stått.

[1] Christer Gabrielsson † 1592. SCHLEGEL-KLINGSPOR, *Ättartaflor*, Gera.

[2] Förteckning öfver Genealogica i R. A.

[3] Utters förnämsta slägtbok, sign. H. 15 i R. A.

Ludvigssons tjenst, och därför är det mycket möjligt, att han utfört en slägtboksbeställning.

Utter är som genealogisk forskare synnerligen beaktansvärd. Jemföra vi honom med Rasmus Ludvigsson, så finna vi, att för båda hela forskningsarbetet står i närmaste samband med deras embetssyssla. Utter är arkivman liksom Rasmus, och detta ger karaktär åt hela hans forskning. Under 1580-talet har han hjelpt Rasmus vid arkivets skötande; senare är han sekreterare hos konung Johan och derefter hos dennes son hertig Johan; slutligen blir han under Gustaf Adolfs tid vårdare af riksarkivet, som han förvaltar till sin död på 1620-talet[1]. Utters arbete når en högre utbildning än Rasmus', delvis betingadt af de nya förhållanden, under hvilka han arbetar. Hela hans verksamhet är mera koncentrerad; förvaltningsformerna är under hans tid mera befästade, hans embetssyssla särstäld och fastare organiserad. Därför kan han helt egna sig åt genealogisk forskning. För honom blir det historiska intresset mera rent än för Rasmus; den praktiska grundbetingelsen förefinnes icke. Därför blir det också mera system i Utters arbete.

Men se vi saken från en annan sida, så innebär Utters verksamhet knappast något nytt. Den är en direkt fortsättning af Rasmus Ludvigssons. De resultat af hans arbete, som för oss föreligga, stå därför i närmaste samband med alstren af Rasmus Ludvigssons forskning.

Det största genealogiska arbete, som Utter efterlemnat, är Collectanea genealogica[2]. Denna slägtbok innehåller dels utförda slägttabeller och anträd, dels en mängd randanteckningar, brefutdrag och citat, allt sammanfördt

[1] Jfr *Biografiskt lexicon,* hvars uppgifter i det hela få anses riktiga. Om hans verksamhet vid riksarkivets nyorganisering under Gustaf Adolfs tid vittna några bref, som äro tr. i *Medd. fr. R. A.* 1877 och 1880. I *Gahms saml.* X. 213 i U. B. finnas också ganska värdefulla bidrag till hans historia. Utter lär ha dött 1625.

[2] sign. H. 15 i R. A. Bokens identitet med Utters samling framgår bl. a. af Jonas Bures anteckningar.

i en diger volym på öfver 300 blad. En slägtbok öfver Johan III:s förfäder[1] får också anses skrifven af Utter. Ett arbete, som af Bure citeras och kallas "en vapnebook Päder Månssons", finnes i U. B.[2]. Lägger man därtill den ofvannämda slägtboken H. 11 och några anteckningar i Rasmus Ludvigssons slägtböcker, så har man ungefär angifvit, hvad Utter skrifvit i genealogi[3].

När Utter börjar sitt arbete, står han i Rasmus' tjenst. Hans stil igenkännes ju i Rasmus' slägtbok H. 49, och hvad han där skrifvit får anses gjordt under Rasmus' öfverinseende. H. 49 bildar just öfvergången mellan Rasmus' och Utters verksamhet.

När Utter arbetar sjelfständigt, är det helt naturligt, att han anlitar just de böcker, som han anser mest fullkomliga. För honom liksom för samtiden äro slägtböckerna trovärdiga, i och med det att de existera. Hans började arbete har icke hunnit leda honom till tvifvel eller till kritiska reflexioner. Han afskrifver Rasmus' slägtböcker. Både H. 11 och H. 15 äro upplagda just efter H. 49. Den förra innehåller knappast något mera. Grundstommen till den senare är nästan allt igenom öfverensstämmande. Slägternas ordning är endast en annan, kanske beroende på särskilda förhållanden. Se vi på innehållet, är Christer Gabrielssons slägtbok sålunda nästan likstäld med en af Rasmus'. — Collectanea behåller Utter och samlar där de resultat, som hans arbete småningom får. Under fortgången af hans verksamhet framträder mera bestämdt hans syfte att fullständigt utreda frälsets slägtförhållanden. Detta syfte finnes kanske icke i början; han ledes småningom därtill.

---

[1] H. 51 i R. A.

[2] sign. X. 4. Boken kallas "Jonas Bures svenska slägttaflor", men enligt hvad jag funnit, är detta ett misstag, och den är i stället identisk med Peder Månssons vapenbok. En jemförelse med Bures citat visar detta. Stilen är Utters. Jfr min uppsats om Peder Månssons vapenbok, i *Sv. Autogr.-sällsk Tidskr.* 1895.

[3] Af trycket lär han ha utgifvit en "Arftafla, therutaf man hafuer til att se, huru man åtskillier Baakarf, Sijdearf och Brystarf etc.", 1621.

Liksom hvarje annan samlare upptar Utter i Collectanea, hvad han kommer öfver, slägtanteckningar, vapenbeskrifninger, brefutdrag. Han använder dels de slägtböcker, som finnas i arkivet, dels dem, som han möjligen påträffar i enskildas ego. Han afskrifver dessa och inför dem i Collectanea, mest efter tillfälliga grunder, ej efter något inre system. Samtidigt gör han utdrag ur bref, som han påträffar, och nedskrifver anteckningarna i sin bok bredvid personernas namn. Så får den slägtbok, han kanske afsett att göra omsorgsfull och ordentlig, småningom karaktär af konceptsamling. Det går på samma sätt som med flera af Rasmus Ludvigssons slägtböcker.

Då han gjort utdrag ur diverse samlingar, har han ej reflekterat öfver motsägelserna. Han märker dem, då han jemför sina utdrag. Småningom ledes han då till tanken att samarbeta stridigheterna. Han ser, att det behöfves en omsorgsfull utredning. Under sin senare arkivtid hinner han göra ännu flera brefutdrag än förut. Han vill komplettera sina anteckningar. Motsägelserna bli då ännu mera skarpa. Utter klagar i bref till rikskansleren öfver svårigheterna vid den genealogiska forskningen, huru man "moste wijde sammanhämptett och ofte löpe Bökerne, brefven och Schartekerne igenom", etc.[1].

Det är just dessa motsägelser, som hos Utter utbilda ett kritiskt sinne. Han är kanske mera kritisk än någon af sin tid, därför att i ett ämne sådant som hans motsägelserna taga mera skarpa former och leda till tvifvel. Utter står i kritisk uppfattning långt framför Rasmus Ludvigsson[2].

Men å andra sidan hinner aldrig Utter få någon bestämd uppfattning af, att slägtböckerna äro mindre tillförlitliga än brefven. Han kommer egentligen aldrig till några reflexioner öfver slägtböckernas uppkomst och sam-

[1] Hans utlåtande öfver den nya kansliordningen, tr. i *Medd. från R. A.* 1877, s. 52.

[2] Därom vittna bl. a. några bref i genealogiska frågor, tr. hos Lagerbring, *Svea Rikes hist.*, II. Inledn. § 11.

manhang. Han vet, att Rasmus Ludvigsson skrifvit slägtböcker, han vet också, att han användt urkunder, men han hinner ej inse, att det är Rasmus' forskningsmetod, som varit orsaken till de oriktigheter som förefinnas, han hinner icke undra öfver källorna till de slägtböcker han använder. — Utter emottager icke med reservation alla äldre uppgifter och söker icke kontrollera. Liksom Rasmus använder han urkunderna, därför att de för honom rikligast erbjuda sig; ej därför, att han inser deras värde som urkällor. Han vill komplettera, icke kritisera. Utter tror egentligen på allt, till dess han påträffar motsägelser.

Då vi vilja tillmäta Utters slägtböcker någon betydelse, få vi ej anse, att de absolut taget äro mera tillförlitliga än t. ex. Rasmus Ludvigssons. Ty det är att märka, att Utter aldrig utgått från någon kritisk uppfattning; han har småningom blifvit ledd till den. Hans samlingar, sådana de för oss föreligga, äro alster af hans lifsarbete, således tillkomna samtidigt med att hela hans uppfattning utbildats.

Lika litet som Rasmus har Utter skrifvit något arbete, som han sjelf ansett såsom slutresultat af sin forskning. Han har icke hunnit så långt. Han har icke velat det, innan han gjort en omsorgsfullare utredning. Här framträder just hans kritiska sinne i tvifvel på det egna arbetets fullkomlighet. Det enda alster af Utters hand, som kan betraktas såsom ett helgjutet verk, är vapenboken; den är skrifven under senare delen af hans lefnad, kanske först på 1620-talet[1]. Men den rör sig på ett begränsadt område. Den innehåller endast en mängd anträd med tecknade vapen. Som litterärt alster har den emellertid långt större värde än Collectanea. Den är genomförd efter ett inre system och är afsedd att vara uttömmande på de områden den behandlar. Den är fram-

[1] De flesta af slutuppgifterna tyda på tiden efter 1610, andra efter 1615, en t. o. m. efter 1619. Jfr min ofvannämda uppsats.

gången ur en sjelfständig forskning, grundad på slägtböcker och urkunder. Därför återspeglar den något af de förtjenster, Utter har som forskare, hans djupare uppfattning af källornas innebörd, hans förmåga att kombinera och draga sina slutsatser ur flera omständigheter, hans kritiska sinne, som skapat nytt med mindre kortsynthet och större urskilning än Rasmus Ludvigsson. — Collectanea däremot är icke samarbetad efter några inre grunder. För Utter sjelf har den småningom fått karaktär af endast samling; han har kommit att betrakta den som förarbeten. Den ger något af hans egna undersökningar, men endast som fragment.

De utförda slägttabeller, som förekomma i Collectanea, kunna knappast anses som Utters sjelfständiga skapelser. De äro temligen rena afskrifter. Här framträder just det dominerande inflytandet af Rasmus' forskning på Utters genealogier; ty sådana dessa för oss föreligga, äro de knappast annat än rena gengångare från Rasmus Ludvigssons gissningar. Där Utter samlat, har det varit Rasmus, som varit yttersta grunden. Från denna synpunkt sedt, hafva genealogierna i Collectanea ej det ringaste värde för oss. Utter har kompletterat och ändrat en del uppgifter, äfven skrifvit några nya tabeller. Men i det hela äro hans anteckningar endast gissningar om personer, hvilkas namn han funnit i slägtböckerna. — Det är dock alla dessa gissningar, som för oss bestämma värdet hos Utters Collectanea. Ty till största delen äro de grundade på bref; ganska fullständiga utdrag och citat förekomma rikligen, och då flera urkunder nu kunna anses förkomna, äro dessa rester för vår tids forskning af oskattbar nytta. Det är just fördenskull Collectanea faktiskt har mycket större värde än vapenboken. Den senare har sin betydelse som litterärt alster, den förra är användbar för forskningen. —

Ungefär samtidiga med Utter äro några andra genealoger, de båda antagonisterna Tegel och Messenius.

Tegel har i hertig Karls anträd[1] knappast annat än plagierat Rasmus Ludvigsson. Jemför man hertigens anträd med konung Johans, som Rasmus utfört[2], så är det rätt ofta skiljaktigheter. Men med hertigens anbok, som är afskrifven i H. 50, är likheten större, och tydligen är det efter denna, som Tegel har uppgjort sin vackra tabell.

Messenius är ganska beaktansvärd som genealog. Han är den förste, som af trycket utgifvet slägtböcker. Hans intresse för genealogi bär vittnesbörd om tidens. Hans ärelystnad och sträfvan efter furstegunst ha nog varit rätt bestämmande faktorer, då han gripit sig an med genealogiskt forskningsarbete[3]. Det storslagna i Messenius' uppträdande igenkänner man äfven här.

"Genealogia Sigismundi" utgaf han 1608; följande år lät han trycka hertig Karls anträd, "Schema familiare"; det var en sviken förhoppning på verkan af den förra, som förmådde honom att skrifva den senare. "Theatrum nobilitatis suecanae renovatum" utkom 1616: det är en samling af svenska adelns ättartaflor, omfattande 100 tabeller. Dessa äro de enda specielt genealogiska arbeten Messenius utgifvit. Man får knappast anse, att han har skrifvit något mera i detta ämne. De i vårt riksarkiv förvarade samlingar, som bära hans namn, tyckas vara förarbeten till det tryckta verket[4].

Äfven för Messenius har nog arkivsysslan bidragit att öka det genealogiska intresset. Han använder de slägtböcker och bref, som i arkivet förvaras. Det är sålunda Rasmus' genealogier, som äfven för honom bli

---

[1] utgifvet 1698.

[2] H. 21 b i R. A.

[3] Jfr Schück, *Litteraturhist.*, s. 423.

[4] H. 17, H. 18 i R. A. Har Messenius under sin fängelsetid fortsatt sina geologiska studier, ss. man påstått, så förvaras resultatet af detta arbete åtminstone ej i R. A:s samling af Genealogica.

hufvudkällan. Han erkänner det sjelf[1]; han anser det som en naturlig sak, att han bygger sitt arbete på en gammal grund. Hos sina föregångare vill han äfven se en äldre grund. Han kan ej tänka sig, att Rasmus utfört hela detta arbete, som ligger bakom hans; därför konstruerar han upp Rasmus' föregångare och tänker sig, att dessa arbetat under alldeles samma former och med samma materiel som Rasmus och han sjelf, nemligen med urkunder.

Messenius talar om, att han anser sig böra fortsätta Rasmus' arbete. Denne har samlat mycket; men han har icke utgifvit något. Hans spridda arbeten äro rika på motsägelser. Men hans brister böra icke så mycket tillskrifvas hans vilja som hans ringa begåfning; han har varit mera flitig än egentligen lärd. Det är därför Messenius anser sig böra samarbeta motsägelserna och ge åt offentligheten ett storartadt verk, "där konungars och ädlingars ätter efter århundradens oerhörda mörker åter bringas i dagens ljus".

Messenius' slägtbok är ovilkorligen intressant genom sjelfva sin tillvaro. Den skilnad, författaren ser mellan sig sjelf och Rasmus Ludvigsson, är nog riktig, fast han ej med historisk uppfattning reflekterar öfver dess grunder. Rasmus — embetsmannen, granskaren med det alldeles nya, opröfvade materialet, som med kortsynt blick gör hastiga slutsatser, hvilka han lätt tror och lätt låter falla. Messenius — entusiasten, som med sin lärdom och sitt rikare sinne gör djupare kombinationer och just därför litar på dem, men som icke hos sina föregångare ser några andra brister än dem han sjelf kan skyla, och inga andra förtjenster än dem han sjelf har. Messenius har förmågan att klarare se sammanhanget, att urskilja det väsentliga; därför kan han skapa ett helgjutet verk, som aldrig Rasmus Ludvigsson kunnat.

Denna, så att säga, yttre sidan af saken är det

[1] Företalet till Theatrum är ganska märkligt och upplysande för tidens uppfattning.

mest beaktansvärda hos Messenius' genealogiska forskningsarbete. Theatrum nobilitatis äro de första svenska ättartaflor, ej blott de första, som publicerats, utan de första, som äro samlade i syfte att utgöra en fullständig slägtbok. Det är det systematiska i Messenius' arbete, som framförallt skiljer honom från Rasmus Ludvigsson. Det historiska intresset framträder mera rent och bestämmande än förut. Och detta betingas ej blott af den allmänna utvecklingen mellan Rasmus' tid och Messenius'; här är det äfven den senares rikare personlighet, hans lärdom och hans mera omfattande blick, som bidrager att ställa hans verk högre än hans föregångares.

Men se vi på innehållet i Messenius' genealogier, så gifva de ingenting nytt. Det är de gamla slägttabellerna, som gå igen. Messenius kan icke kallas diktare med större skäl än andra samtida. Ej heller kan han kallas kritisk i någon högre bemärkelse. Han förstår knappast mera än någon annan att nyancera de källuppgifter, som skola skapa hans vetande. Vid den tid, då hans arbete utkom, har han ännu icke gjort de mera omfattande urkundsstudier, om hvilka Scondia bära vittne. Vid arkivet har han vistats endast några år. En genomgående urkundsgranskning har han ej kunnat göra. Forskarlugnet har icke utvecklats, då han ännu stått midt i lifvets jägtande strider. Messenius' genealogier bära endast några få spår af sjelfständigt arbete.

Theatrum nobilitatis har i högre grad än någon annan slägtbok öfvat inflytande på följande tiders genealogiska vetande; det har varit den enda allmänt tillgängliga. Det är hufvudsakligen genom den, som Rasmus Ludvigssons gissningar och konstruktioner förmedlats till historiska verk. —

Jonas Bure är den arkivman, som närmast efter Utter och Messenius upptagit det genealogiska studiet[1].

[1] Han är bekant som utgifvare af Lands- och Stads-lagen, sekreterare i riksarkivet, † 1655; ej att förblanda med den samtidige mångfrestaren Johan Bureus.

Hos honom har det systematiska i forskningen ännu mera utvecklats. Han ledes af en bestämd sträfvan att klargöra det invecklade i kännedomen om medeltidens frälseslägter. Han vill framlägga en fullständig slägtbok, göra en sammanfattning efter den måttstock på kritik, som tiden eger. Det är alla motsägande uppgifter, han skall söka bortarbeta. Det material, som han använder, blir endast de äldre slägtböckerna. Urkunder anlitar han icke alls. Kanske ledes han ej till dem af yttre omständigheter såsom Rasmus och Utter. Kanske anser han sig ej behöfva dem, därför att slägtböckerna äro nog innehållsrika.

I sin svenska slägtbok [1] har Bure försökt en sammanjemkning af alla de stridiga meningar, som förekomma i Rasmus Ludvigssons, Utters och Messenius' verk. Bure har ej ordnat sina slägtuppgifter i tabeller, utan personerna äro uppförda å register i bokstafsordning. För hvarje uppgift citerar han någon källa; motsatta meningar införas allesamman, enhvar med sin hänvisning. Det är en praktisk lösning af ett svårlöst problem. Han anför allt hvad andra sagt, utan att sjelf säga någonting.

Därigenom få uppgifterna i Bures slägtbok intet sjelfständigt värde. Bokens betydelse är, att den vittnar om en utveckling af det historiska intresset och det systematiska arbetet, men på samma gång dödar den det frö till en kritisk uppfattning, som varit på väg att uppspira ur Utters urkundsgranskning. För oss ligger bokens värde däri, att den kan tjenstgöra som ledning, då vi vilja söka källorna för de genealogiska uppgifter, som den fortplantat. För samtiden var den tillfyllestgörande; den tillfredsstälde de behof, som funnos.

Bures slägtbok bildar en afslutning af den föregående utvecklingen, därigenom att den söker sammanfatta forskningens resultat. Därför ser man under närmast följande tider knappast någon forskning. Det beror nog på, att adelns eget intresse, som varit bestämmande för sjelfva studierna, börjar försvagas, då modets kraf ej längre be-

[1] Flera exemplar i R. A. och U. B.

håller sin makt, och dessutom medeltidsherrarna — ju längre tiden lider — ej få plats bland ädlingens sexton anor. —

Innan jag talar om Peringskiöld och hans efterföljare, vill jag yttra några ord om tvenne i R. A. förvarade slägtböcker, som förefalla ganska märkliga. Den ena är sign. H. 34, den andra H. 56. Stil och anordning tyda bestämdt på, att dessa äro skrifna af samma hand. H. 56 måste anses färdigarbetad tidigast på 1630-talet, att döma af flera slutuppgifter[1]. Man har ansett, att H. 34 varit skrifven redan på 1500-talet, eftersom dess slutuppgifter sträcka sig endast till midten af detta århundrade. Men då likheten med H. 56 är skarpt framträdande, så måste man på annat sätt förklara, hvarför H. 34 slutar med 1500-talet. Orsaken är den, att boken är bygd nästan uteslutande på urkunder, således ett fullt sjelfständigt arbete vid en tid, då man knapt använder andra källor än äldre genealogier. Det är icke många slägtledningar, som H. 34 innehåller. Vid nästan hvarje person äro årtal anförda, vittnande om bref. Några tabeller likna icke alls Rasmus Ludvigssons. Personer, som lefvat på 1500-talet, äro kända endast genom bref. Det är därför uppgifterna icke sträcka sig längre än till 1500-talet. De urkunder, som granskats, ha icke omfattat senare tider. Muntliga meddelanden ha tydligen icke alls tjenstgjort som källa. Det är således ingenting som hindrar, att boken kan vara skrifven efter 1500-talet. — H. 56 däremot är ej uteslutande bygd på urkunder. Den liknar mera tidens vanliga litteratur. Den tyckes vara uppgjord äfven efter de gängse genealogierna, fast den delvis har likhet med H. 34. Det är svårt att säga, om denna sjelfständiga urkundsgranskning är ett utslag af en bestämd kritisk uppfattning; kanske är det endast ett till-

[1] t. ex. Ingeborg Båt är gift med Johan Liljehök, Johan Oxenstjerna med Anna Sture; det förra giftermålet ingicks 1632, det senare 1636 (Anrep, *Ättartaflor*).

fälligt försök, föranledt af särskilda förhållanden. I alla händelser hafva dessa kortfattade böcker ej haft något inflytande på följande tiders forskning. —

Peringskiöld är den märkligaste af genealogerna efter Jonas Bures tid. Han har mera än någon fatt bära namn af genealogisk diktare. Det är en senare kritik, som kallat honom så, en kritik, som börjat vid slutet och icke hunnit längre tillbaka än till hans tid[1]. Peringskiöld har gjort djerfva konstruktioner. Men det är icke så mycket hans diktande fantasi, som skapat dem. Det är hans kritiklöshet, som stält samman gissningar, hvilka lefvat långt före hans tid.

Peringskiölds verksamhet har en diger omfattning. Den är ett utslag af den rika historieforskning, som blomstrar vid öfvergången mellan 17:de och 18:de seklen, af det intresse för fornkunskapen, som arbetar sig fram i hägn af Sveriges politiska maktutveckling under 1600-talet. Studiet kan karaktäriseras som samlararbete: det hinner egentligen aldrig öfver detta stadium, bl. a. därför att det nya ännu är obegränsadt till sin omfattning och icke stadgadt i bestämda former. Peringskiöld samlar i alla ämnen, som ha med fäderlandets historia någon gemenskap. Han blir genealog, därför att fäderneslandets historia kräfver kännedom om dess gamla slägter. Här fastslås mera bestämdt det historiska intresset såsom grund till genealogiska studier; det är icke längre adelns speciella stolthetskraf, som behöfver tillfredsställas.

Peringskiölds verksamhet betecknar ett stort framsteg i den genealogiska forskningen. Han utvidgar arbetet, finner nya källor, ser nya synpunkter och egnar en mera historisk granskning åt det hela. Det biografiska blir för honom nästan hufvudsaken, han söker

[1] Celsius talar om att Peringskiöld gerna i sina slutsatser vill gå för långt. Lagerbring ironiserar hans genealogiska samvete och Eric Benzelius tror att han diktat största delen. Hvad som i vår tid yttrats om honom går ungefär i samma anda.

att samla fullständiga uppgifter om hvarje person, han söker få slägterna så omfattande som möjligt, han granskar sitt material efter bestämdt system. Han finner nya källor vid sina topografiska studier, han samlar nytt urkundsmaterial i sina diplomatariska verk. Han söker med djupare uppfattning se innebörden i sina källor, han drar sina slutsatser af flera omständigheter, han reflekterar öfver sammanhanget i allt föregående arbete. Hans granskning omfattar nästan allt genealogiskt material, som vid hans tid finnes. Han känner alla slägtböcker; han söker i de äldre se den säkrare källan. Han förmår omfatta dem allesamman och skapa något nytt och helt.

Det är ovilkorligen en skarp gräns mellan Peringskiölds genealogiska vetande och Bures. Det är betingadt af kulturens rikare utveckling, men också af ett rikare själslif hos den, som skapat det nya. Peringskiöld kan skapa nytt, därför att han har nytt material, och därför att han har förmågan att sammanhålla detta och bringa enhet i sitt vetande, då han kombinerar olika slutsatser med hvarandra. Det är detta, som ledt Peringskiöld till nya konstruktioner. Men diktade kan man icke kalla dem. Något medvetet bedrägeri innebära de naturligtvis icke. I de flesta fall är det blott försök att sammanjemka gissningar, som redan före hans tid funnits. Och det är just Rasmus Ludvigssons gissningar, medelbart eller omedelbart komna till honom, som detta sammanjemkningsförsök gäller. Så blir det Peringskiölds kritiklöshet och oförmåga att blicka in i de äldre slägtböckernas förutsättningar och sammanhang, som bestämmer resultatet af hans forskningsarbete.

Peringskiöld har skrifvit flera slägtböcker. Hans största samling eges af Riddarhusarkivet. Sådana hans genealogier för oss föreligga, äro de ej att betrakta som fulländade resultat af systematisk forskning. Enhvar af tabellerna är säkerligen tillkommen vid olika tider, och för honom sjelf har det hela blott haft karaktär af samling eller förarbeten. Han har aldrig hunnit utarbeta

något, som han velat lemna ut åt andra[1]. En del är kanske grundadt nästan uteslutande på urkundsstudier, en del är rena afskrifter ur äldre slägtböcker. Detaljerna måste bedömas efter de olika tider och förhållanden, under hvilka de tillkommit.

Peringskiöld har genom sina biografiska och diplomatariska samlingsverk gjort den genealogiska forskningen en större tjenst än någon annan. Det är i dessa vi skola se värdet för vår tid, när vi döma om Peringskiölds betydelse som genealog.

Den historiska kritiken har dömt Peringskiölds genealogier som värdelösa. Se vi honom från en mera litteraturhistorisk synpunkt, utan att taga hänsyn till hans arbetens trovärdighet för vår tid, så måste vi betrakta honom som en bland de förnämste af våra genealoger, kanske den märkligaste af dem alla. Hans arbete innebär ej blott ett stort framsteg i jemförelse med hans föregångare. Bland hans efterföljare har ingen så helt och så sjelfständigt som han egnat sig åt genealogisk forskning. På de områden, där Peringskiölds verksamhet är ny, är den nästan storartad och skall säkerligen för alla tider bli af nytta. Det är på de ärfda verksamhetsfälten han begått sina misstag, då han velat bringa reda, men icke kunnat detta, därför att det kritiska omdömet felades honom; det nya material, som stått honom till buds, har så bidragit att bringa än större förvirring. —

Om Peringskiölds efterföljare kan jag yttra mig kortare. De ha egentligen allesamman, medvetet eller omedvetet, bygt på hans genealogier. Det nya, som tiden alstrar, är ett mera kritiskt sinne, men detta tager sig i början endast uttryck i bortarbetande af påträffade motsägelser med tillhjelp af brefmaterial. Det är dessa nyheter, som leda till kritik af Peringskiöld. — Man lär sig småningom inse brefmaterialets större värde, använ-

[1] Peringskiölds Ättartal för Svea- och Götha konungahus har utgifvits först efter hans död af sonen Johan Fredrik.

der det först endast såsom korrektiv vid motsägelser, men sedermera såsom den hufvudsakliga och slutligen såsom den enda afsevärda källan för genealogisk kunskap, utan att dock göra sig reda för orsaken till släktböckernas värdelöshet. Och just därför bryter man icke grunden för deras uppgifter. Sålunda har Peringskiöld medelbart kommit att gå igen ända till vår tid, såvida icke särskilda förhållanden fordrat någon kritik. Och genom Peringskiölds genealogier har det varit Rasmus Ludvigssons konstruktioner, i förfalskad eller oförfalskad form, som fortlefvat ända in i våra dagar.

Bland de personer, som under 1700-talet sysslade med genealogi vill jag nämna Dalin, som i sin svenska historia infört flera af de namn, som förut blott funnits i slägtböckerna; Stiernman, hvars slägtböcker lemnat stoff åt hans publicerade arbete, Svea och Götha-höfdingaminne; Rosenhane, hvars rådslängd ända in i våra dagar tjenstgjort som källa för historiska forskare, samt Åkerstein och von Schantz, hvilkas samlingar ansetts vara de mest värderika af de s. k. Riddarhusgenealogierna. Af dessa är Stiernman egentligen den ende, som någorlunda vetenskapligt granskat urkunderna, fastän han bygt sina genealogier på äldre slägtböcker. Akerstein har knapt gjort något annat än afskrifvit Peringskiöld, åtminstone hvad medeltidsgenealogierna beträffar.

I vårt århundrade är det framförallt tvenne arbeten, som innehålla uppgifter rörande svenska frälseslägter under medeltiden, nemligen de monumentala verken Biographiskt lexicon öfver namnkunnige svenske män och Anrep, Svenska adelns ättartaflor. Dessa arbetens stora värde bestrider väl ingen, men ej heller det faktum, att de ofta äro otillförlitliga. Uppgifterna för den äldre medeltiden visa sig kanske till största delen oriktiga, vid jemförelse med det som urkunderna ha att gifva. Orsaken därtill är lätt att förstå. Båda verken äro bygda på äldre genealogier såsom grund — ättartaflorna hufvudsakligen efter de nämda Riddarhusgenealogierna — fast dessa

blifvit kompletterade och delvis rättade med hjelp af urkunderna. Det är således alstren af Rasmus Ludvigssons omogna forskningsarbete, som ännu gå igen, med alla dess famlande gissningar och försök, som följande tider fastslagit genom kritiklöshet och förökat genom konstruktioner. Sammanhanget kan skönjas, fast utvecklingen har många facer; och allt det personliga, som enhvar forskare kunnat lägga ned, ger en ganska rik skiftning åt detaljerna och gör, att vid ena tillfället sammanhanget knapt är märkbart, under det att andra gången likheten ord för ord kan konstateras.

Jag vill icke fördjupa mig i exempel för att närmare förklara det, som jag här framhållit. Jag nöjer mig med att påpeka, att de slägter jag ofvan talat om ännu i ganska oförändradt skick återfinnas i något af våra större biografiska verk. Ej blott så, att oriktigheterna från Rasmus' genealogier ännu kvarstå, utan äfven så, att knappast flera personer än dem han känt ha tillkommit; de nyinförda äro ofta konstruktioner, som haft någon grund i hans gissningar, eller är det längre ätteledningar för olika slägter, som efter hans tid blifvit stälda i samband med hvarandra. Vid andra tillfällen har man ej ens kommit att tänka på de kombinationer, som urkunderna uppenbart hänvisa till, såvida icke äldre genealogier försökt detsamma. — I Biographiskt lexicon ställes en Birger Tunesson, prost i Skara, som Anund Stures broder; det är uppenbarligen en förvrängning af Bengt Tunesson, marsken Håkans bror, som Rasmus infört på Stureätten. I samma arbete kvarstå ännu alla de personer med namnet Gustaf, som af Rasmus uppkonstruerats. — Att Peder Ulfssons hustru i Biographiskt lexicon kallas Brigitta Björnsdotter har jag ofvan nämt. Artikeln om slägten Ros är i det stora hela öfverensstämmande med någon af Rasmus Ludvigssons tabeller. — I Nordisk familjebok och i flera topografiskt-historiska beskrifningar står ännu Håkan Matsson såsom en af Vinstorpa-ättens mest frejdade medlemmar. Till samma slägt hänföres äfven Axel Mattsson,

en person hvars samband med ätten genealogerna på lösa grunder konstruerat. I Biographiskt lexicon finnas politiska karaktäristiker öfver Håkan Mattssons fader, Mats Ajörnsson och hans farfar Abjörn — personer som aldrig existerat! — Att Anrep för den nu lefvande Bondeätten har den slägtledning, som uppgjorts på 1500-talet, har jag ofvan nämt. Vasa-ättens samband med Nils Ingemundsson och hans fader har först våra dagars historieforskning förkastat. Likaså Brahe-ättens härledning från Birger Persson och hans föregifne fader, Peter Andersson.

Att med några få ord begränsa det värde Rasmus Ludvigssons genealogier kunna hafva för vår tids forskning är svårt. Det betingas omedelbart däraf, att de äro så godt som de äldsta bearbetningar, och att de äro källor för alla följande. Såtillvida ha de ett större värde än någon annan slägtbok. Och det är till dem forskningen måste söka tillbaka, om den vill draga någon nytta af de medeltidsuppgifter, som våra äldre slägtböcker innehålla. Knappast någon af de andra ha i det fallet ett sjelfständigt värde.

Men det är egentligen icke mycket, som Rasmus Ludvigssons slägtböcker kunna gifva oss. De ha bevarat traditionen några led tillbaka; i dem har upptecknats, hvad personer vid Rasmus' tid kunnat minnas — däri ligger nästan inneslutet allt det, som för dem kan kallas säreget. Ty det är att märka, att Rasmus Ludvigssons slägtböcker för äldre tider äro grundade på ett material, som vi ännu kunna disponera, och som vi förmå använda med större kritik och urskilning än han. Traditionen är nästan den enda af hans källor, som ej för oss är tillgänglig. Det som han gifvit oss ur andra källor kunna vi betrakta som nästan värdelöst, därför att han icke egt förmågan att med reflekterande uppfattning bruka sitt material. Rasmus har användt bref, som vi icke ega,

kanske äfven någon äldre slägtuppteckning. Men det behöfves en vidtgående undersökning i hvarje särskildt fall, om man vill draga nytta af en uppgift, som kan misstänkas att vara riktig. Och en noggrannare pröfning visar, att hvad han ger utöfver det som vi i urkunderna kunna finna, det är ofta ingenting annat än resultat af förhastade och kortsynta kombinationer. Vi ha knappast något skäl att tillmäta en uppgift ens ett vilkorligt värde, därför att den förekommer i Rasmus Ludvigssons genealogier — ännu mindre därför att den förekommer i någon senare afskrift eller bearbetning.

Rasmus Ludvigsson använder årtal. Vi kunna däraf veta, att han sett ett bref från detta år: han är den förste som citerar på detta sätt: han kan således icke ha hemtat årtalet från någon annan. Men det är icke nödvändigt, att han i brefvet sett den genealogiska uppgift han lemnar, ej ens kunna vi med säkerhet säga, att han sett personens hela namn i urkunden. Det är dessa brefcitat, som kunna vara vår forskning till nytta. De längre utdrag han gör, äro också att anse värdefulla. Men det är egentligen sällan de gifva något, som ej bevarade urkunderna kunna gifva. Några märkligare historiska uppgifter kan man knappast säga, att Rasmus samlat i sina genealogier. — Då Rasmus anför ett vapen vid en persons namn, kan man också förmoda, att han sett något bevis för sitt påstående. Men kanske kan äfven här hans slutsats vara bygd på något förhastadt antagande.

Då vi bedöma Rasmus Ludvigssons genealogiska uppgifter, måste vi både i allmänhet och i hvarje särskildt fall beakta de förutsättningar och motiv, som för honom funnits. Det vi då främst böra ihågkomma är, att hans tid hade en helt annan uppfattning af hithörande ämnen än vår. Vi få icke söka att inom hans tankekrets lägga allt hvad vi veta och förstå, vi få icke tänka, att han bedömt sina källor och sin arbetsmetod på samma sätt som en senare tid. Jag har velat framhålla något af

detta, då jag särskildt lagt vigt på, att bakom hans forskning knappast ligger något historiskt intresse, utan nästan blott ett praktiskt, att han icke har någon utpräglad sträfvan att göra ett fullkomligt arbete, att urkundsgranskningen är något för hans tid nytt, att vidlyftigare beräkningar ligga främmande för honom, att endast enklare sammanställningar ledt honom till slutsatser, och att därför hela hans skriftställarverksamhet delvis måste bedömas från andra synpunkter än en modern forskares. Just detta, att söka förstå tidens historiska uppfattning, är också kärnan i bedömandet af de krönikeuppgifter och de traditionella uppgifter, som inom andra ämnesgrupper af historien så ofta behöfva anlitas. Man får ej gripa till förklaringar, hvilka förutsätta kombinationer som vår tid kan göra, innan man konstaterat, att äldre tiders forskare eller skrifvare kunnat göra liknande kombinationer.

her Tune Sture g. fru Katerina, her Benct Monssons lagman i Östergötland dotter.

fru Elin	Ingeborg.	Jomfru Oleff.	her Anund Sture.	her Benct Prouest i Schara.	her Göstaff Tunesson till Ringuidehult 1346.

Children of fru Elin:

Magnus Tune. the före ½ lilie o. 2 halfve bielker	her Johan canik i Schara.	Götar.

Children of her Göstaff Tunesson:

her Göstaf Sture.	her Måns Sture.	syster Catherina i S. Clara clöster.	fru Ingeborg her Joen Hemingsons i Ringuidehult.

fru Bencta. her Heine Snakenborgs.	fru. Håkan Algotssons.	her Göstaf Magnusson.	her Algot Sture.	her Anund Joensson.

her Göstaff Sture g. fru Märta. her Ulf Bengtssons dotter af Lagmansö.	her Anund Sture.	her Sture Algotsson.	fru Catharina her Håkan Tops militis Danici uxor vixit 1415. sep. Vastenis (etc.)	fru Märeta. her Erich Unereises.	fru Cristina. her Anund Stures.

Children of her Göstaff Sture:

fru Elin. her Erik Axelsons till Lagnö.	her Algot Sture. doo barnlös.	fru Birgitta. [1]) David Bengtsons [2]) Knut Posses (etc.)

Child of her Anund Sture: her Göstaf Sture.

Högm. Sverigis Rikes gubernator her Sten Sture then eldre.	fru Birgitta. her Johan Christersons (etc.)	her Anund Sture. riddare i Räffsnäs.

Hafftor. — her Knut Algotsson riddare.

her Joen Hafftorsson riddare = fru Birgitta, henne tillkom Hamerö gods som her Joen solde Konung Magnus Eriksson.

fru Cecilia. her Ulf Jonsson riddare, g. fru Catherina Ulfsdotter.

Peder Ulfsson R. g. 1421. fru Birgitta Jöns Eriksons höffvidsman på Vestrås slott 1421. fru Catherina Tord Bondes, her Philpus Bondes broder.

her Ulf P. riddare g. fru Brita. Jöns Bengtson dott. till Sveneby. her Amund Bult g. fru Cicilia. her Mons Bengtsons dotter. fru Margareta Sven Larssons. her Joen P. R. bleff gifft i Norge. fru Märeta Benct Königsmarks hustru 1421.

Måns Ulfsson. Hagtorn Ulfsson. fru Elin Henrik Erlandsons (etc.) fru Catherina. her Karl Knutssons her Jöns Ulfsson riddare til Ervale.

fru Birgitta til Ervale [1]) Erich Nilsons, [2]) Mons Bryntesons, [3]) Cristoffer Anderssons (etc.)

The Bönder.

her Tord Bonde g. Margareta Rörichsdotter 1325.

- her Rörich Bonde 1353.
  - her Tord Bonde 1409 statsh. på Viborg.
  - fru Christina till Rydö. her Erengisle Nilsons, Anders Ingvarssons.
    - Karl Bonde 1442 lagman öfver Vestmanland och Dalarne. g. fru Cicilia. dotter till Bo Djure och Sigrid Uddormsdotter.
      - fru Brite her Staffan Ulfssons.
      - fru Sigrid her Nils Stures. (etc.)
    - her Knut Bonde.
      - Kong Karl i Sverige och Norge.
    - Peder Bonde 1417.
      - her Philpus Bonde 1442.
        - fru Märeta Nils Nilssons (etc.)
        - Tord Bonde på Sem 1471.
        - h. Beneta till Wy Lars Harelssons 1471.
          - Philpus Larensson.
        - Mons Bonde till Hesteryd g. Caterina Ingvarsdotter 1471.
          - Tord Bonde till Traneberg 1536 g. Ingegerd Anundsdotter.
- fru Ingeborg till Liliestada 1351.
- fru Karin Joenn Monsons (etc.)
- Peder Bonde. Ramborg (förut Ingeborg) Monsedotter, till Borsiö 1379.
  - her Tord Bonde 1399, 1402.
  - Philpus Bonde 1399, 1402.

Bil. IV.

H. 50 (f. 14. senare afdeln.

En half lilja och 2 bjelkar.

Matts Ambiörnsson.

- her Håkan Matsson marsk i Sverige 1289.
- Ambiörn Matsson.
  - Knut Ambiörnsson 1341.

Children of her Håkan Matsson:

- her Ravald Håkansson.
- her Birger Håkansson g. fru Ingeborg.
- her Mats till Ulfsberg.
- Harald Håkansson till Öö 1343.

Children of her Ravald Håkansson:

- Ulvilda nunna i Riseberga 1325.
- her Måns 1325 g. fru Märta (?).
  - Ravald 1379 1343.
  - her Sigge till Lagmansö 1334 g. Ramborg Karl Bengtsons dotter 1349. 1343.
    - fru Märta 1389.
    - fru Ingrid her Peder Porses (etc.)
- her Håkan 1325.
  - her Ulf 1343.

Children of her Birger Håkansson:

- her Ravald dictus Mule.
  - her Knut 1413. Elin Månsdotter. fru Ingeborg Månsdotter i Vängarn 1409.
    - her Karl
      - fru Anna. her Erich Erichsson. her Erich Karlsson.
      - fru Mächtild 1472.
      - Birgitta.
    - her Staffan Bengtsson g. fru Ingeborg. her Svarte Åke Jönssons dotter 1463.
    - fru Märta her Åke Axelssons till Hjuleberg (etc.)
    - fru Brita Larens Bengtssons (etc.)
    - fru Ingrid her Göstaf Olssons (etc.)
  - her Carl diaconus i Schara.
  - biskop Sigge i Schara
  - her Bengt g. her Staffan Ulfssons dotter fru Kirstin.
- Bengt Måns.

Children of her Mats till Ulfsberg:

- Håkan Matsson.
- her Udde fru Kirstin.
- Törne Matsson 1330.

Children of Harald Håkansson:

- Göstaf Haraldsson g. Kirstin Olofsdotter 1424.
  - Karin Olof Matsons i Upsala 1424.
  - her Lars prebend. i Upsala.
- her Linvard Haraldsson fru Karin her Magnus Bengtssons
  - fru Karin her Magnus Håkanssons.
    - fru Märta her Måns Trottessons (etc.)

Ingemund.

her Nils Ingemundsson riddare.

Christer Nilsson, stath. på Stockholm
i konung Birges tyd 1306.

Erik Christersson. | Christer Christersson. | Liquid Christersson. | fru Christina, Nils Joenssons.

Karl Christerson i Vasa.

Kättil Karlsson.

Nils Kättilsson till Biörnö stadtholder på Stockholm.

her Christer Nilsson Sveriges drotzet.

Karl Christersson. | [fru Brita Erich Turssons.] | her Johan Christersson till Rydboholm och Örby. | [her Nils Christersson till Diursholm.] | fru Cristina her Benct Jönssons til Salesta lagm. i Upland (etc.)

her Johan Karlsson. | fru Beata her Boo Nilssons (etc.) | biskop Kättil i Linköping, Sveriges förest. | her Erich Karlsson. | [her Johan Karlsson.]

her Erich Johansson till Ribboholm. | her Christer Johansson till Örby (etc.).

fru Ebba, her Erich Abrahamssons Ridd. och Stath. i Vestergötland. (etc.)

Konung Gustaf (etc.)

Bil. V